NAŠA ŠKOLA

Adresa redakcije: "Naša škola"
71000 Sarajevo
Ul. Alipašina 4/I
Tel./ Fax: 668-403
www.nasaskola.ba
redakcija@nasaskola.ba

Časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja „Naša škola" je 1996. godine indeksiran i registriran kao stručni i naučni časopis u **Nacionalnom ISSN Centru Bosne i Hercegovine** pod brojem **ISSN 0547-308X** za štampanu verziju i pod brojem **ISSN 2303-6591** za online verziju, kao i u **Međunarodnom ISSN Registru u Parizu.**

Časopis izlazi 4 puta godišnje
Tiraž: 550 primjeraka

Izdavač:

UDRUŽENJE NASTAVNIKA FEDERACIJE BiH

Za izdavača:

Glavni i odgovorni urednik:

mr. Milka Babić

Članovi redakcije:

prof.dr.Hanka Vajzović
prof.dr.Enes Pelidija
mr. sci Dina Borovina
dr.sc.Ružica Šutalo Selimagić

Sekretar redakcije
Prof. Đerzić Ajdin

Lektor:

Azra Memija

Idejno rješenje naslovne strane časopisa "Naša škola":

Esad Ćesović
Mirna Jamaković

Tehničko uređenje i DTP:

Sanel Memija

Štampa:

Štamparija FOJNICA, Fojnica

NAŠA ŠKOLA

Časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja

Godina LXV | **BROJ 257 (87)** | **Sarajevo 2019.**

ISTRAŽIVAČKI RADOVI

Nermina Mujkić

UTICAJ MEDIJA NA PROFESIONALNU ORIJENTACIJU I OBRAZOVANJE MLADIH

Sažetak

U ovoj reformi obrazovanja, pretrpanim nastavnim planovima i programima, zaokupljeni njegovom realizacijom, potiskujemo jedan od primarnih ciljeva odgojno-obrazovnih ustanova a to je pripremanje mladih za život, za zanimanje kojim će se baviti veliki dio svog života. Posao se poslije školovanja ne čeka nego traži. Tražeći posao-zanimanje kojim će se baviti mladi pronalaze sebe, ono što vole i što ih čini sretnim i zadovoljnim. Pojedinac koji je sretan i koji uspije realizovati sebe kroz zanimanje koje voli je koristan kako sebi tako i društvenoj zajednici. Prilikom usmjeravanja mladih neophodno je razmišljati o njihovim interesovanjima, sposobnostima, osobinama ličnosti, zdravlju, materijalnim mogućnostima u porodici o društvenim potrebama za pojedina zanimanja. Profesionalna orijentacija je dugotrajan proces a počinje još u ranom djetinjstvu pa sve do prihvatanja i prilagođavanja na radnom mjestu. Tehnološke promjene su kontinuiran proces, one su već uveliko počele a po pitanju medijskog opismenjavanja se malo ili pak nedovoljno govori, kako u školama tako i u porodici. Mogućnosti medijske manipulacije treba iskoristiti s ciljem rješavanja problema profesionalne orijentacije.

Ovaj rad se bavi medijskim utjecajem na profesionalnu orijentaciju i obrazovanje mladih. U istraživanju su učestvovali učenici devetih razreda, iz šest osnovnih škola, sa područja općine Srebrenik. Rezultati istraživanja pokazuju medijski utjecaj na stavove i razmišljanja mladih o budućem pozivu, ukazuju na potrebu medijskog opismenjavanja mladih počevši još od najranije dobi njihovog života. Cilj ovog rada je istražiti problem utjecaja medija na profesionalnu orijentaciju i obrazovanje mladih, motivisati nastavnike da više razgovaraju sa učenicima o medijskom

odgoju, profesionalnoj orijentaciji i da se mediji kao nastavno sredstvo više koriste u nastavnom procesu.

Ključne riječi: mediji, medijska pismenost, profesionalna orijentacija i obrazovanje

Uvod

Profesionalna orijentacija bi trebala biti jedna od prioritetnih mjera u pripremanju mladih ljudi za život. Obrazovanje mladih bi trebalo posmatrati kao savremeni resurs u svijetu brzog napretka i razvoja modernih tehnologija.

Briga o pojedincu treba da počne puno prije nogo što on počne da radi i da doprinosi društvenoj zajednici. Svjedoci smo brojnih iskustava gdje mladi izjavljuju da svoj zanat uče tek onda kad završe školovanje i nađu se u samom procesu proizvodnje. Svijest o obrazovanju i cjeloživotnom učenju je slabo razvijena i malo se vjeruje u naš odgojno-obrazovni sistem. Odgoj je ovdje spomenut ne bez razloga jer odgoj u mnogome utiče na razvoj ličnosti a samim tim i njihov stav prema obrazovanju. Mladi su izloženi uticaju sredine u kojoj žive, nude im se raznovrsni medijski sadržaji i ukoliko nisu osposobljeni da ih kritički posmatraju i vrše selekciju medijskih sadržaja koje će konzumirati to može imati negativne posljedice na njihov razvoj ličnosti, profesionalnu orijentaciju i obrazovanje.

I POJMOVNA ANALIZA

1. Mediji i medijska pismenost

Jednostavnost pristupa medijskim sadržajima dovodi mlade u iskušenje prekomjernog, nekontrolisanog i neadekvatnog korištenja istih. Stoga im je potrebna pomoć u vidu medijskog odgoja i obrazovanja još od rane mladosti. Okruženje u kojem odrastaju i sazrijevaju stavlja ih pred brojne izazove. Ukoliko nisu osposobljeni da kritički promišljaju i odabiru medijske sadržaje koji im se nude lahko podliježu štetnim medijskim utjecajima.

Značaj medija i mogućnosti koje mediji pružaju običnom čovjeku su neprocjenjive, samo je pitanje kako medijski opismeniti što veći broj ljudi u što kraćem vremenskom periodu. To bi ujedno bio jedan od prioritetnih ciljeva svih koji su na bilo koji način uključeni u odgojno-obrazovni proces.

Novo vrijeme traži praćenje različitih oblasti koje se javljaju u modernom životu: pitanja novih komunikacija, novih elemenata opće kulture, novih vrsta pismenosti (kompjuterska, politička i druga), novih aktivnosti u slobodnom vremenu, novih stavova i mišljenja (Muminović, 2000).

„Pojam "medij" širi je od pojma "mediji masovne komunikacije". On se može definirati u nekoliko značenja. Različito se tumači s obzirom na znanstveno područje ili područje društvenog djelovanja. U komunikacijskim znanostima medij je u osnovi tehničko ili fizičko sredstvo pretvorbe poruke u signal koji se može odaslati kanalom" (Zgrabljić-Rotar, 2005, str. 3).

Čičkušić (2012) smatra da medijski odgoj i obrazovanje nije upotreba medija u nastavnom procesu kao učila, nego treba da kod mladih ljudi razvije kritičku i kreativnu sposobnost, te sposobnost sudjelovanja. To znači sposobnost interpretacije medijskih poruka kada su konzumenti, ali i razvijene sposobnosti za proizvodnju medijskih poruka kako bi bili aktivni sudionici.

„Medijska pismenost se bavi pitanjima utjecaja medijskih sadržaja kao važnim načinom razumijevanja posljedica izloženosti medijima. Mediji mogu djelovati trenutačno i usaditi trenutačna znanja, mogu stvarati, jačati ili umanjivati naša stajališta, mogu djelovati na emocije, mogu nas natjerati na neku akciju, mogu nas uzbuditi ili smiriti. To nije uvijek negativno, često su to emocije zadovoljstva i vrlo korisna znanja koja nam pomažu snaći se u društvu i u međuljudskim odnosima. Ipak, zbog negativnog djelovanja, važno je osvijestiti te procese i mehanizme djelovanja medija i njihove uloge u stvaranju našeg mišljenja" (Zgrabljić-Rotar, 2005, str. 8. i 9.).

2. Mediji u školi

Razlikama psihofizičkih sposobnosti, osobinama ličnosti i društvenim potrebama uveliko doprinose nasljedni faktori, uticaj sredine, aktivnosti ličnosti a u novije vrijeme i medijski sadržaji kojima su mladi izloženi.

„Djeci je važno omogućiti rad s medijima, u školi ili kod kuće, omogućiti im praktično razumijevanje medijske zanatske i ekonomske produkcije i politike. U tome imaju veliku ulogu škole, koje mogu osigurati djeci rad u školskim novinama, potaknuti ih na saradnju s radijskim i televizijskim kućama, te ih postupno pripremiti za mogućnosti, izazove i opasnosti interneta" (Aftab, 2003, prema Zgrabljić-Rotar, 2005, str. 3).

"Škole: one su još uvijek, centralna mjesta gdje treba vršiti medijsko obrazovanje. Ono se nalazi u nastavnim planovima i programima u mnogim evropskim zemljama, ali praktična primjena još uvijek predstavlja problem. Naročito je nedovoljna kvalifikovanost nastavnika i obezbjeđivanje nastavnog materijala, što predstavlja osnovne elemente. Takođe, još

uvijek postoje nejasnoće oko mjesta koje medijsko obrazovanje treba da ima u nastavnom planu i programu: da li se treba podučavati kao zasebna disciplina ili ga treba rasporediti po cijelom programu" (Reichmayr, 2001, str. 13).

„Umjesto straha od medija i moralne panike, dakle, umjesto definiranja medija kao pojave opasne za društvene interese i društvene vrijednosti, demokratske zemlje i institucije podupiru razvoj različitih medijskih strategija za kreiranje uspješne medijske politike prema djeci" (Zgrabljić-Rotar, 2005, str. 11).

"Pretpostavlja se da će se koncept škola, kao i uloga nastavnika, morati promijeniti, naročito u svjetlu činjenice da su djeca obično kompjuterski pismenija od svojih nastavnika. Učenici nastavnici će se naći u ulozi onih koji uče, s tim što će se uloga nastavnika mijenjati od osobe koja zna sve ka osobi koja ima ulogu trenera, vodiča ili upravnika" (Reichmayr, 2001, str. 13).

"Na medijske navike djece utječu navike njihovih roditelja. Većina roditelja je neinformisana ili bespomoćna u pokušaju da pomiri svoje vlastito životno i profesionalno iskustvo sa enormnim tokom informacija kojim su preplavljena njihova djeca. Savjetovališta za roditelje već postoje u nekim zemljama u različitim oblicima kao što su predavanja, diskusije u školama, te savjetodavne usluge koje nude medijski centri "(Reichmayr, 2001, str.).

3. Profesionalna orijentacija u osnovnoj školi

Nastavnici se ponekad žale kako učenici neće da uče, prave disciplinske prekršaje, neodgovorni su u izvršavanju školskih obaveza i nemaju razvijene radne navike, a rijetko se pitamo kao pedagozi i psiholozi zašto je to tako, možda ih tjeramo da rade i uče ono što ih ne zanima ili ono što ne vole. Prema Ćehić (1990) profesionalna orijentacija je naučno-stručni postupak pomoću kojeg se pojedinci usmjeravaju na područja rada koja najbolje odgovaraju njihovim psihofizičkim sposobnostima, osobinama ličnosti i društvenim potrebama, i u kojima imaju najviše izgleda da uspiju. Teorijski, profesionalna orijentacija zasniva se na individualnim razlikama po sposobnostima i osobinama ličnosti, te specifičnim psihofizičkim zahtjevima vaspitno-obrazovnih programa pojedinih škola (struka i profila), odnosno specifičnih psihofizičkih zahtjeva pojedinih poslova i zadataka.

Profesionalna orijentacija je nužno kontinuiran proces od rane mladosti i ne prestaje ni poslije izbora zanimanja, poznati su primjeri gdje čovjek u toku svog života više puta promijeni zanimanje i poslove kojima se bavi. Marušić (1984) ističe da profesionalna orijentacija nije jednokratna pomoć, nego permanentan rad s učenicima od prvog razreda

osnovne škole preko srednjih škola i fakulteta do njihove adaptacije na radnom mjestu i eventualne dokvalifikacije i prekvalifikacije.

Pored kadrovskih službi i radnih organizacija profesionalnom orijentacijom se trebaju baviti i službe za zapošljavanje, te svi oni koji se bave odgojem, obrazovanjem i pripremanjem mladih za život. Ćehić (1990) smatra da su posebno važni podaci o učeniku dobiveni prilikom upisa u prvi razred (inteligencija, osobine ličnosti, senzorne sposobnosti, navike, govor, zdravsveno stanje, smetnje u razvoju, visina, težina itd.). Značajni su zatim i slični podaci o učeniku registrovani u vrijeme njegovog prelaska iz razredne u predmetnu nastavu, te podaci utvrđeni tokom VII i VIII razreda osnovne škole.

U školovanju učenika za planski rad, vodit će ih nastavnici u svakodnevnoj nastavnoj komunikaciji, zatim preko primjera planskog rada drugih ljudi iz raznih struka i zanimanja. Učenike u takav rad treba uvoditi sistematski, planski i postepeno. Dakle, ne treba očekivati da će taj posao moći obaviti sami učenici, već naprotiv, na tom planu trebaju se angažirati svi nastavnici, svaki u svom predmetu (Osmić, 2002).

Pri izboru profesije mnogo pomažu informacije o određenom zanimanju, u kom zanimanju bi pojedinac mogao zadovoljiti želje i ambicije. Učenici treba da budu obaviješteni kako o dobrim stranama određenog zanimanja tako i o onim drugim. Pored dovoljno informacija o karakteristikama određenog zanimanja za učenika je bitno da poznaje sebe, da ima jasnu sliku o sebi.

4. Medijski odgoj i obrazovanje usmjereno ka profesionalnoj orijentaciji

Učenike treba znati zainteresirati za obrazovanje putem medija, omogućiti im snalaženje u bogatom medijskom svijetu koji trebaju promatrati kritički, ali i samostalno sudjelovati u proizvodnji nekih medijskih sadržaja (snimanje fotografija, filmova u videodružinama, izrada web stranice i slično). Pritom je nužno bdjeti nad činjenicom kako djeca ne bi smjela tijekom formiranja svog identiteta podleći fascinaciji medijima nego sve vrijeme treba u njima razvijati kritički i stvaralački duh s obzirom na bogatstvo i složenost medijske kulture (Mikić, 2004).

Čičkušić (2012, prema Todorović, 2008) smatra da današnji osnovci žive u medijskoj kulturi u kojoj slike, zvuci i predstave učestvuju u stvaranju sadržaja svakodnevnog života, dominiraju nad našim slobodnim vremenom, oblikuju politička gledišta i društveno ponašanje i nude građu na osnovu koje ljudi oblikuju čak i sopstveni identitet. „Digitalna kultura na poseban način daje pečat i profesionalnoj svakodnevici i stalno je mijenja. Za profesionalno obrazovanje se postavlja poseban zadatak – analizirati i razmišljati o prodoru informacijskih i komunikacijskih tehnologija u

sustave rada i o promjeni zadataka koji iz toga proizlaze" (Nadrljanski, Nadrljanski i Bilić, 2007, str. 533).

4. Društveni značaj profesionalne orijentacije

Profesionalna orijentacija treba da uvažava potrebe i interese lokalne zajednice. Zašto ne bi postojao tim koji će istražiti koja su to zanimanja i čime bi se ljudi mogli baviti u lokalnoj zajednici? U skladu sa rezultatima istraživanja usko sarađivati sa osnovnim školama koje bi još od ranog djetinjstva usmjeravale djecu i razvijale ljubav prema određenim zanimanjima. Babić (1984) navodi da obrazovanje kao faktor naučno - tehničkog razvoja i ekonomskog rasta postaje sve značajnije, što uvjerljivo potvrđuje tendencija najrazvijenijih zemalja svijeta da usvoje opštevažeće društvene stavove, futurološke vrijednosti kao bitne pretpostavke efikasnijeg obrazovanja i osposobljavanja specijalizovanih kadrova sa solidnom opšteobrazovnom osnovom. Ako je obrazovanje kao faktor ekonomskog rasta tako značajno u industrijski razvijenim zemljama, onda je ono u industrijski nerazvijenim i zemljama na putu industrijskog razvoja još značajnije i neophodnije. Razvijena lokalna zajednica je preteča razvijenog društva u cjelini.

Zahvaljujući odgojnom djelovanju nastave, kod učenika se razvijaju sposobnosti i osobine društveno pozitivne ličnosti, kao npr. zdrav socijalistički patriotizam, pravilan odnos prema radu, socijalistički odnos prema zajednici i prema društvenoj imovini, svjesna disciplina i ostale crte pozitivnog karaktera (Enciklopedijski rječnik pedagogije, 1963).

II METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

1. Problem istraživanja

Problem istraživanja je utjecaj medija na profesionalnu orijentaciju i obrazovanje mladih. Cilj savremene škole ne bi trebao biti samo suhoparno usvajanje znanja nego bi trebao biti usmjeren ka djetetu kao individualnoj ličnosti, pratiti njegova interesovanja, potrebe i sposobnosti, te ga usmjeravati da se bavi onim zanimanjem gdje bi moglo pružiti svoj maksimum i jedino takva škola se može pohvaliti da je realizovala odgojno-obrazovne ciljeve.

2. Značaj istraživanja

Istraživanje ima svoj teorijski, praktični i društveni značaj.

Teorijskim razmatranjem se može dati novi uvid u problematiku istraživanja. Ovo istraživanje može doprinijeti u davanju smjernica za obrazovanje i profesionalnu orijentaciju mladih koristeći medije kao nastavno sredstvo koje će olakšati izbor zanimanja mladih, te razvijati ljubav prema određenim zanimanjima.

Praktični značaj istraživanja je u tome što bi rezultati istraživanja trebali doprinijeti boljoj profesionalnoj orijentaciji mladih i njihovom obrazovanju, ukazati na potrebu usmjerenog korištenja medijskih sadržaja u nastavnom procesu, važnost medijskog odgoja i kritičkog odabira medijskih sadržaja.

Društveni značaj se ogleda u pretpostavci da profesionalno orijentisana ličnost voli svoje zanimanje, srećna je i zadovoljna, optimistična i pozitivna, spremna je dati sve od sebe da uspije u onome što radi i da to uradi najbolje što zna. Pretpostavlja se da jedino takav pojedinac može doprinijeti cjelokupnom razvoju društvene zajednice i društva u cjelini.

3. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja jest istražiti problem utjecaja medija na profesionalnu orijentaciju i obrazovanje mladih. Da ovo istraživanje potakne nastavnike da više razgovaraju sa učenicima o medijskom odgoju, profesionalnoj orijentaciji i da se mediji kao nastavno sredstvo više koriste u nastavnom procesu.

4. Zadaci istraživanja

Na osnovu formiranog cilja proizilaze sljedeći zadaci:

- Ispitati koliko nastavnici sa učenicima razgovaraju o medijskim sadržajima koji im se nude, profesionalnoj orijentaciji i obrazovanju, i da li koriste medijske sadržaje u nastavi s ciljem pomoći učenicima u prepoznavanju i otkrivanju njihovih sposobnosti i interesovanja.
- Ispitati da li roditelji posvećuju dovoljno pažnje odabiru medijskih sadržaja koje nihova djeca koriste i da li prave selekciju programa koji će se gledati u njihovom domu i koliko često zajedno sa djecom gledaju TV emisije i kog karaktera (zabavnog, sportskog, informativnog, edukativnog...)
- Ispitati da li učenici biraju zanimanja koja su im nametnuta od

porodice ili sredine u kojoj žive i da li pri izboru zanimanja prate vlastita interesovanja, sposobnosti i potrebe.
- Ispitati kako to mediji utječu na profesionalnu orijentaciju, stavove i razmišljanja o budućem zanimanju mladih

5. Hipoteza

U svom istraživanju polazim od glavne hipoteze koja glasi:

Medijima preovladavaju zabavni sadržaji u kojima se glorificiraju kriminal, nasilje, estrada što negativno utječe na percepciju rada i profesije kod mladih ljudi a time i na njihovu profesinalnu orijentaciju, mladi nemaju dovoljno informacija o potrebama društvene zajednice na tržištu rada niti imaju informaciju o svojim psihofizičkim sposobnostima timski i stručno utvrđenim, upoređenim sa zahtjevima pojedinih odgojno-obrazovnih programa struka.

6. Populacija i uzorak

Populaciju istraživanja činiti će učenici devetih razreda sa područja općtine Srebrenik. Uzorak istraživanja činiti će učenici Osnovne škole Rapatnica, Prve osnovne škole, Druge osnovne škole, Osnovne škole Sladna, Osnovne škole Duboki Potok i Osnovne škole Podorašje.

7. Metode istraživanja

U istraživanju će se koristiti deskriptivna metoda i survey metoda.

- Deskriptivna metoda

Deskriptivna metoda u istraživanju će se koristiti prilikom opisivanja pojmova koji su u vezi sa uticajem medija na profesionalnu orijentaciju i obrazovanje mladih, pri analizi i interpretaciji rezultata, zatim pri izvođenju zaključaka i preporuka za profesionalnu orijentaciju i obrazovanje mladih.

Deskriptivna metoda bavi se opisivanjem pedagoških pojava primjenom različitih postupaka i instrumenata. Deskripcija obuhvata prikupljanje podataka, njihovu obradu, prezentaciju, interpretaciju rezultata, izvođenje zaključaka, preporuka. Primjenom deskriptivne metode ukazuje se na način kako bi se na osnovu dobivenih rezultata pedagoškog istraživanja mogla usavršiti odgojno – obrazovna praksa (Hadžić-Suljkić, 2009).

- Survey metoda

S obzirom da se survey metoda koristi za ispitivanje stavova, vjerovanja, mišljenja ljudi, u ovom istraživanju survey metoda koristiti će se za ispitivanje stavova i mišljenja učenika. Survey metodom ostvaruje se uvid, pregled, procjena različith osobina, kaakteristika populacije iz koje je uzet uzorak za istraživanje (Hadžić-Suljkić, 2009).

8. Tehnike istraživanja

Tehnike koje će se koristiti tokom istraživanja su: analiza sadržaja, anketiranje, skala procjene i statistička obrada podataka.

- Tehnika anketiranja

Tehnika anketiranja koristiti će se prilikom pismenog prikupljanja podataka o utjecaju medija na profesionalnu orijentaciju i obrazovanje mladih. Tehnika aketiranja sprovesti će se primjenom anketnog upitnika, koji se sastoji od pitanja zatvorenog tipa koja se odnose na predmet istraživanja.

- Statistička obrada podataka

Tehnika statističke obrade podataka primjeniti će se prilikom obrade, interpretacije i analize podataka dobivenih anketiranjem učenika o medijima, profesionalnoj orijentaciji i obrazovanju mladih.

- Skala procjene

Skale procjene koristiti će se za ispitivanje mišljenja, stavova ispitanika, te za ispitivanje postupaka i karakteristika ispitanika.

9. Instrumenti istraživanja

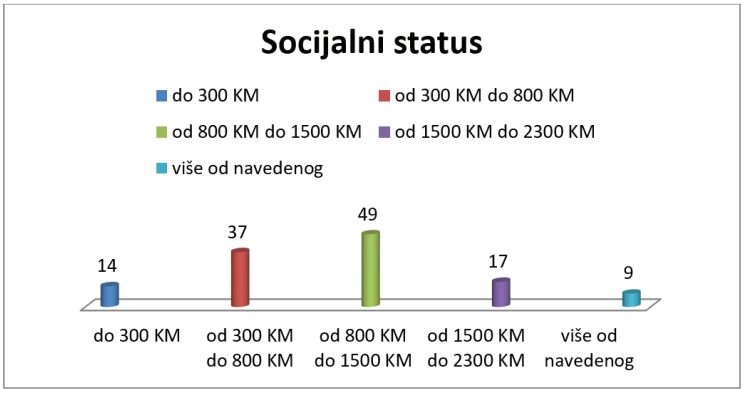
Instrument koji će se koristiti prilikom istraživanja jeste anketni list za učenike. Anketni list će biti sastavljen od precizno postavljenih pitanja zatvorenog tipa, koja se odnose na predmet istraživanja.

10. Postupak istraživanja

Postupci koji će se koristiti u istraživanju su anketiranje, rad na pedagoškoj dokumentaciji, statističko izračunavanje obrade podataka (HI kvadrat test).

III ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA

U istraživanju utjecaja medija na profesionalnu orijentaciju i obrazovanje mladih učestvovalo je 126 učenika završnih razreda osnovne škole sa područja općine Srebrenik. Škole koje su bile obuhvaćene ovim istraživanjem su: Osnovna škola Rapatnica, Prva osnovna škola, Druga osnovna škola, Osnovna škola Sladna, Osnovna škola Duboki Potok i Osnovna škola Podorašje. Uzorak istraživanja je stratificiran s obzirom na socijalni status učenika.

Grafikon 1: Struktura uzorka s obzirom na socijalni status (mjesečna novčana primanja u porodici)

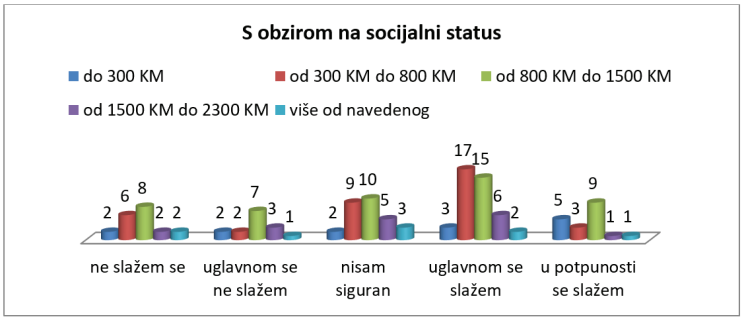
Grafikon 1. predstavlja uzorak ispitanika stratificiran s obzirom na socijalni status, od ukupno 126 ispitanika, najviše je ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 800 do 1500 KM, preciznije njih 49, zatim slijede oni čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 300 do 800 KM, njih je 37. 17 ispitanika se izjasnilo da su njihova mjesečna novčana primanja u porodici od 1500 do 2300 KM, 14 njih se izjasnilo da su njihova mjesečna novčana primanja u porodici do 300 KM, dok je 9 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici preko 2300 KM.

Anketni list koji je korišten u istraživanju sastoji se od pitanja koja se odnose na:

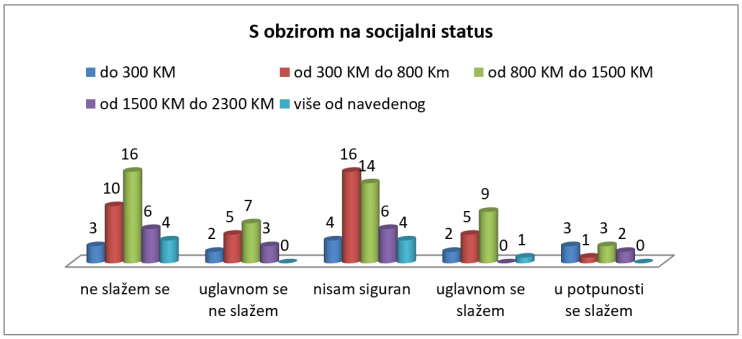
- zastupljenost medijskih sadržaja u nastavi usmjerenih ka profesionalnoj orijentaciji i obrazovanju mladih;
- zastupljenost medijskih sadržaja u krugu porodice i među vršnjacima;
- faktore koji utječu na izbor zanimanja i
- medijski utjecaj na profesionalnu orijentaciju, stavove i razmišljanja mladih o budućem pozivu.

1. Zastupljenost medijskih sadržaja u nastavi usmjerenih ka profesionalnoj orijentaciji i obrazovanju mladih

Na grafikonu 2. možemo vidjeti stavove učenika o tome da li su im *nastavnici predstavljali vrste zanimanja prikazujući dokumentarne filmove o istim,* od ukupno 14 onih sa mjesečnim novčanim primanjima u porodici do 300 KM njih 2 se ne slaže, 2 se uglavnom ne slaže, 2 nije sigurno, 3 ispitanika se uglavnom slaže i 5 se u potpunosti slaže; od ukupno 37 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 300 KM do 800 KM, 6 ih se ne slaže, 2 njih uglavnom se ne slaže, 9 ih nije sigurno, 17 se uglavnom slaže i 3 ispitanika se u potpunosti slaže; od ukupno 49 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 800 KM do 1500 KM njih 8 se ne slaže, 7 se uglavnom ne slaže, 10 nije sigurno, 15 ispitanika se uglavnom slaže i 9 ih se u potpunosti slaže; od ukupno 17 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 1500 KM do 2300 KM, 2 ih se ne slaže, 3 njih uglavnom se ne slaže, 5 nije sigurno, 6 ih se uglavnom slaže i 1 se u potpunosti slaže; od ukupno 9 onih sa mjesečnim novčanim primanjima koja su veća od navedenih 2 se ne slaže, 1 se uglavnom ne slaže, 3 nije sigurno, 2 se uglavnom slaže i 1 se u potpunosti slaže. Izračunavanjem HI kvadrata (X^2=13,148, df=16, p=0,05, gv=26,296) utvrđeno je da s obzirom na socijalni status (mjesečna novčana primanja u porodici) ne postoji statistički značajna razlika u stavovima ispitanika o tome da li su im nastavnici predstavljali vrste zanimanja prikazujući dokumentarne filmove o istim u sklopu redovne nastave.

Grafikon 2: Predstavljena zanimanja kroz dokumentarne filmove

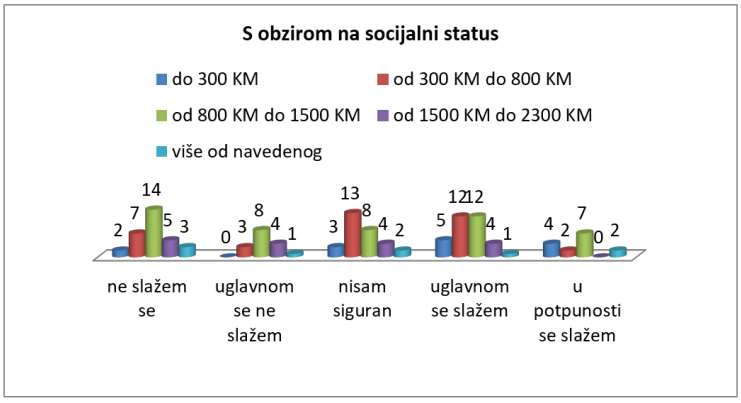

Grafikon 3: U toku devetogodišnjeg osnovnog školovanja posjetili nekoliko privrednih organizacija (zanatskih preduzeća) upoznali se sa načinom poslovanja i zanimanjima koja su zastupljena u tim privrednim organizacijama.

Grafikonom 3. su predstavljeni stavovi ispitanika o tome da li su *u toku devetogodišnjeg osnovnog školovanja posjetili nekoliko privrednih organizacija (zanatskih preduzeća) upoznali se sa načinom poslovanja i zanimanjima koja su zastupljena u tim privrednim organizacijama,* od ukupno 14 ispitanika sa mjesečnim novčanim primanjima u porodici do 300 KM njih 3 se ne slaže, 2 se uglavnom ne slaže, 4 nije sigurno, 2 ispitanika se uglavnom slažu i 3 se u potpunosti slaže; od ukupno 37 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 300 KM do 800 KM, 10 ih se ne slaže, 5 njih uglavnom se ne slaže, 16 ih nije sigurno, 5 se uglavnom slaže i 1 ispitanik se u potpunosti slaže; od ukupno 49 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 800 KM do 1500 KM njih 16 se ne slaže, 7 se uglavnom ne slaže, 14 nije sigurno, 9 ispitanika se uglavnom slaže i 3 ih se u potpunosti slaže; od ukupno 17 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 1500 KM do 2300 KM, 6 ih se ne slaže, 3 njih uglavnom se ne slaže, 6 nije sigurno i 2 se u potpunosti slaže; od ukupno 9 onih sa mjesečnim novčanim primanjima koja su veća od navedenih 4 se ne slaže, 4 nije sigurno i 1 se uglavnom slaže. Izračunavanjem HI kvadrata (X^2=11,568, df=16, p=0,05, gv=26,296) utvrđeno je da s obzirom na socijalni status (mjesečna novčana primanja u porodici) ne postoji statistički značajna razlika u stavovima ispitanika o tome da li su u toku devetogodišnjeg osnovnog školovanja posjetili nekoliko privrednih organizacija (zanatskih preduzeća) upoznali se sa načinom poslovanja i zanimanjima koja su zastupljena u tim preduzećima.

2. Zastupljenost medijskih sadržaja u krugu porodice i među vršnjacima

Na pitanje *da li sa vršnjacima najčešće razgovaraju o "Velikom bratu", "Parovima", "Maldivima", "Zvezdama Granda", "ZMBT" i "Pink zvezdama*, od ukupno 14 onih sa mjesečnim novčanim primanjima do 300 KM njih 2 se ne slaže, 3 nije sigurno, 5 ispitanika se uglavnom slaže i 4 se u potpunosti slaže; od ukupno 37 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 300 KM do 800 KM, 7 ih se ne slaže, 3 njih uglavnom se ne slaže, 13 ih nije sigurno, 12 se uglavnom slaže i 2 ispitanika se u potpunosti slaže; 49 je onih sa mjesečnim novčanim primanjima u porodici od 800 KM do 1500 KM njih 14 se ne slaže, 8 se uglavnom ne slaže, 8 nije sigurno, 12 ispitanika se uglavnom slaže i 7 se u potpunosti slaže; od ukupno 17 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 1500 KM do 2300 KM, 5 ih se ne slaže, 4 njih uglavnom se ne slaže, 4 ih nije sigurno, 4 spitanika se uglavnom slaže; od ukupno 9 onih sa mjesečnim novčanim primanjima koja su veća od navedenih 3 se ne slaže, 1 se uglavnom ne slaže, 2 nije sigurno, 1 ispitanik se uglavnom slaže i 2 se u potpunosti slaže.

Izračunavanjem HI kvadrata (X^2=17,765, df=16, p=0,05, gv=26,296) utvrđeno je da s obzirom na socijalni status (mjesečna novčana primanja u porodici) ne postoji statistički značajna razlika o stavovima ispitanika o tome da li sa vršnjacima najčešće razgovaraju o "Velikom bratu", "Parovima", "Maldivima", "Zvezdama Granda", "ZMBT" i "Pink zvezdama".

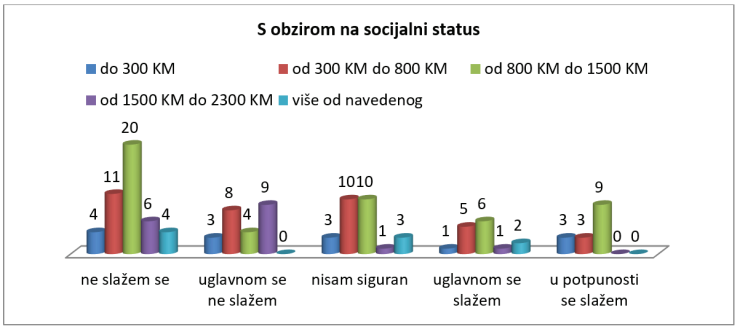

Grafikon 4: Sa vršnjacima najčešće razgovaraju o "Velikom bratu", "Parovima", "Maldivima", "Zvezdama Granda", "ZMBT" i "Pink zvezdama"

Na grafikonu 5. možemo vidjeti stavove ispitanika o tome da li *vole gledati emisije o poljoprivredi i proizvodnji,* od ukupno 14 onih sa mjesečnim novčanim primanjima u porodici do 300 KM njih 4 se ne

slaže, 3 se uglavnom ne slaže, 3 nije sigurno, 1 ispitanik se uglavnom slaže i 3 se u potpunosti slaže; od ukupno 37 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 300 KM do 800 KM, 11 ih se ne slaže, 8 njih uglavnom se ne slaže, 10 ih nije sigurno, 5 se uglavnom slaže i 3 ispitanika se u potpunosti slaže; od ukupno 49 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 800 KM do 1500 KM njih 20 se ne slaže, 4 se uglavnom ne slaže, 10 nije sigurno, 6 ispitanika se uglavnom slaže i 9 ih se u potpunosti slaže; od ukupno 17 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 1500 KM do 2300 KM, 6 ih se ne slaže, 9 njih uglavnom se ne slaže, 1 nije sigurno i 1 se uglavnom slaže; od ukupno 9 onih sa mjesečnim novčanim primanjima koja su veća od navedenih 4 se ne slaže, 3 nije sigurno i 2 se uglavnom slaže.

Izračunavanjem HI kvadrata (X^2=30,227, df=16, p=0,05, gv=26,296) utvrđeno je da s obzirom na socijalni status postoji statistički značajna razlika u stavovima ispitanika o tome da li vole gledati emisije o poljoprivredi i proizvodnji.

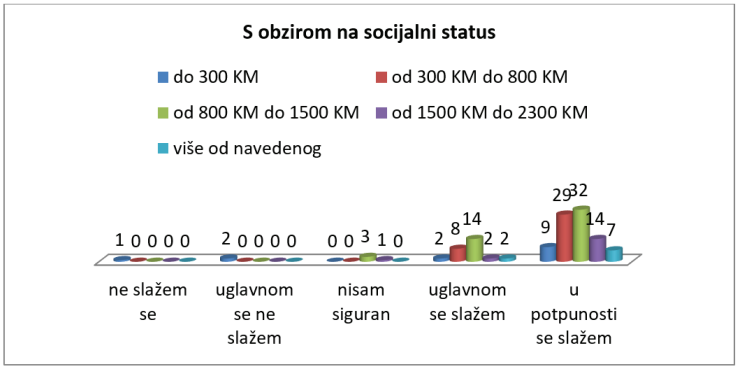

Grafikon 5: Emisije o poljoprivredi i proizvodnji

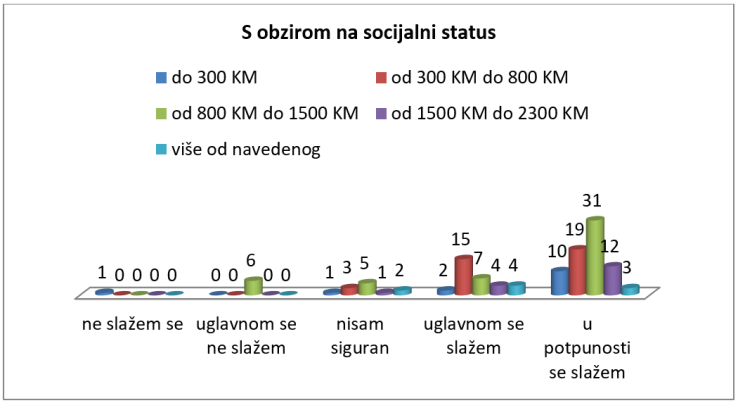
3. Faktori koji utiču na izbor zanimanja

Na pitanje da li je *u životu važno baviti se zanimanjem koje voliš i za koje imaš adekvatne psihofizičke sposobnosti*, od ukupno 14 onih sa mjesečnim novčanim primanjima do 300 KM 1 se ne slaže, 2 se uglavnom ne slaže, 2 ispitanika se uglavnom slaže i 9 se u potpunosti slaže; od ukupno 37 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 300 KM do 800 KM, 8 se uglavnom slaže i 29 ispitanika se u potpunosti slaže; 49 je onih sa mjesečnim novčanim primanjima u porodici od 800 KM do 1500 KM, 3 nije sigurno u svoj stav o ovoj tvrdnji, 14 ispitanika se uglavnom slaže i 32 se u potpunosti slaže; od ukupno 17 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 1500 KM do 2300 KM, 1 nije sigurno, 2 ispitanika se uglavnom slaže i 14 se u potpunosti slaže;

od ukupno 9 onih sa mjesečnim novčanim primanjima koja su veća od navedenih, 2 ispitanika se uglavnom slaže i 7 se u potpunosti slaže. Izračunavanjem HI kvadrata (X^2=30,675, df=16, p=0,05, gv=26,296) utvrđeno je da s obzirom na socijalni status postoji statistički značajna razlika u stavovima ispitanika o tome da li je u životu važno baviti se zanimanjem koje voliš i za koje imaš adekvatne psihofizičke sposobnosti. (Grafikon 6.)

Grafikon 6: U životu je važno baviti se zanimanjem koje voliš i za koje imaš adekvatne psihofizičke sposobnosti

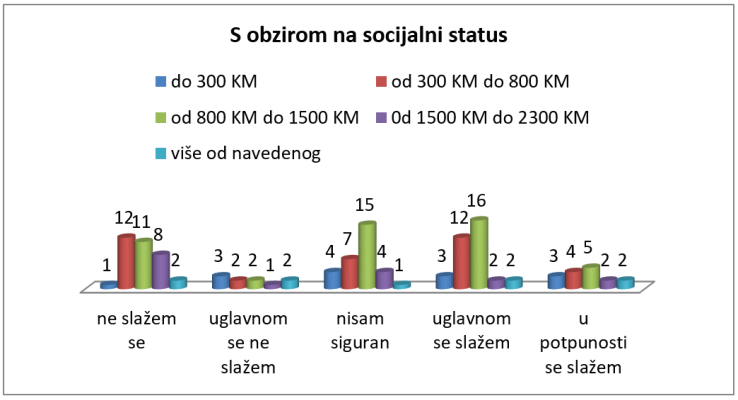

Grafikon 7: Srednju školu koju upisujem, upisujem jer smatram da ću sa tom strukom najprije naći posao

Na grafikonu 7. možemo vidjeti stavove ispitanika o tome da li *srednju školu koju upisuju, upisuju je jer smatraju da će sa tom strukom najprije naći posao,* od ukupno 14 onih sa mjesečnim novčanim primanjima u porodici do 300 KM samo jedan ispitanik se ne slaže, 1 nije siguran, 2 ispitanika se uglavnom slaže i 10 ih se u potpunosti slaže; od ukupno 37 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 300 KM do 800

KM, 3 ih nije sigurno, 15 se uglavnom slaže i 19 ispitanika se u potpunosti slaže; od ukupno 49 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 800 KM do 1500 KM, 6 se uglavnom ne slaže, 5 nije sigurno, 7 se uglavnom slaže i 31 ispitanik se u potpunosti slaže; od ukupno 17 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 1500 KM do 2300 KM, 1 nije sigurno, 4 se uglavnom slaže i 12 ih se u potpunosti slaže sa ovom tvrdnjom; od ukupno 9 onih sa mjesečnim novčanim primanjima koja su veća od navedenih 2 nije sigurno u svoj stav o ovoj tvrdnji, 4 se uglavnom slaže i 3 se u potpunosti slaže. Izračunavanjem HI kvadrata (X^2=29,313, df=16, p=0,05, gv=26,296) utvrđeno je da s obzirom na socijalni status postoji statistički značajna razlika u stavovima ispitanika o tome da srednju školu koju upisuju, upisuju jer smatraju da će sa tom strukom najprije naći posao.

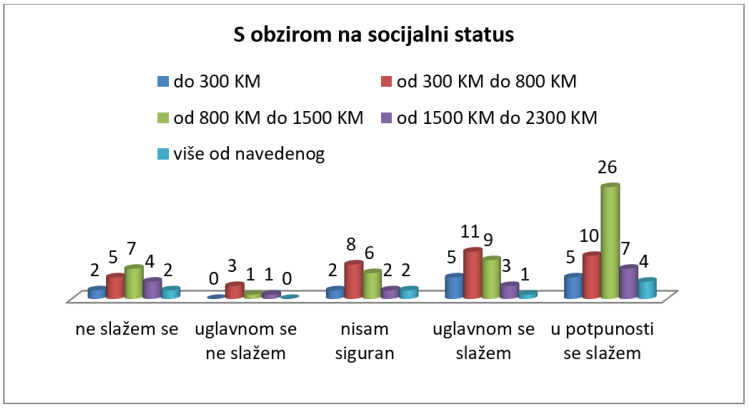
4. Medijski uticaj na profesionalnu orijentaciju, stavove i razmišljanja mladih o budućem pozivu.

Grafikon 8: Učešće u reality šou bi bio izazov i jedno novo iskustvo

Grafikonom 8. su predstavljeni odgovori ispitanika na pitanje *da li bi učešće u reality šou bio za njih izazov i jedno novo iskustvo,* od ukupno 14 onih sa mjesečnim novčanim primanjima do 300 KM 1 se ne slaže, 3 se uglavnom ne slaže, 4 ih nije sigurno u svoj stav o ovoj tvrdnji, 3 ispitanika se uglavnom slaže i 3 se u potpunosti slaže; od ukupno 37 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 300 KM do 800 KM, 12 ih se ne slaže, 2 njih uglavnom se ne slaže, 7 ih nije sigurno, 12 se uglavnom slaže i 4 ispitanika se u potpunosti slažu; od ukupno 49 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 800 KM do 1500 KM njih 11 se ne slaže, 2 se uglavnom ne slaže, 15 nije sigurno, 16 ispitanika

se uglavnom slaže i 5 ih se u potpunosti slaže; od ukupno 17 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 1500 KM do 2300 KM, 8 ih se ne slaže, 1 se uglavnom ne slaže, 4 nije sigurno, 2 se uglavnom slaže i 2 se u potpunosti slaže; od ukupno 9 onih sa mjesečnim novčanim primanjima koja su veća od navedenih 2 se ne slaže, se uglavnom ne slaže, 1 nije sigurno, 2 se uglavnom slaže i 2 se u potpunosti slaže. Izračunavanjem HI kvadrata (X^2=25,344, df=16, p=0,05, gv=26,296) utvrđeno je da s obzirom na socijalni status ne postoji statistički značajna razlika u stavovima ispitanika o tome da li bi učešće u reality šou bio za njih izazov i jedno novo iskustvo.

Grafikon 9: Volio/la bih jednog dana biti poznata i slavna ličnost

Grafikonom 9. su predstavljeni odgovori ispitanika na pitanje *da li bi volio/la jednog dana biti poznata i slavna ličnost (sportista,pjevač/ica),* od ukupno 14 onih sa mjesečnim novčanim primanjima do 300 KM 2 se ne slaže, 2 ih nije sigurno u svoj stav o ovoj tvrdnji, 5 ispitanika se uglavnom slaže i 5 se u potpunosti slaže; od ukupno 37 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 300 KM do 800 KM, 5 ih se ne slaže, 3 njih uglavnom se ne slaže, 8 ih nije sigurno, 11 se uglavnom slaže i 10 ispitanika se u potpunosti slaže; od ukupno 49 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 800 KM do 1500 KM njih 7 se ne slaže, 1 se uglavnom ne slaže, 6 nije sigurno, 9 ispitanika se uglavnom slaže i 26 ih se u potpunosti slaže; od ukupno 17 ispitanika čija su mjesečna novčana primanja u porodici od 1500 KM do 2300 KM, 4 ih se ne slaže, 1 se uglavnom ne slaže, 2 nije sigurno, 3 se uglavnom slaže i 7 se u potpunosti slaže; od ukupno 9 onih sa mjesečnim novčanim primanjima koja su veća od navedenih 2 se ne slaže, 2 nije sigurno, 1 se uglavnom slaže i 4 se u potpunosti slaže. Izračunavanjem HI kvadrata (X^2=12,334, df=16, p=0,05, gv=26,296) utvrđeno je da s obzirom na socijalni status ne postoji statistički značajna razlika u stavovima ispitanika o tome da bi volio/la jednog dana biti poznata i slavna ličnost.

IV ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Djeci su svi medijski sadržaji lako dostupni, njihova medijska pismenost je vrlo skromna, neophodne su im stručne upute kako da kritički odabiru sadržaje koje će pratiti, potrebno je više govoriti o pozitivnim mogućnostima koje nude mediji.

U osnovnim školama bi trebali biti formirani stručni timovi koji bi radili na procjeni učeničkih sposobnosti i interesovanja. Članovi tima bi bili: pedagog-psiholog, ljekar, razrednik, učitelj/ica, predmetni nastavnici koji predaju učeniku, učenik i njegovi roditelji. Stručni tim u osnovnoj školi bi trebao da prikupi i zabilježi informacije o učeniku u toku školovanja u osnovnoj školi, o njegovom zdravstvenom stanju, ličnim željama i psihofizičkim sposobnostima, željama i mišljenju roditelja. Članovi tima bi trebali biti upoznati sa sistemom srednjeg obrazovanja, psihofizičkim i drugim zahtjevima svih struka (profila, zanimanja). Informacije o učeniku moraju biti timski utvrđene i evidentirane počevši od ranog djetinjstva pa sve do konačnih preporuka za njegovu profesionalnu orijentaciju. Ovome bi trebao doprinijeti učenički portfolij koji se u našim školama još uvijek vodi neadekvatno i ne posvećuje se dovoljno pažnje evidentiranju podataka o profesionalnoj orijentaciji u lični karton učenika, ne shvata se dovoljno ozbiljno a naročito se neki bitni podaci gube prelaskom iz razredne u predmetnu nastavu.

Vjerujem i iskreno se nadam da će ovaj istraživački rad potaknuti na razmišljanje i biti motivirajući za ozbiljniji pristup (razvoj i primjenu) profesionalne orijentacije učenika u praksi.

LITERATURA

1. Babić, G. (1984). *Racionalizacija vaspitno obrazovnog rada*. Sarajevo: NIGRO „Glas", OOUR Grafika, Banja Luka.

2. Čičkušić, V. (2012). *U prilog medijskom obrazovanju.* Naša škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, br. 61/231, str. 3-12, Sarajevo.

3. Ćehić, E. (1990). *Koje je zanimanje za mene*. Beograd: DGP „Sava Munćan-Bela Crkva".

4. *Enciklopedijski rječnik pedagogije* (1963). Zagreb: Štamparski zavod Ognjen Prica.

5. Hadžić-Suljkić, M. (2009). *Metodologija istraživanja u odgoju i obrazovanju*. Tuzla: PrintCom.

6. Marušić, S. (1984). *Metode i tehnike profesionalne orijentacije u školi*. Zagreb: MINERVA-Subotica.

7. Mikić, K. (2004). *Odgoj za medije ili medijska pedagogija*. Zapis: bilten Hrvatskog filmskog saveza, 45 (1), str. 52-57.

Dostupno na: http://www.hfs.hr/nakladnistvo_zapis_detail.aspx?sif_clanci=444 (pristupljeno 24. Decembar 2015).

8. Muminović, H. (2000). *Mogućnosti efikasnijeg učenja u nastavi*. Sarajevo: DES.

9. Nadrljanski, M., Nadrljanski, Đ. i Bilić, M. (2007). *Digitalni mediji u obrazovanju.*U: Seljan, S. i Stančić, H. (ed.) *INFuture 2007: Digital information and heritage*, Zagreb: Filozofski fakultet.Dostupno na: http://infoz.ffzg.hr/INFuture/2007/pdf/7-08%20Nadrljanski%20&%20Nadrljanski%20&%20Bilic,%20Digitalni%20mediji%20u%20obrazovanju.pdf. (pristupljeno 5. Decembar 2015).

10. Osmić, I. (2002). *Komunikacije i interakcije u nastavnom procesu*. Tuzla: "GRIN" Gračanica.

11. Reichmayr, I. F. (2001).*U prilog medijskom obrazovanju.* Esej. Dostupno na: http://www.mediaonline.ba/ba/pdf.asp?ID=68&n=ESEJ:%20U%20PRILOG%20MED (pristupljeno 19. Oktobar 2015).

12. Zgrabljić-Rotar, N. (2005).*Mediji – medijska pismenost, medijski sadržaji i medijski utjecaji,* U: Zgrabljić- Rotar. N. (ur.), *Medijska pismenost i civilno društvo.* Sarajevo: Mediacentar. Dostupno na: *http://djelatnici.unizd.hr/~nrotar/Medpismed.pdf*(pristupljeno 19. oktobar 2015).

RASPRAVE I ČLANCI

Ahmed Buljubašić

NEGATIVNE REPERKUSIJE ZANEMARIVANJA OSJEĆANJA UČENIKA U NASTAVNOM PROCESU

"Djeci je potrebna ljubav, posebno onda kada je ne zaslužuju"
(Harold S. Herbert)

Sažetak

U ovom radu govorimo o posljedicama zanemarivanja emotivne sfere ličnosti učenika u nastavi. Nije riječ samo o marginaliziranju emocija koje intencionalno trebamo evocirati kod učenika raznovrsnim didaktičko-metodičkim postupcima već o zapostavljanju osjećanja sa kojima su učenici došli u školu. Posljedice su mnogobrojne: dosada, nezainteresiranost za nastavu, sukob s nastavnicima, slab uspjeh u učenju, bježanje sa časova, napuštanje škole, skitnja. Svrha ovog rada je da osvijetli i ukaže na nužnost uvažavanja emocionalnog stanja učenika za uspješnost nastavnog rada. Emocije čine suštinu odgojno-obrazovnog procesa. Učenicima se mora pomoći da se bore sa svojim krizama, da ih razumiju, rješavaju, prevazilaze. Mnogi rezultati proučavanja ovog problema ukazuju da učenici žele bolju komunikaciju, više razgovora, druženja, razumijevanja. Zaključak je da, iako ne postoji sistemski upliv u probleme učenika, brigu za učenikom moguće je uklopiti u časove lektire, čitanja, pisanja, crtanja, muzike, plesa. U nastavnim časovima gdje je ta mogućnost znatno reducirana brižnost se pokazuje kroz strpljenje u radu s učenicima.

***Ključne riječi**: afektivno u nastavi, osjećanja učenika, pedagoška toplina, mentalno zdravlje.*

Uvod

Jedan od glavnih razloga koji je bio presudan opredjeljenju proučavanja posljedica zanemarivanja emocija učenika u nastavnom radu jeste što je u tom procesu odavno istisnuta antropološka premisa "čovjek kao ni jedan drugi čovjek". Uočljivo je to u nastavnim planovima i programima koji najprije određuju ciljeve, zadatke i obrazovni sadržaj, broj sati, način i oblik izvođenja obrazovnog rada. Nastavnici na temelju toga isplaniraju godišnji program rada, a potom mjesečne planove rada. Kroz nastavne pripreme konkretizuju ono što će raditi u nastavnoj stvarnosti. Navedene aktivnosti baziraju se na pretpostavci da su učenici podjednako sposobni razumjeti gradivo, doživjeti ga. Međutim, svaki učenik na specifičan način doživljava nastavno dobro. To, između ostalog, zavisi i od emocionalnog stanja učenika. Drugačije učenik bez majke doživljava Jesenjinovu pjesmu "Pismo majci" od učenika kojeg je majka taj dan otpremila u školu. U pripremi za nastavu nigdje nije uračunato vrijeme potrebno za razgovor s učenikom, za uspostavljanje veze s njim: šta ga tišti; zbog čega sve ignorira; zbog čega je nervozan; zašto je neuredan došao u školu; zašto je često prehlađen; zbog čega je tužan; zašto je umoran; zašto ima mnogo jedinica; zbog čega se stalno tuče; zašto je slagao; zbog čega je ukrao; zašto šuti; - niti vrijeme za davanje objašnjenja, savjeta kako bismo pomogli učeniku da se bolje osjeća. Stoga se nadamo da će spoznaje, koje će eventualno iznjedriti ovaj rad, moći doprinjeti boljem razumijevanju značaja emocionalnog stanja učenika za nastavu a možda i otvoriti neka druga pitanja koja će tražiti odgovore.

Polifaktorski uzroci zatomljavanja emocija učenika u školskoj nastavi

O emocijama u školi se uglavnom vrlo malo govori. To je uslovljeno, između ostalog, društvenim miljeom, kulturom, običajima. To je sociološki, psihološki, filozofski, teološki i pedagoški problem. Naše društveno okruženje uglavnom ne dozvoljava emocije. Iskazivanje emocija je najčešće tretirano kao slabost. To je naročito izraženo u porodičnom odgoju. Od djece se često traži da ne plaču kada ih nešto tišti, da priguše svoje emocije. Tako, emocionalnost kao osnova motivacije za učenje, transferom iz porodice teško nalazi plodno tlo i u školskim učionicama. Učenici su uglavnom introvertni, teško je do njih doprijeti. Promicanje slobodnog iskazivanja emocija dugotrajan je proces. Pored toga, emocionalna stanja učenika vrlo često se u praksi tretiraju kao distraktorima školskog učenja i nastave. Bez tretiranja emocija učenika nema realizacije odgojnog zadatka nastave. Dobro zapaža Mutapčić kada kaže: "Manja se pažnja poklanja tome da li su učenici zadovoljni ili nisu, kako se osjećaju...'' (Mutapčić, 1999:21). Prepreka je u tome što učenik treba na nastavi da nauči ono što je propisano u nastavnim planovima i programima, u udžbenicima,

a razmišljanje i vlastita reflektivnost, čuvstvenost ili emocionalnost, otvorenost ili smisao za humor "predstavljaju kvalitete koji su smatrani stranim za učenike, nebitnim i ometajućim prije nego korisnim; poslušnost i pokornost su bila ispred ovih svojstava ličnosti" (Suzić,2006:81). Učenik na takvoj nastavi mora da čini ono što svako čini, mora da se saglasi, ne smije da bude drukčiji, ne smije da se pretjerano ističe, ne smije da pita da li je u pravu ili nije. Mora se u potpunosti prilagoditi, ne smije biti različit. U vezi s tim, sin čileanskog biologa Umberta Maturane napisao je **"Molitvu učenika"** u kojoj jasno i emotivno izražava svoj revolt na pomenuti pritisak nastavnika i odraslih naglašavajući svoju potrebu za neovisnošću. On u njoj kaže slijedeće: *"Ne namećite mi ono što vi znate, ja želim istražiti nepoznato i biti izvorom svojih vlastitih otkrića. Dopustite da znanje bude moje oslobođenje, a ne moje sužanjstvo. Svijet vaše istine za mene može biti ograničenje, vaša mudrost moja negacija. Ne poučavajte me; koračajmo jedno uz drugo. Dopustite da moje bogatstvo započne tamo gdje vaše prestaje. Pokažite mi podižući me na svoja ramena. Otkrijte se na takav način da ja mogu biti nešto različito. Vi vjerujete da svako ljudsko biće može voljeti i stvarati. A ja vidim da vas plaši kad vas molim da živite u skladu sa svojom mudrošću. Nećete saznati tko sam slušajući sebe. Ne poučavajte me; dopustite da budem. Vaš će neuspjeh biti, budem li sličan vama"* (Zohar i Marshall, 2002). Tako Kiršenbaumova navodi mišljenje glumca i pjevača Robsona koji je lijepo rekao: "Možeš da postaneš neko samo ako ostaneš svoj". "Želite li da uništite nečiju emocionalnu energiju? Natjerajte ga da iz dana u dan oseća da više nije svoj'' (Kirshenbaum,2008:98). Veliki problem predstavlja to što se u školama "vrlo često učenici posmatraju ne kao osobe, već kao bezlični slučajevi: zaostao, nadaren, hendikepiran, nekulturan, siromašan, inteligentan ili glup, hiperaktivan, emocionalno neuravnotežen, visokih ili niskih potencijala, retardiran itd." (Gordon,2001:9). Razrednik je osoba koja treba najviše utjecati kod svojih kolega da se ova klasifikovanja, testiranja, ocjenjivanja, etiketiranja i stereotipizacije učenika iskorijene. Također, razrednik ima najveću odgovornost za probleme svojih učenika. On mora spoznati njihovo emocionalno stanje. Časovi odjeljenjske zajednice, između ostalog, imaju tu svrhu. Tu su i stručni saradnici poput pedagoga, psihologa, socijalnog radnika. Često zaboravljamo da oni predstavljaju osnovne mehanizme pedagoškog djelovanja, te da svaki nastavnik pojedinačno treba da preuzme odgovornost i odgojno djeluje na učenike. Na kraju, zar ćemo 30 učenika jednog odjeljenja prepustiti samo razredniku. Ili, zar ćemo 500, 1 000 ili 1 500 učenika prepustiti samo pedagogu ili psihologu. Istina, škola nije ustanova socijalne skrbi, nije ni savjetovalište. Istina je i da gradivo koje nastavnik treba da prenese učenicima je obimno i ne dozvoljava mnogo prostora za odgojno djelovanje. Ali kako onda objasniti postupke onog malog broja nastavnika koji vode brigu o svakom učeniku u školi, hodniku, ostalim prostorijama. Oblače ih, posuđuju im knjige, pribor, puste suzu na njihovu nevolju. Usmjeravaju ih da pravilno sjede, da ne psuju, da budu pristojni, uljudni, osjećajni, obazrivi. Dobro zapaža Slatina kada kaže: **"Provjerimo kakva**

je naša pedagoška svjetlost i toplina! Stižu li do naših učenika? Šaljemo li dovoljno pedagoške topline i svjetlosti prema svakom djetetu" (Slatina,1999:70)?

Posljedice zanemarivanja emocionalnog stanja učenika u odgojno-obrazovnom radu

Posljedice zanemarivanja osjećanja učenika u nastavnom radu su višestruke. Zbog nepostojanja sistemskog upliva u probleme učenika, emotivno se često izgubi u operacionalizaciji nastave. Pod tim ne mislimo samo na osjećanja koja u nastavi intencionalno evociramo sadržajem, definiranim odgojnim zadacima, didaktičko-metodičkim postupcima. To je ionako u svrhu motivacije i samog spoznajnog procesa. Ili, isključivo je formalnog karaktera. Nije riječ niti o osjećanjima utkanim u socio-emotivnu klimu, komunikaciju nastavnik - učenik. To su strogo didaktičke oblasti. Čak i u njima dominira reduciranje i zapostavljanje emocionalnog. Sve ovo malo veze ima sa stvarnim brigama učenika. Ne, ovdje govorimo o **zanemarivanju emocija sa kojima učenik dolazi u školu**. Tako je u nastavi stvoren sistemski neugodan, otuđen i nezreo odnos spram učenika. Izostali su ljudski, čovječni, humani postupci spram učenika koji žive u teškim prilikama koje smo im mi, odrasli, pripremili. Takve prilike su ih ispunile strahom, problemima, nesigurnošću, oduzele su im djetinjstvo. Gordon kaže: "činjenica je da problemi učenika ne mogu biti ostavljeni kod kuće. Oni će neizbežno biti uneti u školu i ozbiljno će uticati na proces učenja, a ponekad ga i učiniti nemogućim... U takvim trenucima pokušaji nastavnika da predaje verovatno će biti uzaludni" (Gordon,2001:31). Priznajemo, to nije u strogom smislu didaktički problem. Radi se o posebnoj dimenziji afektivnog u nastavi. Ali, to ne eliminira njegovo postojanje, ne isključuje njegov utjecaj na nastavu. Stoga, Henting posebno naglašava da "škola mora postati drugačija jer su i djeca postala drugačija. Njihovi životni problemi zasjenjuju njihove probleme s učenjem; ako škola nije spremna primiti njihove životne probleme, neće se moći ni približiti njihovim problemima s učenjem" (Henting,1997:7). Zbog zanemarivanja učenika kao ljudskog bića koje osjeća, čak i zarad nekakve hvaljene efikasnosti, nastavnik gubi osjećaj ljudske brige. Naravno da nastavnik mora dati ocjenu nedovoljan, ukoriti učenika, odrediti odgojno-disciplinsku mjeru. Ali sve to učenike manje boli, muke lakše podnose kada uz njih ide još i dašak saosjećanja, ljubaznosti, brige. Goleman kaže: "Biti primećen, osetiti da je nekome stalo i da taj neko brine, znatno olakšava bol. Uznemirenost i neprijatnost ga pojačavaju" (Goleman,2007:250). Nastavnik mora znati da učenici i van škole doživljavaju krize te im je potrebno pomoći da osjećanja koja ih prožimaju razumiju i na njih djeluju tako da ih rješavaju, prevazilaze. U vezi s tim, Jasna Relja je uradila jedno istraživanje koje je potvrdilo da učenici sedmog razreda ‘’žele bolju komunikaciju i više razgovora, druženja,

razumijevanja za njihove probleme odrastanja koje u većini slučajeva ne nalaze kod odraslih pa tako ni kod svojih učitelja›› (Relja,2006:95). Pored problema odrastanja, izvori "loših" osjećanja su mnogobrojni. Istraživanje koje je uradio Tobudić pokazuje da učenici uzrasne dobi 11 – 12 godina najviše brige pokazuju za članove svoje porodice. Koristeći projektivne metode dobio je slijedeće odgovore: *Nemam oca i mamu; Otac je u zatvoru; Moja mama imala saobraćajnu nesreću; Sestru udarilo auto; Moja mama puši i otišla je u bolnicu; Roditelji idu na more a ja ne smijem; Seka mi plače svaki dan; Tata otišao; Mama ne može naći posao; Napali nas lopovi; Nemam svoje kuće; Umrla mati; Umrla mamina mati; Umro djed* itd. Iz odgovora se vidi da ih ne mimoilazi gotovo nijedan porodični problem. Pehar konstatuje da "obiteljska klima i iskustvo koje dijete stiče u njoj ostavljaju velikog traga na ličnost djeteta i njegov razvoj" (Pehar, 1999:18). Ali, široko je područje života i rada u kojima se učenici ne osjećaju dobro. To pokazuju naredni odgovori Tobudićevog istraživanja: Škola mi je katastrofa; Zbog bolesti moram ponavljati razred; Komšije me zabrinjavaju; Ružna sam; Sama sam; Osoba koju volim odbija me od sebe; Niko me neće; Nemam drugara; Izgubio sam povjerenje u drugove; Posvađala sama se sa simpatijom itd. Normalno je ponekada biti tužan, razočaran, usamljen, ljut. Međutim, Tobudić primijećuje: "Znatno manje *zdravo* je odbiti, zakopati ova osjećanja, jer kasnije ona mogu naći načine da se vrate u težem obliku..." (Tobudić,2006:72). Stoga, nastavnik treba pružiti učeniku osjećaj sigurnosti i saznanje da se neko brine o njemu. Poređenja radi, Craig navodi određeni procenat pacijenata američkih bolnica koji su tužili doktore jer nisu o njima **brinuli**, nisu ih **saslušali**, niti su im dopuštali da **postavljaju pitanja** (Craig,2002). To ukazuje na važnost tople ljudske riječi, osmjeha i blagog pogleda. Ukoliko pedagoška toplina izostane u školi posljedice mogu biti izuzetno teške i traumatične: **slab uspjeh u učenju, izostajanje s nastave, sukob s nastavnicima (verbalni i fizički), napuštanje škole, konzumiranje sredstava ovisnosti, posjećivanje kladionica, neprihvatljivo ponašanje u i oko škole, skitnja, prosjačenje, vandalsko ponašanje (uništavanje imovine, pisanje grafita, sudjelovanje u navijačkim neredima), vršnjačko nasilje (bulllying i cyberbullying)**. S druge strane, nema pouzdanih podataka kako se nastavnici osjećaju dok njihovi učenici prolaze kroz ove krizne periode. Šta poduzeti i kako reagirati u konkretnim situacijama: kada učenik izgubi jednog ili oba roditelja, ukoliko preživljava stresne situacije porodičnom domu, školi ili okolini? Koliko je problem ozbiljan i kompleksan razmatraju Bognar i Dubovički navodeći brojna pitanja koja muče nastavnike: *Učenici je umrla mama prije godinu dana. Počela je lagati i krasti. Shvatila sam razlog i nisam nastavljala s optužbama. Pitanje: Je li neumjesno na kraju školske godine u rubriku vladanje napisati "dobro"? Kako obilježiti majčin dana kad u razredu imamo učenika kojemu je majka umrla? Učeniku je poginuo otac. Kako se odnositi prema njemu? U kojoj mjeri biti popustljiv kada je u sukobu s učenicima? Kako pomoći hiperaktivnom djetetu koje je zlostavljano i kod kuće i u okolini, a u školi zlostavlja ostalu djecu? Kako reagirati*

kad se dijete zatvori u sebe, a nalazi se u teškoj situaciji? Kako i kada riješiti emocionalne problem učenika koje donosi iz obitelji? Kako teške emocije preobraziti što prije u suprotne? (Bognar i Dubovički, 2012). Ovo su pitanja koja vape za odgovorima. U narednim redovima pokušat ćemo dati neke opće smjernice i preporuke u kojima se možda nalaze odgovori koje tražimo.

Pedagoške smjernice za razumijevanje emocija učenika u nastavi

Pedagoški optimizam nam nalaže da za svaki problem postoji rješenje. Tako smo izdvojili nekoliko smjernica za razumijevanje emocija učenika u nastavnom radu. Međutim, treba reći da smjernice nisu univerzalnog karaktera. Svaki učenik je posebna ličnost. I njegov doživljaj svijeta je poseban. Kako reagirati ovisi o svakom učeniku ponaosob. Tako, na primjer, učenici često nesvjesno žele skrenuti pažnju na sebe. Posebno "teške emocije" nastaju nakon smrti bliske osobe. Obično se misli da učeniku treba pomoći da to sve što prije zaboravi, ali to je pogrešno. Treba izdvojiti dio vremena u nastavi i omogućiti učeniku da na razne načine evocira sjećanje na tu osobu. Treba proraditi te emocije. Učenik mora osjetiti toplinu upućene pedagoške ljubavi. Po Brajši, školu treba temeljiti na bezuslovnoj ljubavi između nastavnika i učenika, u kojoj se ljubav njeguje i razvija, s ljubavlju se odgaja i uči (Brajša,1995). Naravno, potrebno je i naći mjeru kako ne bismo prezaštitili učenika. Međutim, kao što nastavnik svojim nastavnim radom može nanijeti intelektualnu štetu učeniku on, također, može nanijeti emocionalnu štetu ili čak emocionalno zlostavljati učenike. Često su to neprimjerene fraze i izrazi koji se koriste u nastavi. Mubejjid navodi neke primjere obraćanja koje dobar nastavnik treba izbjegavati: *Jesi li konačno shvatio šta želim da kažem?!; Potpuno sam se u tebe razočarao!; Izgleda da uopće ne slušaš šta govorim. Moje riječi ti ulaze na jedno, a izlaze na drugo uho!; Hajde, lijepo piši i prestani da se ponašaš kao malo dijete!; Smiješan si cijelom razredu!; Zar ne znaš kako to da uradiš?!; Zašto i ti ne možeš to uraditi kao i ostali učenici u razredu?!; Nikom osim tebe nije teško da ovo nauči!; Neću ponavljati što sam ti već ranije rekao!; Želim od prvog pokušaja da uspiješ jer ja ne mogu trećiti vrijeme na tebe!; Ne mogu ti posvetiti onoliko vremena koliko ti je potrebno, jer imam mnogo učenika!; Ne prekidaj me dok govorim! Je li jasno, propalico jedna!; Ti nećeš uspjeti u životu!; Zašto ne ostaneš kod kuće, umjesto da tračiš i moje i svoje vrijeme u školi!; Prebaci se u klupu sa propalicom poput sebe* itd. (Mubejjid,2008)! U vezi s tim, Filipović, Dizdarević i Arslanagić navode ispitivanje u Americi, koja je obavio Bajron na 73 nastavnika i 1 095 učenika koje je pokazalo da ako su nastavnici psihički nestabilni i inače negativne ličnosti, u roku od dva mjeseca rada sa djecom tendiraju "...da razore učeničke poglede i stavove i poremete njihovo mentalno zdravlje" (Filipović et al.,1966:34).

S druge strane, Rakić navodi istraživanje Laycocka, također provedeno u Americi, kojim je utvrdio da su neke osobine prosvjetnih radnika veoma važne za mentalno zdravlje adolescenata. One su slijedeće: "dobra prilagođenost, entuzijazam, uravnoteženost, ljubaznost, sigurnost u sebe, vole adolescente, uživaju u svom poslu, umješnost da stvore prijatnu atmosferu u razredu i sposobnost da vide stvari i sa učenikove tačke gledišta" (Rakić,1976:285). Možda će neki prigovoriti da su prosvjetni radnici već preopterećeni radnim obavezama, te im vrijeme ne dozvoljava da od nastave "otkidaju" da bi obratili pažnju na emocije učenika i probleme sa kojima dolaze na nastavu. Međutim, tu ljudsku brižnost možemo uklopiti u nastavu bez potrebe za dodatnim vremenom. U tom smislu nastavnik može uklopiti razgovor o osjećanjima koja tište učenike u neke školske predmete kao što su časovi lektire, čitanja i pisanja tako što će analizirati problem učenika na primjeru emocionalne situacije spomenute u pročitanim tekstovima. U vezi s tim, Salovey i Sluyter napominju: "Na satovima književnosti na kojim među ostalim čitaju zanimljive priče, djeca počinju učiti o osjećajima likova. Likovi iz priča neizbježno su sretni, prestrašeni, ljubomorni i tako dalje, i djeca mogu primijetiti i ono zbog čega se ti likovi osjećaju kako se osjećaju te kako se likovi nose s osjećajima...za mlade je ljude pouka iz emocionalne percepcije koliko i iz konstrukcije radnje…" (Salovey i Sluyter, 1999:40). Umjetničke aktivnosti u školi također su važno izvorište za razgovor o osjećanjima učenika. "Umjetničke aktivnosti u školi kao glazba, slikanje, igre mašte i drama mogu višestruko doprinijeti emocionalnom kultiviranju. Mogu pomoći učenicima da izraze i suoče se s emocijama koje su bolne i prikrivene i prodiskutiraju ih (na primjer gubitak roditelja), one im mogu pomoći da se stave u tuđe cipele (pretpostavljajući u mašti njihove emocije), one mogu imati balansiran i organiziran utjecaj na učenički emocionalni život" (Kristjansson, 2000:11). Također, i u predmetima prirodnih i matematičkih nauka brižnost se pokazuje kroz sposobnost strpljenja prema učeniku pri procesu učenja. Nadalje, iskoristiti korigovanje i preusmjeravanje nekih učeničkih ponašanja u nastavi kako bismo se osvrnuli na načine rješavanja konkretnog problema koji učenik donosi iz porodice. Iskoristiti tzv. "pedagoško lukavstvo". Neophodno je prilikom raznih nastavnih aktivnosti ukazivati na načine rješavanja problema koji mogu izbiti između učenika, unutar ili izvan razreda. Sa učenicima se ponekad mogu organizirati i neke aktivnosti koje su pozitivan odgovor na te događaje. Kako kaže Hitrec: "Učitelji su već po prirodi svojeg poziva orijentirani na pružanje emocionalne pomoći svojim učenicima u različitim, za njih teškim situacijama" (Mikuš Kos, et al.,2005:219). U konačnici, da bi nastava bila humanija, promjena će morati da se izvede na dva nivoa: u srcima i glavama onih koji ukazuju brigu, i u školama, u njihovim osnovnim pravilima – i onim eksplicitnim i onim skrivenim. Tako će "nedidaktički" aspekt afektivnog u nastavi dobiti mjesto koje zaslužuje.

Zaključak

Nastava mora imati sveobuhvatan kontekst. Reduciranje uloge nastave udaljilo je čovjeka od prirode i jedne od drugih. Izgubljen je njezin širi egzistencijski okvir. U postojećem egzistencijskom okviru osjećajni život ustupio je mjesto otuđenju od samog sebe i društva. Vidljivo je to u komunikacijskom jazu između nastavnika i učenika. I jedni i drugi sve manje razumiju vlastita osjećanja te tako ne razumiju niti sebe niti druge oko sebe. Posljedice su te da se na satovima teško može održati normalna nastava, ne mogu se postići niti obrazovni, niti odgojni ciljevi. Na takvim satovima niti nastavnik radi ono što bi i kako bi trebao, a niti učenici. Zbog toga pojmovi čuvstva, doživljaja, osjećaja moraju ponovo oživjeti u našim učionicama. Nastavnici moraju dozvoliti učenicima da iskažu svoja osjećanja i da podijele sa njima radost i tugu. To je veoma važan princip u odgojno-obrazovnom radu. Ako učenicima ne dozvolimo da iskažu svoja osjećanja oni će naći nekoga drugog s kim će razgovarati, prijatelje ili čak neke od njihovih vršnjaka, koji ih mogu pogrešno usmjeriti. Ovo, također, može biti početak skrivanja osjećanja od svojih roditelja, što može voditi ka ozbiljnom problemu. On može biti izražen u vidu poteškoća u učenju, ponašanju i emocionalnim poremećajima. To opet vodi odgojnim, socijalnim i kulturnim devijacijama. Stoga, od učenika je potrebno zatražiti da detaljno iznesu ono što ih tišti i pokazati im saosjećajnost. Nije uputno umanjivati važnost njihovih problema govoreći im kako to nije ništa i da se ne trebaju brinuti. Naprotiv, potrebno je reći da bismo se i mi isto tako osjećali, ponuditi pomoć, zajednički utvrditi nekoliko rješenja i intervencija. Na ovaj način smo podijelili osjećanja s učenicima, pomogli im da analiziraju problem i pronađu rješenje. Nastavnici moraju razgovarati sa svojim učenicima. Moraju im biti bolji prijatelji. Tako će se učenici osjetiti bitnim i uvidjeti da je nastavnicima stalo do njih. Društvene prilike su teške. Mnogo je loših uzora koji se nameću djeci školskog uzrasta. Stoga, ono što učenicima najviše treba jeste pedagoška toplina, potpora i ohrabrenje.

LITERATURA

1. Bognar, L. i Dubovički, S. (2012) Emocije u nastavi. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*. 14 (1). str. 135-163.

2. Brajša, P.(1995) *Sedam tajni uspješne škole*. Zagreb: Školske novine.

3. Craig, L.(2002) Emocionalna staza uspjeha: umijeće kontroliranja ljutnje, žalosti i njima srodnih osobina otkrivaju tajnu uspješnih. *Muallim*. 3(10). str.70-75.

4. Filipović, N.,Dizdarević, I., Arslanagić, R., ur.(1966) *Društveno*

vaspitanje mladih. Sarajevo: Savjet za društveno vaspitanje djece Bosne i Hercegovine.

5. Goleman, D.(2007) *Socijalna inteligencija: nova nauka o ljudskim odnosima*. Beograd: Geopolitika.

6. Gordon, T.(2001) *Kako biti uspješan nastavnik*. Beograd: Kreativni centar: Most.

7. Henting, H.V.(1997) *Humana škola: škola mišljenja na nov način: vježba praktičnog uma*. Zagreb: Educa.

8. Kirshenbaum,M.(2008) *Faktor emocionalne energije: tajne zahvaljujući kojima ljudi puni energije uspevaju da pobede emocionalni umor*. Beograd: Beoknjiga.

9. Kristijansson,K. (2000.) The Didactics of Emotion Education. *Analytic Teaching*. Vol.21. No 1. str. 5-15.

10. Mikuš Kos, A. et al.(2005) Škola i mentalno zdravlje. Priručnik za nastavnike. Gračanica: "Osmijeh" Gračanica, Društvo za psihosocijalnu pomoć i razvijanje dobrovoljnog rada i Ustanova "SKUPAJ", Regionalni centar za psihosocijalnu dobrobit otrok, Ljubljana, Slovenija.

11. Mubejjid, M. (2008) *Nauči vladati svojim emocijama: emocionalna inteligencija: naučni i islamski pogled*. Sarajevo: Dobra knjiga.

12. Mutapčić, A. (1999) Podizanje svijesti o psihosocijalnim potrebama djece. *Didaktički putokazi*. 5 (17). str. 21-22.

13. Pehar, L. (1999) Unutrašnji svijet djeteta. *Didaktički putokazi*. 5(17), str. 18-20.

14. Rakić, B. (1967) *Vaspitno djelovanje u malim grupama*. Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika.

15. Relja, J.(2006) Kako se učenici osjećaju u školi. Život i škola. 57 (15-16). str. 87-96.

16. Salovey, P. i Sluyter,D.J. (1999.) *Emocionalni razvoj i emocionalna inteligencija*, *pedagoške implikacije*. Zagreb: Educa.

17. Slatina, M. (1999) Nastavnik u svjetlu izvornih akata ljudske prirode. *Didaktički putokazi*. 4 (15). str. 69-71.

18. Suzić,N.(2006) *Pedagogija za XXI vijek*. TT-Centar: Banja Luka.

19. Tobudić, R. (2006) Promocija mentalnog i emotivnog zdravlja učenika. *Muallim*. 7(25), str. 72-75.

20. Zohar, D. i Marshall, I.(2002) *SQ: Duhovna inteligencija-suštinska inteligencija*. Zagreb: V.B.Z.

Dženeta Kadić-Midžić

NADARENA/DAROVITA DJECA: NEGATIVNI ASPEKTI I KARAKTERISTIKE

Sažetak

Nadarena odnosno darovita djeca i njihovo obrazovanje predstavljaju poseban izazov za sve one koji se njima bave, ne samo zbog složenosti samog fenomena nadarenosti već i zbog posebne pažnje koju ova djeca svojom izuzetnošću svakako zaslužuju. Pozitivne osobine i karakteristike nadarene djece su detaljno opisane u svoj literaturi koja obrađuje fenomen nadarenosti, no o negativnim aspektima se jako rijetko govori, te je i tada riječ o usputnom spominjanju negativnih osobinama a ne sistematskom prikazu empirijski utvrđenih karakteristika.

Iz, teško dostupne, u radu navedene literature vidljivo je da negativne osobine postoje kako kod sve djece tako i kod one nadarene. Nadarenost sama po sebi ne isključuje negativne karakteristike, no važno je naglasiti i to da, nijedna od, u radu navedenih negativnih osobina nije isključivo vezana za nadarenost kao takvu, iako možda postoji povezanost, koja do sada, bar po podacima iz dostupne literature, nije empirijski utvrđena. Važno je poticati pozitivne osobine, a negativne smanjiti i po mogućnosti raditi na njihovom potpunom uklanjanju, kroz inkluzivno obrazovanje koje će uvažiti individualne potrebe i interese sve djece, pa tako i nadarene.

Pregledom dostupne literature čini se da se pojmovi poput: pametno, bistro, darovito, kreativno i nadareno dijete koriste kao sinonimi. Pametno dijete se lako može dosađivati, posebno u školi. Ponekad dijete sa bistrim umom može imati i "brzi jezik". Može se praviti važan i pokazivati da sve zna. Može imati problema u slaganju s drugom djecom koja su zastrašena njegovim znanjem. Može biti nestrpljivo sa drugima koji mu se čine "sporima". Brzo učenje može dovesti do nepreciznosti i nespretnosti s malim rukama koje ne uspijevaju pratiti brze misli. Ili dijete može postati nestrpljivo s jednim gradivom ("To već znam") i željeti ići dalje, čak iako još uvijek radi na određenom zadatku ili projektu. Osim toga, ako je dijete jako pametno, život mu je kompliciraniji, više je mogućnosti, više interesa i više pritisaka. Dijete sa visokim verbalnim sposobnostima moglo bi imati problema u uspostavljanju prijateljstava sa svojim vršnjacima, jednostavno zbog toga što druga djeca ne razumiju što ono govori. To bi moglo biti dijete koje rano nauči riječima manipulirati drugim ljudima ili koje upotrebljava jezik kako bi pokazalo svoju superiornu inteligenciju ili sposobnost.[1]

Većina nadarene djece je i kreativno. Kreativno dijete može pobjeći u fantaziju, budući da se svakodnevni život čini dosadnim. Ono može imati probleme u razdvajanju realnog od onoga što to nije. Može biti u svom svijetu umjesto da slijedi upute drugih ljudi. U školi se može praviti važno. A između razrađenih izgovora i bezočne laži je tanka granica. Djetetu punom energije sve brže dosad. Ako mora sjediti i čekati ostale da ga sustignu, može postati frustrirano i isključiti se. Ukoliko nema mogućnosti osloboditi svoju nakupljenu energiju, može se stisnuti u svojoj stolici, manje paziti na satu i odbijati raditi školske zadatke.[2]

Strasti darovitog djeteta mogu dovesti do tvrdoglavosti, sužavanja polja interesa i otpornosti na ometanje u polju izraženih interesa. Jako koncentrirano dijete može zanemarivati svoje druge obaveze, domaće zadaće, obitelj i prijatelje tijekom perioda snažnog intenziteta. Pokazuju vrlo malo pažnje za svari koje ih ne zanimaju. Ukoliko njihovo područje strastvenog interesa zahtjeva fine motoričke vještine, oni mogu postati frustrirani ako im tijelo ne može izvršiti zadatak povezan s time.

Darovita odnosno nadarena djeca čine se posebno sklona perfekcionizmu. Zašto je perfekcionizam problem?

Zbog toga što perfekcionisti često:

- Postavljaju sami sebi nemoguće ciljeve;
- Ograničavaju svoje izbore i izbjegavaju riskiranje;
- Ne postižu svoj maksimum (znajući da ne mogu postići savršenstvo, odustaju i prestaju se truditi);
- Nisu zadovoljni svojim uspjehom;
- Ne mogu uživati u trenutku, jer ih brine budućnost;

1 Galbraith, Judy (2007) *Kako prepoznati darovito dijete-Savjeti roditeljima da prepoznaju i potaknu darovitost svog djeteta,* Zagreb, Veble commerce.

2 Ibid.

- Vrlo su kritični prema sebi i drugima;
- Izrazito su kompetitivni;
- Boje se da će pogriješiti;
- Boje se pokazati slabost i nesavršenost;
- Oklijevaju (znajući da nešto ne mogu napraviti savršeno, niti ne započinju);
- Tužni su, uplašeni i pod stresom većinu vremena;
- Očekuju previše od sebe;
- Očekuju previše od drugih ljudi, što im otežava uspostavljane odnosa;
- Pate od sindroma „varalice" – osjećaj da nisu zaista daroviti i da ne zaslužuju svoj uspjeh.[3]

Za darovitu odnosno nadarenu djecu često se veže osobina osjećajnosti ili prevelike osjećajnosti. Osjećajna djeca često doživljavaju stvari osobno. Brinu se o stvarima koje ionako ne mogu riješiti. Nose teret svijeta na svojim ramenima i mogu postati puni straha, tjeskobe, tuge, čak i depresivni. Imaju poteškoće u nošenju s kritikom ili odbijanjem. Snažne emocije drugih ljudi (svađa roditelja, tučnjava braće i sestara) uznemiruje ih. Mogu biti izuzetno izbirljivi o tome što jedu i što odijevaju (npr. ne toleriraju markice na odjeći, šavove i određene vrste materijala).[4]

Pamet, verbalne vještine i smisao za humor mogu dovesti do nevolje. Unutar darovitog djeteta može se skrivati razredni klaun koji čeka da izađe. Dijete koje ima moć nasmijati druge, ima i potencijal da ometa druge. Neka darovita djeca vide humor gdje ga drugi ne nalaze i njihovo smijanje čini se neprikladno. Njihov humor može biti prenapadan za njihove vršnjake i oni su frustrirani zbog toga što ih drugi ne shvaćaju.

Među osobama sa visokim IQ-om, kakva nadarena djeca jesu, javlja se natprosječna učestalost imunoloških poremećaja koji se pojavljuju u djetinjstvu. Oko 60 posto akademski darovite djece i mladeži koju je proučavala Camilla Benbow imalo je alergije, što je više nego dvostruka učestalost nego u cjelokupnoj populaciji. Djeca sa izuzetno visokim sposobnostima u bilo kojem području suočavaju se sa određenim socijalnim i emocionalnim problemima samo zbog prednosti nad svojim vršnjacima. Oni imaju drukčije profile osobnosti od prosječne djece, a kvaliteta njihovog emocionalnog i socijalnog života uvelike se razlikuje. Iako sva ta djeca i adolescenti nipošto nisu „problematični", oni sa najvišim stupnjem darovitosti suočavaju se sa socijalnim problemima koji izazivaju emocionalnu bol.[5]

Iako akademski darovita djeca mogu natprosječno rasuđivati o moralnim dilemama, ona se ne ističu na testovima interpersonalne osjetljivosti, a ni njihove socijalne sposobnosti nisu osobito napredne.

3 Galbraith, Judy (2007) *Kako prepoznati darovito dijete-Savjeti roditeljima da prepoznaju i potaknu darovitost svog djeteta,* Zagreb, Veble commerce.
4 Ibid.
5 Winner, Ellen (2005) *Darovita djeca, mitovi i stvarnost,* Lekenik, Ostvarenje.

Zapravo natprosječno moralno rasuđivanje vrlo lako bi moglo voditi do slabih socijalnih sposobnosti. Darovita djeca, uključujući djecu koja su darovita u umjetnosti ili glazbi, najviše trpe na socijalnom području. Ona su često sama i usamljena, a ipak zbog samoće pate manje od obične djece. Iznimno darovita djeca nemaju zajedničke interese sa svojim vršnjacima, a djeca koja sa njima pohađaju isti razred smatraju da su čudna. Ona su krajnje intenzivna, introvertirana i vole samoću. Ako biti dobro prilagođen/a znači uklopiti se i biti voljen/a od drugih, ta djeca zacijelo nisu dobro prilagođena. Ona su drukčija od ostalih i ona to znaju. Ako ne mogu naći sebi slične prijatelje koji dijele njihovu strast za svladavanjem i učenjem, postaju izolirana, usamljena i obeshrabrena. Također, s jedne strane riskiraju da postanu arogantna i prezriva prema drugima, ili da ne ispunjavaju očekivanja i imaju manjak samopoštovanja, s druge.[6]

Kao i ostala djeca sa posebnim potrebama, i darovita djeca su podložna obilježavanju i etiketiranju. Ako niste pažljivi, obilježavanje može uzrokovati probleme. Prema istraživanju Dewey G. Cornella, kliničkog psihologa i profesora na Sveučilištu u Virginiji, bolje je da roditelji ne naglašavaju obilježje darovitosti. Cornell je otkrio da ona djeca čiji ih roditelji otvoreno nazivaju darovitima imaju negativnu sliku o sebi, više su sklona tjeskobi, stresu i depresiji, lošije su prihvaćena od vršnjaka, i imaju više problema u ponašanju. Autorica Sally Yahnke Walker[7] pri objašnjavanju zašto pojedina djeca ne budu prepoznata kao darovita iako to jesu, navodi sljedeće negativne karakteristike koje ova djeca mogu posjedovati:

- Mogu se dosađivati sa svakodnevnim zadacima;
- Mogu odbiti raditi vježbe ili domaće zadatke;
- Mogu biti samokritična i nestrpljiva glede neuspjeha ili pogrešaka;
- Mogu imati poteškoće pri prelaženju s jedne teme na drugu;
- Mogu biti kritična prema drugima, posebno prema autoritetima koje vide kao „tupe";
- Mogu zbijati šale ili dosjetke u neprimjereno vrijeme;
- Mogu se verbalno sukobljavati sa autoritetima;
- Mogu pretjerano reagirati ukoliko stvari krenu loše, jer su emocionalno osjećajni;
- Mogu predvidjeti detalje i mogu predavati neuredno riješene zadatke;
- Mogu biti tvrdoglavi, nekonformisti;
- Mogu težiti vodstvu ili dominaciji drugima.

Kao negativna osobina ili bolje rečeno karakteristika, koja se može pojaviti kod darovite odnosno nadarene djece jeste pojava

6 Ibid.

7 Walker, S.J. (2007) *Darovita djeca, vodič za roditelje i odgajatelje-Kako razumjeti, podržati i potaknuti vaše darovito dijete,* Zagreb, Veble commerce.

asinkroničnog razvoja. Darovita djeca mogu tijekom svog razvoja imati obilježja emocionalne zrelosti karakteristične za jednu određenu dob, tjelesne karakteristike za drugu dob, i na kraju drugačije intelektualne sposobnosti karakteristične za neku treću životnu dob. Rukopis darovitog djeteta ne mora biti tako dobar kao što bi to ono samo ili njegovi učitelji željeli. Darovita djeca često nalaze čin pisanja sporim, zamornim i obeshrabrujućim, osobito zbog toga što njihovi umovi rade puno brže od olovaka.

Litretura:

1. Galbraith, Judy (2007) *Kako prepoznati darovito dijete-Savjeti roditeljima da prepoznaju i potaknu darovitost svog djeteta,* Zagreb, Veble commerce;

2. Walker, S.J. (2007) *Darovita djeca, vodič za roditelje i odgajatelje-Kako razumjeti, podržati i potaknutivaše darovito dijete,* Zagreb, Veble commerce;

3. Winner, Ellen (2005) *Darovita djeca, mitovi i stvarnost,* Lekenik, Ostvarenje.

POGLEDI I MIŠLJENJA

Nihad Ajkunić

FRAZE I DIJALOZI U TRGOVINI
(Shopping phrases and dialogues)

Pripremljeno za trgovinsku struku – <u>zanimanje prodavač</u>

- *Customer (kupac, mušterija)*
- *Cashier / clerk (blagajnik)*
- *Attendant / shop assistant(prodavač)*
- *Manager (menadžer)*
- *Wallet (novčanik - muški)*
- *Purse (torbica, novčanik - ženski)*
- *Scale (vaga)*
- *Till / Counter (blagajna, kasa)*
- *Barcode (barkod)*
- *Receipt (potvda, račun)*
- *Shelf / shelves (polica / police)*
- *Trolley / s (kolica u samoposluživanju)*
- *Basket / s (košara, korpa)*
- *Escalator / s (pokretne stepenice)*
- *Bag / s (kesa, torba)*
- *Fitting rooms / changing rooms (kabine za presvlačenje)*

Ways to Pay *(način plaćanja)*

- *Cash (gotovina)*
- *Notes (novčanice)*
- *Coins (kovanice)*
- *Credit cards / debit cards (kreditne-debitne kartice)*

Where to Buy *(mjesta kupovine):*

- *convenience store (trgovina mješovite robe)*
- *general store / department store (robna kuća)*
- *newsagents (kiosk, prodavač novina)*
- *chemist / pharmacy (apoteka, ljekarna)*
- *toy shop / toy store (prodavnica igračaka)*
- *book shop (knjižara)*
- *clothing shop / boutique (prodavnica odjeće / butik)*
- *shoe shop / cobbler's (obućar)*
- *jeweller's / jewellery store (zlatara, draguljarnica)*
- *electrical store (prodavnica elektronske robe)*
- *ironmonger's / ironmongery (željezarija)*
- *second hand shop (trgovina polovne robe)*
- *shopping centre /shopping mall (šoping centar)*
- *market (pijaca)*
- *butcher's (mesnica)*
- *fishmonger's / seafood store (ribarnica / morski plodovi)*
- *greengrocers /* grocery *store (piljara, trgovina voćem i povrćem)*
- *baker's /* bakery *(pekara)*
- delicatessen *(poslastice)*
- *hardware store (trgovina željezne robe)*
- *post office (poštanski ured)*
- *supermarket*
- *gardening store / gardening centre (centar za vrtlarstvo)*

USEFUL PHRASES THAT A CLERK OR CUSTOMER MIGHT USE (Korisne fraze koje bi mogli koristiti prodavač ili kupac)

1. Opening times (*Radno vrijeme)*

Questions: (*pitanja*)

- *What time are you open until? (Do kada ste otvoreni?)*
- *What time do you close today?(U koliko zatvarate danas?)*
- *Are you open on the weekends? (Jeste li otvoreni vikendom?)*
- *Are you open all day? (Jeste li otvoreni cijeli dan?)*
- *What are your opening hours? (Koje je vaše radno vrijeme?)*
- *Are you open on Sundays? (Jeste li otvoreni nedjeljom?)*
- *Are you open every day during the week? (Jeste li otvoreni svaki dan u sedmici?)*
- *What time do you open tomorrow? (Ukoliko otvarate sutra?)*

Responses: *(odgovori)*

- *We're open from 9am to 6pm. (Otvoreni smo od 9 prije podne do 6 uveče)*
- *We're open on weekdays only (Monday to Friday). (Otvoreni smo samo radnim danima)*
- *We're open 7 days a week. (Otvoreni smo 7 dana u sedmici)*
- *We're open 24/7 (24 hours a day, 7 days a week).*
- *We're closed at lunchtime, between 12pm and 2pm. (Ne radimo u vrijeme ručka, između 12 i 2)*
- *We're closed on Bank Holidays (national holidays). (Ne radimo blagdanima)*

2. Selecting goods*(Odabiranje robe)*

Clerk's / Assistant's Questions: (*Pitanja prodavača- trgovca)*

- *Can / May I help you?(Moguli Vam pomoći?)*
- *Can I help you find something? (Mogu li Vam pomoći da nađete nešto?)*
- *What colour would you like? (Koju boju želite?)*
- *What size would you like? (Koju veličinu želite?)*
- *Is there anything else I can help you with? (Mogu li Vam još nešto pomoći?)*
- *Would you like to try it on? (Želite li ih isprobati?)*
- *Is that any good? (Da li odgovara?)*
- *What can I do for you? (Šta mogu učiniti za Vas?)*
- *How does it fit? (Kako Vam odgovara?)*
- *How about this one? (Šta mislite o ovome?)*
- *Anything else? (Još nešto želite?)*
- *Would you like anything else?(Da li bi željeli još nešto?)*

Customer's Questions: (*Pitanja kupaca)*

- *Excuse me, do you work here?(Oprostite, da li radite ovdje?)*
- *Could you help me please? (Molim Vas, da li bi mi mogli pomoći?)*
- *I'm looking for a …. (Tražim ...)*
- *I'm trying to find a …. (Pokušavam pronaći ...)*
- *Could you tell me where the …. is, please?(Možete li mi reći gdje je .....?)*
- *How much is this? (Koliko ovo košta?)*
- *How much are these? (Koliko je ovo, koliko košta?)*
- *How much does this cost? (Koliko košta?)*
- *How much is that …. in the window? (Koliko košta ono ...u izlogu?)*
- *Where can I find the …. ?(Gdje mogu naći... ?)*
- *Do you sell …. ? (Da li prodajete ... ?)*
- *Do you have any … ? (Imate li ijedan ... ?)*
- *Would you have this in another colour? (Imate li ovo u nekoj drugoj boji?)*
- *Have you got anything cheaper? (Imate li išta jeftinije?)*

- *Do you have something less pricey (expensive)? (Imate li nešto manje skupo?)*
- *Do you have this item in stock?(Imate li ovaj proizvod na stanju?)*
- *Do you have a smaller/bigger/larger size? (Imate li manju/veću veličinu?)*
- *Do you know where else I could try? (Da li znate gdje bih još mogao da pokušam?)*
- *Does it come with a guarantee/warranty? (Da li dolazi zajedno sa garancijom?)*
- *Where is the changing/fitting room? (Gdje su kabine za presvlačenje?)*
- *Is there somewhere I can try it/this/them on, please? (Gdje bih ovo mogao isprobati?)*
- *Where can I weigh my groceries? (Gdje mogu izvagati ove namirnice?)*
- *Do/Can you deliver? (Da li vršite dostavu?)*
- *Do you have a refund policy?(Da li imate mogućnost povrata proizvoda?)*
- *Is this in the sale? (Je li ovo u prodaji?)*

Clerk's / Assistant's Responses*: (Odgovori, reakcije prodavača)*

- *I'm afraid that's the only colour we have. (Bojim se da imamo samo tu boju)*
- *Sorry, we don't have any more in stock. (Žao mi je, nemamo više na stanju)*
- *Sorry, we don't sell those / them here. (Žao mi je, ne prodajemo to ovdje.)*
- *I'm afraid we don't have any more left. (Bojim se da nam je nestalo.)*
- *I have exactly what you're looking for. (Imam upravo ono što tražite)*
- *This one is on sale right now! (Ovo je na rasprodaji sada.)*
- *It comes with a manufacturer's warranty. (To dolazi sa garancijom proizvođača)*
- *It comes with a 1-year guarantee.(Garancija je 1 godina)*
- *The changing / fitting rooms are that way. (Kabine su u onom pravcu.)*
- *The scales are by the counter over there. That's where you can weigh your groceries. (Vage su tamo pored pulta, blagajne. Tu možete izvagati vaše namirnice.)*

- *That one is ….(price). (Taj košta.... (cijena))*
- *They're ….(price) each. (To košta ... (iznos) svaki)*
- *You can get a refund if you keep the receipt safe, and bring it back within 2 weeks.(Možete dobiti povrat novca ako sačuvate račun i vratite u roku od 2 sedmice.)*

Customer's Responses: (Reakcije kupaca)

- *I don't need any help. I'm just browsing, thanks. (Hvala, ne trebam pomoć. Samo razgledavam.)*
- *No, I'm just looking, thanks. (Ne, samo razgledavam, hvala.)*
- *Wow, that's cheap! (Vau,to je jeftino!)*
- *That's good value. (To je dobra cijena, vrijednost)*
- *Oh, that's expensive. (To je skupo.)*
- *That's quite reasonable. (To je sasvim prihvatljivo.)*
- *That's a little over my budget. (To je malo skuplje za moj budžet)*
- *That's not exactly what I'm looking for. (To nije baš ono šta tražim.)*
- *I'll take it. (Uzeću to.)*
- *It's too long / too short. (Predugo je / prekratko je)*
- *It's too tight / too loose. (Preusko / prelabavo)*

3. Making payment (plaćanje)

Cashier's / Clerk's Questions (Pitanja blaganika)

- *Are you in the queue? (Jeste li vi u redu?)*
- *Are you being served?(Jeste li usluženi?)*
- *Who's next? (Ko je sljedeći?)*
- *Next, please! (Sljedeći, molim!)*
- *How would you like to pay? (Kako želit platiti?)*
- *Will that be cash or credit? (Plaćate li gotovinom ili karticom?)*
- *Do you have a loyalty card? (Imate li člansku karticu?)*
- *Would you like a bag? (Želite li kesu?)*
- *Can I help you with anything else? (Mogu li još nešto pomoći?)*
- *Will that be all? (Da li bi to bilo sve?)*
- *Would you like me to gift wrap it for you? (Želite li da Vam umotamo?)*

- *Would you like that gift wrapped? (Želite li taj poklon da zamotamo?)*
- *Put your card into the machine, please. (Umetnite vašu karticu u uređaj)*
- *Enter your PIN, please. (Unesite Vaš PIN molim vas)*
- *That comes to ….(price), please. (To iznosi ... (cijena) molim)*
- *The total is ….(price). (Ukupno je ... /cijena/)*

Customer's Questions (*Pitanja kupaca)*:

- *Do you take credit cards? (Prihvatate li kreditne kartice?)*
- *Could I have a receipt, please? (Mogu li dobiti račun, molim?)*
- *Could you gift wrap that for me please?(Da li bi ste mi ovo umotali za poklona?)*
- *Could I leave my bags here, and pick them up later, please?(Mogu li ostaviti svoje kese ovdje i uzeti ih kasnije?)*
- *Do you offer a cash discount? (Nudite li popust za plaćanje gotovinom?)*
- *Does it have a warranty / guarantee?(Da li to ima garanciju?)*

Cashier's / Clerk's Responses: *(Odgovori – reakcije trgovca)*

- *We take / accept all major credit cards. (Prihvatamo sve kreditne kartice)*
- *I'm afraid we take cash only. (Žao mi je, primamo samo gotovinu.)*
- *We're offering 6 months credit, with no deposit, if you're interested. (Nudimo kredit od 6 mjeseci, bez učešća.)*

Customer's Responses: *(Odgovori kupca)*

- *I'll pay in cash (Platiću gotovinom)*
- *I'll pay by card (Platiću karticom)*
- *Here's ….(money), keep the change! (Izvolite .../novac/, zadržite ostatak.)*
- *That's all, thanks. (To je sve, hvala.)*
- *Thank you. Have a good day!(Hvala, prijatan dan!)*

4. Returns and complaints *(Povrat robe i prigovori)*

- *Who can I speak to about making a complaint? (S kim mogu razgovarai u vezi sa prigovorom?)*
- *Could I have a refund please? (Mogu li dobiti povrat novca molim?)*
- *Can I speak to the manager please? (Mogu li razgovati sa menadžerom, molim?)*
- *I'd like to return this please. (Želio bih vratiti ovo, molim.)*
- *I'd like to make a complaint. (Želio bih uložiti pritužbu.)*
- *I'd like to change this for a different size please. (Želio bih zamjeniti ovo za drugu veličinu, molim.)*
- *Do you have the original receipt? (Imate li originalni račun?)*
- *Did you buy it from one of our other stores?(Da li ste kupili ovo u nekoj našoj drugoj trgovini?)*
- *Can I ask why you're returning it please? (Mogu li Vas upitati zato ovo vraćate?)*
- *Can I ask why you've changed your mind please?(Mogu li upitati zašto ste se predomislili?)*

Responses *(Odgovori)***:**

- *It doesn't work (Ne radi.).*
- *It doesn't fit. (Ne odgovara veličina)*
- *It was a gift, but I don't like it. (To je bio poklon ali mi se ne sviđa.)*
- *It was a gift, but the person I bought it for doesn't like it. (To je bio poklon ali osobi kome sam to kupio se ne sviđa.)*

PRICES AND NUMBERS (Cijene i brojevi)

£5.99 = *"Five pounds and ninety-nine pence"* (*duži način*)
£5.99 = *"Five, ninety-nine"* (*kraći način*)
$12.75 = *"Twelve dollars and seventy-five cents"* (*duži način*)
$12.75 = *"Twelve seventy-five"* (kraći način)
€3.20 = *"Three euros and twenty cents"* (*duži način*)
€3.20 = *"Three twenty"* (kraći način)
KM 4.55 = four marks fifty-five (*kraći način)*

EXAMPLE CONVERSATION BETWEEN A SHOP ASSISTANT (A), CUSTOMER (B), AND CASHIER (C) (Primjer razgovora između prodavača (A), kupca (B) i blagajnika (C))

A: Hi there, can I help you with anything? (Zdravo, mogu li Vam ikako pomoći?)
B: Yes please, I'm looking for a T-shirt. (Da molim. Tražim majicu kr.rukava)
A: What size are you? (Koja ste veličina?)
B: I'm a medium. (Srednja – M)
A: What colour would you like? (Koju boju želite?)
B: Maybe a blue or green one. (Možda plavu ili zelenu)
A: Here you are. How about these? (Izvolite. Šta mislite o ovima?)
B: Thank you. Can I try them on anywhere? (Hvala. Mogu li ih negdje isporbati?)
A: Certainly, the changing room is over there. (Naravno. Kabine su tamo)
B: Thank you. (Hvala)
A: How do they fit? (Kako Vam odgovaraju?)
B: They're both fantastic. I really like them. (Obje su fantastične. Zaista mi se sviđaju.)
A: Yes, the blue looks nice on you, it really brings out your eye colour. (Da, plavo Vam dobro stoji uz vaše oči.)
B: Thank you. I'll buy both of them! (Hvala. Kupiću obadvije)
A: Great! Please go to the tills, and pay over there. (Super. Platićete na blagajni, tamo)
B: Alright, thank you for your help. (U redu, hvala Vam na vašoj pomoći)
C: Who's next please! (Ko je sljedeći?)
B: Hi there, I'd like to buy these please (Zdravo. Želio bih kupiti ovo).
C: OK, how would you like to pay? (OK, kako želite platiti?)
B: Do you take credit cards? (Primate li kartice?)
C: Yes, we do. (Da, primamo.)
B: Okay, here's my credit card (Izvolite moju karticu).
C: Enter your pin number into the machine please. (Unesite Vaš PIN broj u uređaj)
B: Okay, done. (OK izovlite.)
C: Thank you. Shall I put your receipt in the bag? (Hvala. Hoću li staviti račun u kesu?)
B: Yes please. (Da molim.)
C: Here you go. Have a nice day! (Izvolite. Prijatan Vam dan želim!)
B: Thank you, goodbye! (Hvala. Doviđenja!)

Phrasal vers for shopping (*Frazalni glagoli uz šoping)*

PUT ON (to place something on a surface or person – *staviti nešto na neku površinu ili obući)*)

- ***Put*** *your items* ***on*** *the counter please. (Stavite svoje stvari na blagajnu, molim.)*
- *Why don't you* ***put on*** *that new jacket you bought yesterday?(Zašto ne obućeš onu novu jaknu koju si kupio jučer?)*

TRY ON (to test an item to see if it is suitable – isprobati neki predmet da li odgovara)

- *Can I* ***try*** *these dresses* ***on*** *somewhere please?(Mogu li negdje isprobati ove haljine?*

TRY OUT (to test something to see if you like it – *isprobati nešto da vidite da li vam odgovara)*)

- *I'd like to* ***try out*** *this lipstick colour please, do you have a tester for it?(Željela bih isprobati ruž u ovoj boji, imate li tester za to?)*

THROW ON (to wear something casually – *obući nešto ležerno*)

- *I'm looking for a simple, comfortable dress that I can just* ***throw on****.(Tražim jednostavnu, udobnu haljinu u kojoj ću se osjećati ležerno)*

BRING DOWN (reduce the amount of something – *smanjiti iznos nečega)*)

- *We have* ***brought down*** *the prices, because we're having a huge sale before the winter!(Snizili smo cijene pošto imamo veliku rasprodaju prije zime.)*

SELL OUT (to sell the whole supply of something – *prodati cijelu zalihu nečega)*

- *I'm afraid all those watches have* ***sold out*** *now; they were very popular over Christmas! (Bojim se da su ti svi satovi rasprodati; bili su veoma popularni tokom Božića)*

HELP OUT (to assist someone – *pomoći nekome*)

- *Could you* ***help*** *me* ***out*** *please? I can't do the zip up on this dress!(Da li bi mi mogli pomoći, molim Vas? Ne mogu zakopčati ovu haljinu.)*

DO UP (to fasten something – *zakopčati nešto*)

- *Could you* ***do*** *the zip* ***up*** *on this dress for me please?(Molim vas, možete li mi zakopčati haljinu?)*

TAKE BACK (to decide on returning something in the near future – odlučiti vratiti nešto u bližoj budućnosti)

- *I'm going to* ***take*** *this* ***back*** *to the store, and see if I can get a different*

colour. (Vratiću ovo u prodavnicu i pokušati dobiti drugu boju.)

Shopping for clothes (*kupovanje odjeće*):

Here are some phrases you will find useful when shopping for clothes or shoes. *(Korisne fraze prilikom kupovine odjeće ili obuće)*

Could I try this/these on? (*mogu li ovo isprobati?)*
Could I try these shoes on? (*mogu li probati ove cipele?)*
Do you want to try them on? (želite li ih isprobati?)
What size do you take? (*koju veličinu trebate?)*
I take a size …(*Ja trebam, nosim veličinu ...)*
Do you have this in a size …? (*imate li ovo u veličini ...)*
Where's the fitting room? (*gdje je kabina?)*
Have you got this in a smaller/larger size? (*imate li ovo u manjo / većoj veličini?)*
Could you measure my waist/ neck/ chest …? (*možete li izmjeriti moj struk / vrat / grudi?)*
How do they feel? / Do they feel comfortable? (*kako vam odgovaraju?)*

It suits you (*Odgovara Vam, pristaje vam)*
Is this the only colour you've got? (Da li je ovo jedina boja koju imate?)
What do you think of these? (Šta mislite o ovima?)

What are these made of? (*Od čega su napravljeni?)*

Are these washable? (*Da li su perivi?)*
No, they have to be dry-cleaned (*Ne, moraju se čistiti u hemijskoj čistioni.)*

I'll take it / I'll take them (*Uzeću ih)*
Men's wear (*muška odjeća)*
Women's wear or Ladieswear (ženska odjeća)
Childrenswear (*dječija odjeća)*
Babywear (*odjeća za bebe)*
Fitting room (*kabina za presvačenje)*

Size (*veličina)*
S — Small (*malo)*
M — Medium (*srednje*)
L — Large (*veliko)*
XL — Extra-large (*ekstra veliko)*

OSVRTI I PRIKAZI

Indira Lukavica, Sabina Devedžić, Meho Alić-Partić

FUNKCIJA DOMAĆIH ZADATAKA /rezultati ankete roditelja i nastavnika/

Sažetak

U osnovnoj školi „Sjenjak" u Tuzli obavljeno je anketiranje roditelja i nastavnika o funkciji domaćih zadataka.Anketa se sastojala od 10 pitanja za roditelje i 11 pitanja za nastavnike. U anketiranju je učestvovalo 288 roditelja i 25 nastavnika (11 nastavnika razredne nastave i 14 nastavnika predmetne nastave). Generalni zaključak anketiranja je da se većina roditelja(uz navedene prijedloge) izjasnila da je količina i način davanja domaćih zadataka primjeran.

Ključne rijeći: anketa, testiranje, nastavni proces, domaći zadaci, analiza.

Uvod

Domaća je zadaća rad koji učenik samostalno obavlja kod kuće Može biti raznovrsna, ovisno o tome koja je njezina svrha. Zadaće su raznovrsne, od samostalnog dovršavanja nekog zadatka do skupljanja materijala za određeni dan i određenu aktivnost. Odnos prema domaćim zadacima u istoriji nastave nije bio uvijek ujednačen Zbog različitih mišljenja u vezi izrade domaćih zadataka i danas postoje različiti prijedlozi za njihovu izradu. Neki od tih prijedloga su: da se oni potpuno ukinu i uvede dopunski rad u školama, da se zadrže na principu dobrovoljnosti učenika i nastavnika, da se ukine njihovo zadavanje za vreme praznika i nedeljnih odmora, da se svakako zadrže ali u smanjenom obimu. Ovakav

pogled na domaće zadatke dovodi početkom 20. veka do zahtjeva da se preispita gledanje na domaće zadatke. Zamjerano im je to da previše opterećuju učenike, da se svode na memorisanje, da ako učenici naiđu na poteškoće ne mogu da potraže stručnu pomoć, da im često pomažu nekvalifikovani ukućani. Pored ponavljanja, domaćim radovima bilo je obuhvaćeno i vežbanje kako bi učenici stekli osnovne veštine čitanja, pisanja ili računanja. Zato je sasvim jasno da su ovakavi zadaci imali strogo reproduktivan karakter. U skladu sa savremenim tendencijama u obrazovanju dolazi do promena u sadržaju i smislu izrade domaćih zadataka, tako da zadaci postepeno poprimaju produktivan karakter. Produktivan karakter se zapravo odnosi na samostalno dolaženje do novih saznanja.

Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika u testiranju je 288 roditelja učenika od trećeg do devetog razreda Osnovne škole „Sjenjak" i 25 stalno zaposlenih nastavnika /11 razredna i 14 predmetna nastava/.

Anketna pitanja

Pitanja za roditelje

1. Koliko često učitelji /nastavnici/ zadaju domaće zadatke /redovno, povremeno, rijetko/
2. Koliko često vaše dijete piše domaće zadatke/redovno, povremeno, rijetko
3. Navedite razloge/ne/ pisanja domaće zadaće/radi utvrđivanja,zato što vole, ne žele imati probleme sa nastavnikom, zato što moraju, ne voli pisati DZ, ne razumiju zadatke, zaborave/
4. Koliko je vremena potrebno za pisanje domaće zadaće/20 min,do 45 min, 60 i više/
5. Najviše vremena za pisanje domaće zadaće potrebno je iz:maternjeg jezika, matematike, stranog jezika, neki drugi predmet
6. Domaće zadaće po težini su:/ jednostavne, ponekad problem, teško rješiva/
7. Domaće zadaće moje djete piše: samostalno uz povremenu pomoć uz stalnu pomoć/
8. Domaće zadaće pomažu u postizanju boljih rezultata/i savladavanju novih nastavnih sadržaja/da, ne, ne znam/
9. Domaća zadaća pomaže u osamostaljivanju učenika i razvijanju kompetencija "Učiti i kako učiti" /da, ne, ne znam/

10. Domaća zadaća pomaže u razvijanju svijesti o obavezi ispunjavanja svojih **obaveza. /da, ne, ne znam/**

Pitanja za nastavnike

1. Koliko često učitelji /nastavnici/ zadaju domaće zadatke /redovno, povremeno, rijetko/
2. 2.Koliko često vaši učenici pišu domaće zadatke/redovno, povremeno, rijetko
3. Navedite pisanja domaće zadaće/radi utvrđivanja novih sadržaja, zato što vole, ne žele imati probleme sa nastavnikom, zato što moraju/
4. Navedite razloge ne pisanja domaće zadaće/nemaju vremena,ne vole piati, ne razumiju zadatke, zaborave/
5. Koliko je vremena potrebno za pisanje domaće zadaće/20 min, do 45 min, 60 i više/
6. Najviše vremena za pisanje domaće zadaće potrebno je iz: maternjeg jezika, matematike, stranog jezika, neki drugi predmet
7. Domaće zadaće po težini su:/ jednostavne, ponekad problem, teško rješive/
8. Domaće zadaće moji učenici pišu: samostalno uz povremenu pomoć uz stalnu pomoć/
9. Domaće zadaće pomažu u postizanju boljih rezultata i savladavanju novih nastavnih sadržaja /da, ne, ne znam/
10. Domaća zadaća pomaže u osamostaljivanju učenika i razvijanju kompetencija „Učiti i kako učiti" /da, ne, ne znam/
11. Domaća zadaća pomaže u razvijanju svijesti o obavezi ispunjavanja svojih obaveza. / da, ne, neznam/

Opis anketiranja

Anketa se satojala od 11 pitanja za sve ispitanike, sastavljena je od autora /nastavnik razredne nastave, nastavnik predmetne nastave i školski pedagog/. Roditelji su anketirani za vrijeme roditeljskih sastanaka, a nastavnici razredne i predmetne nastave na jednoj od sjednica Nastavničkog vijeća. Anketa je bila dobrovoljna i anonimna. Analiza ankete urađena je odvojeno za razrednu i predmetnu nastavu, a i ukupno za sve učenika. Rezultati ankete uz analizu obavljena je na Nastivničkom vijeću, a kompletna anketa uz prijedloge i mišljenja nastavnika i roditelja bit će prezentirana na odjeljenskim i roditeljskim sastancima

Rezultati anketiranja

Mišljenja roditelja o domaćim zadacima :

1. Domaću zadaću treba davati svakodnevno
2. Nastavnici treba redovno da provjeravjeravaju i analiziraju domaću zadaću
3. Učenicima davati manje domaće zadaće, naročito vikendom i praznicima
4. Ne davati domaću zadaću iz gradiva koje nije dovoljno objašnjeno
5. Davati zadatke istraživačkog tipa i zadatke koji razvijaju samostalnost i stvaralačke sposobnosti.

Kao zaključak mišljenja roditelja (uz navedene prijedloge) je da je količina i način davanja domaćih zadataka primjeren.

Mišljnja nastavnika o domaćim zadacima :

- Domaću zadaću treba redovno davati jer ona ima svoju svrhu.
- Učenicima ne davati sadržaje koji se prepisuju, neka to budu isključivo zadaci za vježbu i utvrđivanje nastavne jedinice (tako će učenici shvatiti sadržaj materije).
- Roditelji treba da uzmu više učešća u kontroli domaće zadaće.
- Domaća zadaća je potrebna, ali da učenicima ne oduzima puno vremena,jer će im onda predstavljati opterećenje
- Ne davati preopširne zadatke, mijenjati načine zadavanja (različiti tipovi,načini izrade), da zadaće podstiču istraživački rad, uputiti učenike na razne izvore informacija.

Nastavnici su mišljenja da domaće zadatke treba redovno davati, ali da ne oduzimaju previše vremena za izradu, jer služe za utvrđivanje nastavnog gradiva. Nastvnici su takođe mišljenja da roditelji treba više da se uključuće u kontrolu izrade domaće zadaće i da zadaće trebaju imati istraživački karakter.

Kao jedan od osnovnih uslova za ovladavanje nastavnim sadržajima, domaći rad je stalni pratilac i sastavni deo cjelokupnog nastavnog procesa. Iako se kroz vrijeme sadržaj, obim i težina domaćih radova smenjuju, oni su oduvjek predstavljali značajan faktor u vaspitno – obrazovnom procesu. U skladu sa tim izmjenama domaći radovi su trebali doprinijeti samorazvoju i samoobrazovanju. Ono što je izuzetno važno je to da su domaći radovi učenika na ovladavanju sadržajima i načinima rada bili, i danas su, stalni pratioci i sastavni dijelovi ukupnog nastavnog procesa. Zato je nephodno stalno raditi na traženju produktivnijih rješenja za učeničko angažovanje kroz izradu domaćih zadataka.

Domaći radovi su jednako značajni u pripremi, ali i radu na ostvarivanju određenih novih nastavnih zadataka, kao i pouzdan način

utvrđivanja i proširivanja usvojenih znanja. Oni su ujedno i nezamjenljiv činilac učenikovog osamostaljivanja, učenja strpljivosti u ispunjavanju zadataka koji se od njih traže. Nastava bez domaćih zadataka, ni u prošlosti, ni danas, ali ni u perspektivi daljeg razvoja ne može se zamisliti kao kompletna i dobra priprema za život i rad.

Tabela br.1 Upitnik domaće zadaće za roditelje

Odgovor	Uk	%	Uk	%	Uk svi	UK svi
1. Koliko često učitelji/nastavnici zadaju domaće zadatke?						
a) redovno	202	95,28	43	56,58	245	85,07
b) povremeno	10	4,72	32	42,11	42	14,58
c) rijetko	0	0	1	1,32	1	0,35
U RN 95,28% zadaća se daje 95,28, a u PN 56,58% ,a ukupno 85,07%						
2. Koliko često vaše dijete piše domaće zadatke?						
a) redovno						
b) povremeno						
c) rijetko						
U RN redovno se piše D Z 94,55%, u P N 82,35 %, a ukupno 90,94 %						
3. Navedite razloge (ne) pisanja domaće zadaće?						
a) Radi utvrđivanja novog sadržaja						
b) Zato što vole						
c) Ne žele imati probleme sa nastavnikom						
d) Zato što moraju						
e) ne voli pisati domaću zadaću						
f) ne ruzumiju zadatke						
g) zaborave						
U RN 60,00% pišu zadaću radiutvrđivanja,a 19,25%n ne pišu zato što zaborave,a u PN 38,71 pišu zadaću radi utvrđivanja , 10,75% ne pišu jer zaborave U RN 53,28 misli d0 45 mi. ,a u PN 46,15% također do 45 min.						

4. Koliko vremena je potrebno za pisanje domaće zadaće.

a) 20 minuta						
b) do 45 min.						
c) do 60 min. I više						

Zajedničko mišljenje je da 24,15% roditelja i nastavnika misli da treba do 20min, 51,70% do 40min a 24,15% do 60min i više.

5. Najviše vremena za pisanje domaće zadaće potrebno je iz:

a) maternjeg jezika						
b) matematika						
c) strani jezik						
d) neki drugi predmet						
U RN 50,70% je potrebno najviše vremena DZ iz maternjeg jezika, a u predmetnoj nasastavi 41,40 % iz matematike.						

6. Domaće zadaće po težini su:

a) jednostavne za riješavanje						
b) ponekad problem						
c) teško rješive						
U RN jednostavne 45.33%, u P N 26,87 da su jednostavni, 67,16 da su ponekad problematični. Ukupno 40,93% smatra D Z jednostavnim za riješavanje, a 50,18.da je DZ ponekad problematična.						

7. Domaće zadaće moje djete piše:

a) samostalno						
b) uz povremenu pomoć						
c) uz stalnu pomoć						
Roditelji RN smatraju da nihovo dijete samostalno piše zadaću u 26,05%, a 59,66% uz povremenu pomoć. U PN 68,97% roditelja smatra da djeca pišu samostalno DZ, a 29,31% smatra da im treba povremena pomoć.						

8. Domaće zadaće pomažu u postizanju boljih rezultata i savladavanju novih nastavnih sadržaja

a) da						
b) ne						

c) ne znam						
Većina roditelja 83,84% u RN smatraju da DZ pomažu lakšem savladavanju nastavnih sadržaju u PN 67,86% i ukupno 79,08 %						

9. DZ pomažu u ostamostaljivanju učenika i razvijanju kompetencija "učiti i kako učiti"

a) da						
b) Ne						
c) neznam						
U RN 93,56 % roditelja su mišljenja da pomažu u osamostaljivanju učenika ,a u PN 80,36 % i ukupno 90,70						

10. DZ pomaže u rezvijanju svijesti o obavezi ispunjavanja svojih zadataka

a) da						
b) ne						
c) ne znam						
U RN 97,01 % roditelja misli da DZ razvija svijst o obavezi,84,48 % u PN i ukupno 94,21 %.						

Tabela br.2 Upitnik domaće zadaće za nastavnike

1) Koliko često učitelji/nastavnici zadaju domaće zadaće?	RN	%	PN	%
a) Redovno	10	90,91%	4	28,57%
b) Povremeno	1	9,09%	9	64,29%
c) Rijetko		0,00%	1	7,14%

Trebalo bi i u razrednoj nastavi davati više domaće zadaće

2) Koliko često vaši učenici pišu domaće zadatke?	RN	%	PN	%
a) Redovno	9	81,82%	4	28,57%
b) Povremeno	2	18,18%	9	64,29%
c) Rijetko		0,00%	1	7,14%

Učenici razredne nastave manje pažnje posvećuju pisanju DZ.

3) Navedite razloge pisanja domaće zadaće	RN	%	PN	%
a) Radi utvrđivanja novog sadržaja	11	100,00%	10	71,43%
b) Zato što vole		0,00%		0,00%
c) Ne žele imati probleme sa nastavnikom		0,00%	1	7,14%
d) Zato što moraju		0,00%	3	21,43%

e) Učenici RN imaju svijest o značaju domaće zadaće,a nastavnici		0,00%		0,00%

4) Ne pišu zadaću zato što:	RN	%	PN	%
a) Nemaju vremena	1	11,11%		0,00%
b) Ne vole pisati zadaću		0,00%	1	8,33%
c) Ne razumiju zadatke		0,00%		0,00%
d) Zaborave	8	88,89%	11	91,67%

Ne pišu zadaću zato što zaborave

5)Koliko je vremena potrebno za pisanje domaće zadaće?	RN	%	PN	%
a) Do 20 min	1	9,09%	8	57,14%
b) do 45 minuta	10	90,91%	6	42,86%
c) 60 minuta i više		0,00%		0,00%

6) Najviše vremena za pisanje DZ potrebno je iz:	RN	%	PN	%
a) maternjeg jezika	7	63,64%	2	14,29%
b) matematike	4	36,36%	10	71,43%
c) stranog jezika		0,00%	2	14,29%
d) neki drugi predmet		0,00%		0,00%

U RN maternji jezik,pa matematika, a u PN matematika

7) Domaće zadaće po težini su:	RN	%	PN	%
a) Jednostavne za rješavanje	7	63,64%	13	92,86%
b) Ponekad problem	4	36,36%	1	7,14%
c) Teško rješive		0,00%		0,00%
d) Neki drugi predmet		0,00%		0,00%

U RN jednostavne za rješavanje, a u PN 63,64 jednostavne

8) DZ moji učenici pišu:	RN	%	PN	%
a) Samostalno		0,00%	8	57,14%
b) Uz povremenu pomoć	10	90,91%	6	42,86%
c) Uz stalnu pomoć	1	9,09%		0,00%

U RN uglavnom uz povremenu pomoć 90,91%,au PN 57,14 % samostalno,a 42,86% uz povremenu pomoć.

9) DZ.pomažu u postizanju boljih rezultata i lakšem savladavanju novih nastavnih sadržaja	RN	%	PN	%
a) DA	11	100,00%	13	92,86%
b) NE		0,00%		0,00%
c) NE ZNAM		0,00%	1	7,14%

Nastavnici su mišljenja da DZ pomaže postizavanju boljih rezultat i RN i u PN

10) DZ pomažu u osamostaljivanju učenika i razvijanju kompetencije "učiti kako učiti"	RN	%	PN	%
a) DA	11	100,00%	12	85,71%
b) NE		0,00%		0,00%
c) NE ZNAM		0,00%	2	14,29%

Nastavnici su saglasni da DZ pomaže u osamostljivanju kompetencije "učiti kako učiti"

11) DZ pomaže u razvijanju svijesti o obavezi ispunjavanja svojih zadataka i razvijanju vještine vremenskog planiranja	RN	%	PN	%
a) DA	11	100,00%	13	
b) NE		0,00%		
c) NE ZNAM		0,00%	1	7,14%

DZ pomaže u razvijanju svijesti o bavezi ispunjavanja svojih zadataka

Zaključak

U osnovnoj školi „Sjenjak" u Tuzli obavljeno je anketiranje roditelja i nastavnika o funkciji domaćih zadataka. Anketa se sastojala od 10 pitanja za roditelje i 11 pitanja za nastavnike. U anketiranju je učestvovalo 288 roditelja i 25 nastavnika. Zaključak anketiranja roditelja (uz navedene prijedloge) je da je količina i način davanja domaćih zadataka primjeren. Nastavnici su mišljenja da domaće zadatke treba redovno davati, ali da ne oduzimaju previše vremena za izradu, jer služe za utvrđivanje nastavnog gradiva. Nastavnici su takođe mišljenja da roditelji treba više da se uključe u kontrolu izrade domaće zadaće i da zadaće trebaju imati istraživački karakter.

Kao jedan od osnovnih uslova za ovladavanje nastavnim sadržajima, domaći rad je stalni pratilac i sastavni dio cjelokupnog nastavnog procesa. Podaci koji su dobiveni upitnikom značajni su nastavnicima jer iz njih saznaju stavove roditelja o opterećenosti djece, pa na taj način mogu i nešto izmijeniti u načinu zadavanja ili planiranja domaćih radova. Roditelji iz ovog istraživanja mogu vidjeti stavove i mišljenja nastavnika o domaćim zadacima i na taj način unaprijediti znanja svoje djece kroz izradu domaćih

zadataka Domaći radovi su sasastavni dio školovanja i jednako značajni u pripremi, kao i radu na ostvarivanju određenih novih nastavnih zadataka, ali i kao pouzdan način utvrđivanja i proširivanja usvojenih znanja. Oni su ujedno i nezamjenljiv činilac učenikovog osamostaljivanja, učenja i strpljivosti u ispunjavanju zadataka koji se od njih traže

Literatura

1. Domaća zadaća bez suza-priručnik za roditelje: kako motivirati dijete da piše domaću zadaću i postigne uspjeh u školi. Zagreb: Kosinj. 3. Cooper, H. (1989).

2. Dedić, Z. R. i Jokić, B. (2014). Uče li, koliko i što učenici četvrtog i osmog razreda? Pišu li i kada domaće zadaće? O učenju. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu. 9. Di Pietro, P. (2009).

3. Kako preživjeti djetetovu školu: poticaji za uspješno bavljenje domaćim zadacima, odnosima s učiteljicom, razrednim okupljanjima i izletima. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.

4. Marzano, J. R., Pickering, J. D. i Pollack, E. J. (2006). Nastavne strategije. Zagreb: Educa.

5. Marzano, R. & Pickering, D. J. (2007). The Case For and Against Homework. Educational Leadership, 64, 74-79. 15. Matijević, M. i Radovanović, D. (2011).

6. Nastava usmjerena na učenika. Zagreb: Školske novine. Domaća zadaća bez suza-priručnik za roditelje: kako motivirati dijete da piše domaću zadaću i postigne uspjeh u školi. Zagreb: Kosinj. 3. Cooper, H. (1989).

7. Marzano, R. & Pickering, D. J. (2007). The Case For and Against Homework. Educational Leadership, 64, 74-79.

8. Matijević, M. i Radovanović, D. (2011). Nastava usmjerena na učenika. Zagreb: Školske novine

9. Mattes, W. (2007). Rutinski planirati-učinkovito poučavati. Zagreb: Naklada Ljevak. 17. Mijatović, A. (1999).

10. Osnove suvremene pedagogije. Zagreb: Hrvatski pedagoško – književni zbor. 18.

11. Pintarić, M. (2014). Ulaganje truda u izvršavanje domaće zadaće iz matematike (Diplomski rad).

12. Svrha domaćih zadaća u osnovnoj školi. Život i škola, 13, 106-117. 23. Sokol, S. i Vrboši, V. (2013)

IZ NASTAVNE PRAKSE

Džanan Šejla

VRŠNJAČKA EDUKACIJA KAO ODGOVOR NA PROMJENE U DRUŠTVU I NOVE TRENDOVE U UČENJU I PONAŠANJU KOD UČENIKA

„Niko ne radi veću grešku nego onaj
tko ne čini ništa vjerujući da može
učiniti samo malo „(E.Burke)

***Sažetak**:*

U vremenu stalnih promjena od nastavnika se očekuje adekvatan odgovor na izazove okoline i nastale promjene u društvu kao i uticaj na učenike te njihovu motiviranost za stjecanja novih znanja, vještina i sposobnosti. Primjera dobrih obrazovnih praksi i one koje upravo pokazuju opredjeljenost nastavnika da prateći interesovanje učenika, a u skladu sa promjenama u društvu, mijenjaju svoje načine rada i djelovanja. Jedan od primjera je afirmacija vršnjačke edukacije kao strategije učenja i podučavanja gdje učenici usvajaju određena znanja o određenoj temi kroz predavanja, radionice, prezentacije od drugih učenika – svojih vršnjaka

Ključne riječi : promjene, vršnjačka edukacija, obrazovna praksa

Uvod :

Vrijeme u kojem živimo obiluje brojnim promjenama u svim sferama društvenog života i koje kao takvo direktno utiče na obrazovni sistem i školstvo u cjelini. S obzirom da je škola kao institucija mjesto gdje dolazi do refleksije svih promjena, očekivati je da i škola, a time

mislim na kompletnu organizacijsku strukturu i odgojno –obrazovni rad mora biti u procesu stalne promjene i da ne može ostati nepromjenjiva i zatvorena za vanjske uticaje.

Promjene u obrazovanju derivat su društvenih promjena i u funkciji su njihova ubrzavanja i povećanja učinkovitosti (Pastuović,1999.,337)

Zbog brojnih promjena u savremenom društvu – socijalnih, kulturnih, znanstvenih, tehnoloških, gospodarskih uloge i zadaće škole se neprekidno redefiniraju, što podrazumjeva stalne zahtjeve za inovacijama i reformama (Domović,2001.,7)

U skladu sa promjenama škola treba da postane zajednica učenja u kojoj svi imaju priliku da uče i da druge uče (učenici – nastavnici – roditelji). Trebamo prihvatiti činjenicu da se sve mjenja, a najviše naši učenici (način funkcionisanja, komunikacije, stilova učenja i usvanjanja, interesovanja...), te da isti trebaju biti u prilici da i sami postanu osobe koje drugima daju svoje znanje, a ne samo primatelji informacija od strane nastavnika. Sigurno je da su učenici neiscrpan izvor kreativnosti, ideja, mogućnosti, a uloga nastavnika je da to prepozna i oblikuje dalje prema određenoj viziji. Osnovno polazište je da učenicima trebamo osigurati stjecanje temeljnih i stručnih kompetencija u osnovnoj školi te ih odgajati za poštivanje i i uvažavanje različitosti u svim aspektima funkcionisanja i življenja u zajednici i društvu. Također djecu od osnovne škole, pa čak i u predškolskim organizacijama, odgajati za aktivno i odgovorno sudjelovanje u zajednici počev od grupe, razreda, škole pa i šire.

Vršnjačka edukacija kao odgovor na promjene

U školi, kao organizaciji učenika, nastavnika i roditelja i svih onih koji na bilo koji način pružaju podršku odgoju i obrazovanju teško je postići savršenstvo i biti u top formi, ali nas to ne oslobađa od obaveze da stalno tragmo za unapređenjem kvaliteta svog rada.

Tradicionalni odgovori na zahtjev za obrazovanjem, koji su uglavnom bili kvalitativni i usmjereni na znanje, više nisu primjereni. Uz temeljna znanja, učeniku će u vremenu stalnih promjena trebati i napredne vještine a neke od njih su: samopouzdanje, kritičko mišljenje, želja za učenjem, socijalne kompetencije te znanje o tome kako misliti i kako učiti. (Nedić, 2008., 38-459).

Zbog toga je nužno uspostaviti obrazovanje organizirano oko četiri temeljna tipa učenja koji će cijeli nečiji život na neki način biti temelj znanja.To su učiti znati, učiti činiti, učiti zajedno živjeti, učiti biti (Delors, 1998., 95).

Dosadašnje formalno obrazovanje uglavnom je bilo usmjereno na učiti znati i donekle učiti činiti, dok su posljednja dva bila prepuštena

slučaju. (Delors,1998.,96).

Kroz proces vršnjačke edukacije daje se pažnja na ova dva temeljna tipa učenja.

Vršnjačka edukacija je strategija učenja i podučavanja u kojem učenici usvajaju određena znanja o određenoj aktualnoj temi kroz predavanje, radionice, prezentacije od drugih učenika-svojih vršnjaka koji su posebno obučeni te imaju vještine daljeg prenošenja znanja svojim vršnjacima Osnovna pretpostavka je da će učenici sa većom motivacijom radije prihvatiti informacije i savjete od svojih vršnjaka nego od nastavnika. Biti vršnjak edukator je privilegija i nosi veliku odgovornost. Ako u svojoj školi vršnjački edukator napravi malu promjenu u razmišljanju, postupku, stavu kod svojih vršnjaka mi smo napravili pomak i uspjeh, a skup više malih pomaka dovodi do promjene što je i naš krajnji cilj.

Lista činilaca efikasnosti vršnjačkog obrazovanja:

1) vršnjački pristup je efikasniji od drugih metoda (štedi vreme i novac);
2) vršnjaci su pouzdan izvor informacija mladima;
3) vršnjački pristup osnažuje sve uključene (ne samo mlade na koje je ciljano dejstvo već i same vršnjačke edukatore, njihove prijatelje,...);
4) vršnjački pristup koristi već utvrđene puteve komunikacije i podrške (druženje, odmori, različite vannastavne aktivnosti, ostavlja prostor za potrebe školskog kurikuluma);
5) vršnjaci su uspešniji u širenju informacija nego stručnjaci, jer mladi mogu lako da se identifikuju sa svojim vršnjacima;
6) vršnjački edukatori su ujedno i pozitivni modeli ponašanja (role models);
7) vršnjački pristup je veoma koristan i za same vršnjačke edukatore (u smislu razvoja njihovih vještina, kompetencija, stavova prema zdravlju i navika ponašanja);
8) obrazovanje nuđeno putem vršnjaka može biti prihvatljivo kada drugi vidovi obrazovanja nisu;
9) vršnjački pristup može biti uspešniji u uključivanju «osetljivih grupa» (hard-to-reach) od drugih, konvencionalnih metoda;
10) vršnjaci mogu podsticati učenje stalnim kontaktom i druženjem. (Turner& Shepherd, 1999., http://www.mrezainkluzija.org/resursi/category/34-prezentacije-sa-petog-regionalnog-sastanka-mreze-podrs, (20.06.2017)

Cilj i željeni ishodi vršnjačke edukacije

Cilj:

Da se informacija o određenoj aktualnoj temi i pojavi među učenicima, na pristupačan način ponudi učenicima, roditeljima a što će omogućiti da se lakše usvoji i implementira u njihovo ponašanje sa krajnjim ciljem promjene ponašanja kod učenika ili stava prema nekoj pojavi u društvu.

Ishodi:

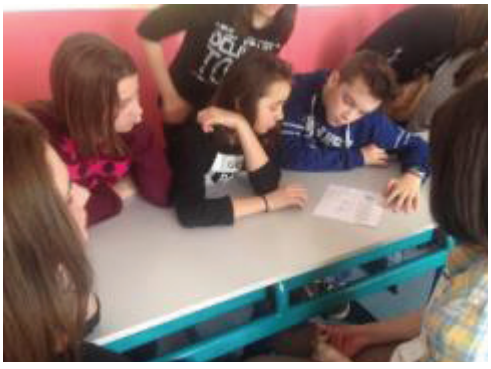
- Učenici i roditelji će prepoznati vršnjačku edukaciju kao strategiju učenja i poučavanja u kojem učenici usvajaju određena znanja o određenoj aktuelnoj temi kroz predavanje, radionice, prezentacije od drugih učenika-svojih vršnjaka
- Učenici – vršnjački edukatori koji su posebno obučeni će djelovati na svoje vršnjake kroz objašnjavanje informacija zasnovanih na predhodno stečenim zanjima o određenoj aktualnoj pojavi
- Učenici će primjeniti pozitivne oblike ponašanja i učenja u školi

Pozitivne primjeri obrazovne prakse u školi

Kao nosilac aktivnosti vršnjačke edukacije su članovi Vijeća učenika Treće osnovne škole Bugojno i Kluba Vršnjačkih edukatora koji kontinuirano već dugi niz godina provodi strategiju učenja i podučavanja na ovaj način kroz časove odjeljenske zajednice, te time utiču na promjenu mišljenja i ponašanja učenika a svojih vršnjaka.

AKTIVNOST BR. 1 Članovi Vijeća učenika (peer – edukatori) kontinuirano prolaze obuku o neophodnom znanjima i vještinama za provođenje postupka vršnjačke edukacije.

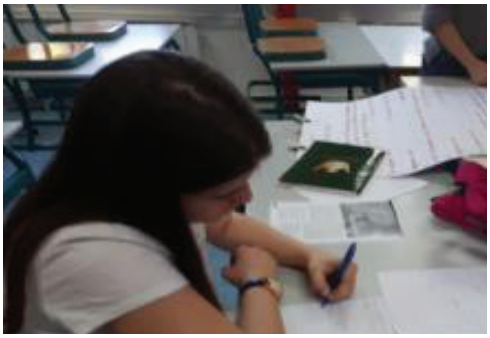

AKTIVNOST BR. 2 Nakon svakog Vijeća učenika, obučeni učenici su imali zadatak da u timu a prema svom interesovanju zajedno sa koordinatorom (pedagog škole) osmišljavaju radionice, pripremaju očigledan materijal za izvedbu, istraživaju o temi te iste realiziraju na časovima odjeljenske zajednice od I do IX razreda kao vršnjački edukatori.

AKTIVNOST BR. 3 REALIZACIJA RADIONICA ZA UČENIKE I RODITELJE

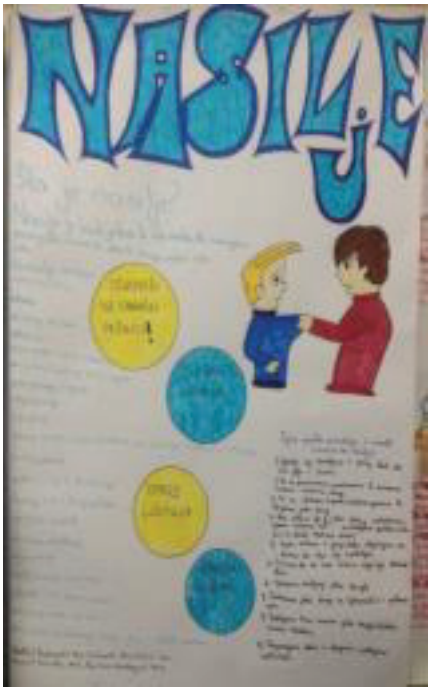
Teme koje su se realizirale na ovakav način su prepoznate kao aktuelne teme kod učenika su:

Tema "Vršnjačko nasilje"

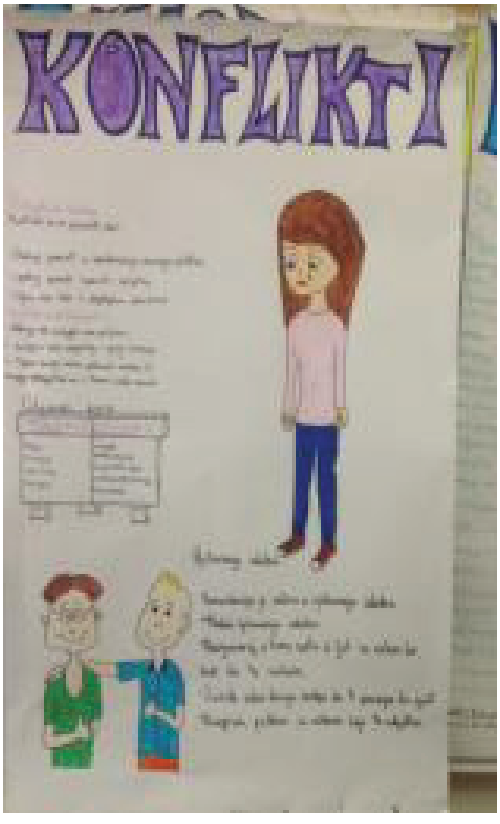
Cilj radionice je upoznavanje sa pojmovima sukoba, nasilja, vršnjačkog nasilja;

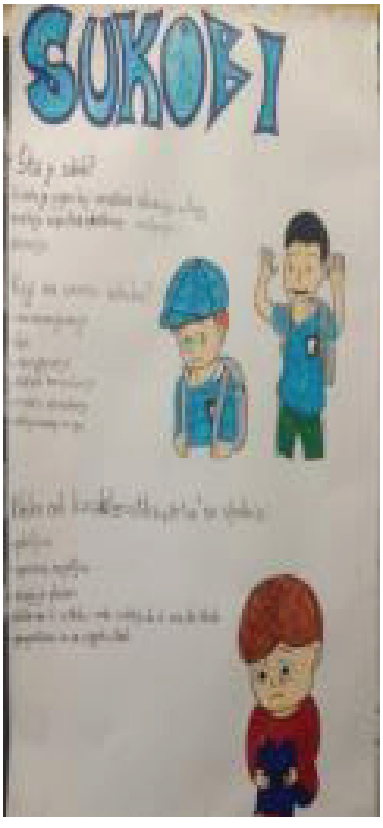
- razvoj svijesti o različitim poimanjima sukoba, nasilja; razvoj svijesti o vršnjačkom nasilju sa ciljem prevencije;
- prepoznati i usvojiti nenasilna pravila suočavanja sa maltretiranjem;
- osposobiti učenike da mogu posredovati u rješavanju vršnjačkog nasilja.

Ukupno je urađeno 11 radionica od II do VIII razreda.

NASILJE

SUKOBI

KONFLIKTI

SUKOBI

Tema "Slobodno vrijeme mladih" prepoznato kao veoma veliko, a neiskorišteno područje kod učenika. Posebna problematika je način korištenja slobodnog vremena te sve veći broj odlazaka mladih odnosno učenika osnovne škole u nargila barove i korištenje nargile .

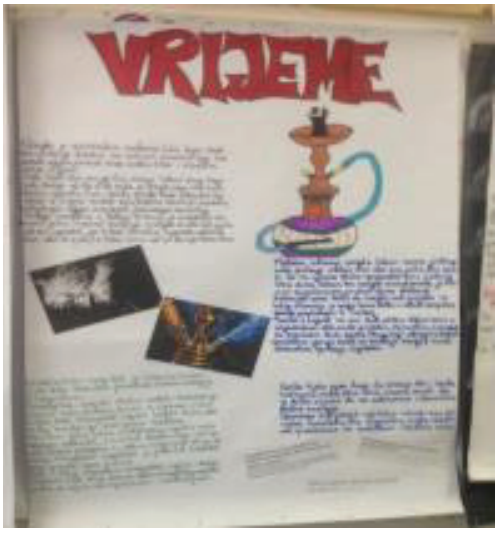
Cilj radionice je bio upoznati učenike sa pojmom slobodnog vremena, mogućnostima kvalitetnog korištenja slobodnog vremena, te sve prisutna pojava odlaska učenika u nargila barove i konzumiranje nargile i energetskih pića .

Osmišljena je radionica za čas odjeljenske zajednice i roditeljske sastanke, urađeni su prezentacijski materijali kao i scenario za kratki igrokaz koji oslikava današnje ponašanje mladih u nargila barovima .

SLOBODNO

VRIJEME

MLADIH

Takođe je urađeno i istraživanje na ovu temu koje je prezentovano učenicima, roditeljima i nastavnicima. Cilj istraživanja je bio dobiti informacije o načinima korištenja slobodnog vremena kod učenika, te upoznatosti učenika o opasnosti korištenja nargile.

Provedena je anketa na uzorku od 173 učenika od V-VIII razreda, 108 roditelja od V do VIII i 23 nastavnika o ovoj temi; izvršena obrada i analiza anketnih upitnika (pedagog škole) te napravljena prezentacija i edukacija roditelja, nastavnika i učenika na ovu temu.

Edukaciju za roditelje i nastavnike na roditeljskim sastancima i sastanku Vijeća roditelja kao i prezentaciju istraživanja uradio je pedagog škole, a za učenike je osmišljena radionica od strane pedagoga škole te su članovi Vijeća učenika zajedno sa pedagogom radili edukaciju učenika kroz časove odjeljenske zajednice.

Tema „Kako komuniciramo na društvenim mrežama „ je veoma aktuelna tema među učenicima sami tim što postajemo sve više svjesni situacije da načini korištenja interneta i društvenih mreža kod učenika u većini slučajeva nije primjereno njihovoj dobi .

Osmišljena je radionica za čas odjeljenske zajednice , kao i predavanje za roditelje i nastavnike škole, urađene su prezentacijski materijali kao i scenario za kratki igrokaz koji govori o kako učenici danas komuniciraju preko društvenih mreža.

Urađeno je i istraživanje na ovu temu te je u istraživanju učestovalo

221 učenik i 121 roditelj. Rezultati ankete su također prezentovani na časovima odjeljenske zajednice, roditeljskim sastancima kao i Nastavničkom vijeću škole

Cilj radionice je bio upoznati učenike, roditelje i nastavnike sa opasnostima interneta, načina komunikacije na socijalnim mrežama koje oni trenutno najčešće koriste te ukazati na pravila bezbjednog korištenja interneta.

Zaključak :

Kroz edukaciju učenika o temama koje su im neophodne za konstruktivno suočavanje sa problemom sukoba – konflikta, za bolju komunikaciju, efikasnije učenje i rad, kvalitetno korištenje slobodnog vremena kod učenika van školske zgrade i negativnosti pojave vezane za konzumiranje nargile u nargila barovima kao i razumjevanje vršnjačke edukacije. Učenici su se našli u ulozi edukatora, te time bili aktivni sudionici procesa odgoja i obrazovanja i kod sebe razvijali socijalne i

komunikacijske vještine.

Također i ostali učenici škole su na zanimljiv i kreativan način usvajali nova znanja i kroz radionice sa svojim prijateljima razvijali nova znanja i vještine na aktuelne teme.

Ishodi obrazovne prakse su smanjenje sukoba i konflikta u školi, bolja komunikacija u radu i druženju među učenicima, poboljšan uspjeh u učenju, formirani edukativni timovi (peer–edukatori), aktivniji rad Vijeća učenika, funkcionisanje modela "vršnjačke edukacije" na časovima OZ, samoincijativno okupljanje učenika u slobodno vrijeme za podršku i pomoć učenicima koji slabije savladavaju određeno gradivo, smanjenje trenda odlaska učenika u nargila barove i konzumiranje nargile, kvalitetniji načini korištenja slobodnog vremena .

Literatura:

1. Beganović, S.,Eminović, J., Petraš, S., Džanan, Š.Stop vršnjačkom nasilju u školi! Razvoj mehanizama rane prevencije i intervencije vršnjačkog nasilja u školi, Bugojno: Udruženje roditelja, građana i prijatelja za pomoć djeci i omladini sa poebnim potrebama "Leptir" Bugojno, 2014.
2. Delors, J. Učenje blago u nama, Zagreb: Educa, 1998.
3. Domović, V. Školsko ozračje i učinkovitost škole, Zagreb: Naklada Slap, 2003.
4. Nedić, M. Obrazovna reforma, Savremena pitananja br. 6, 2008, 38-45
5. Pastuović, N. Edukologija, Zagreb: Znamen, 1999.
6. Turner & Shepherd, 1999, http://www.mrezainkluzija.org/resursi/category/34-prezentacije-sa-petog-regionalnog-sastanka-mreze-podrs, (20.06.2017)

Azra Kadić

REALIZACIJA TJELESNOG I ZDRAVSTVENOG ODGOJA U UČIONIČNIM UVJETIMA

Sažetak:

U dosadašnjoj nastavnoj praksi izvođenje nastavnog procesa predmeta Tjelesni i zdravstveni odgoj u razrednoj nastavi se djelimično realizira. Postoje razlozi zašto se nastavne jedinice predmeta Tjelesni i zdravstveni odgoj ne izvode. Prvenstveno je sala/dvorana namijenjena za izvođenje nastavnog procesa Tjelesnog i zdravstvenog odgoja predodređena za realiziranje nastavnog procesa u predmetnoj nastavi, nedostatak sale/dvorane u školi za izvođenje Tjelesnog i zdravstveog odgoja također ograničava izvođenje nastavnog procesa u razrednoj nastavi, manjak rekvizita za održavanje nastavnog procesa itd.

Ovaj rad je pokazatelj mogućnosti realizacije nastavnog procesa Tjelesnog i zdravstvenog odgoja kada je prisutan nedostatak prostora ili nemogućnost korištenja prostora namijenjen nastavi Tjelesnog i zdravstvenog odgoja. Osmišljena nastavna jedinica je inovativni, kreativni i maštoviti pristup u nastavi Tjelesnog i zdravstvenog odgoja u učioničkim uvjetima. Ona ukazuje na mogućnost održavanja nastavnog procesa Tjelesnog i zdravstvenog odgoja van prostora namijenjenih za realiziranje nastavnog procesa Tjelesnog i zdravstvenog odgoja. Osmišljena nastavna jedinica iznalazi model prevazilaženja nedostataka predviĐenog prostora za nastavni proces i mogućnost realiziranja planiranog nastavnog programa iz nastavnog predmeta Tjelesni i zdravstveni odgoj. Ovaj rad je doprinos pedagogiji Tjelesne i zdravstvene kulture.

Ključne riječi: Tjelesni i zdravstveni odgoj, izvođenje nastavnog procesa Tjelesnog i zdravstvenog odgoja u učionici.

U povijesti se uviđao značaj tjelesne i zdravstvene kulture, ali u nejednakim stupnjevima. Prisutni su tragovi tjelesne aktivnosti u prvobitnim zajednicama; u starom stoljeću je tjelesno vježbanje bilo prisutno u Asiriji, Egiptu, kretsko-mikenskoj kulturi, Grčkoj i Rimu: uspostavljanje harmonije između tijela i duha; u srednjem stoljeću je tjelesno vježbanje zastupljeno u viteštvu i lovu, postojalo je teoretsko priznavanje tjelesnog kretanja u humanizmu, renesansi i prosvetiteljstvu; pojavilo se i uvažavanje tjelesne i zdravstvene kulture u novom stoljeću – ljetne i zimske olimpijske igre.

Mnogi pedagozi: Komensky, Lock (tjelesna kultura je prisutna u njegovom djelu "Misli o odgoju") i Rousseau su nastojali objasniti neophodnost tjelesne i zdravstvene kulture za skladan intelektualni, odgojni, psihički, emocionalni, moralni i socijalni razvoj.

Nepotrebno je naglasiti da je tjelesni razvoj izuzetno važan upravo u mlađem školskom uzrastu (učenici od 6 do 12 godina). Tjelesni odgoj i obrazovanje utječu na učenički rast, razvoj, zdravlje, razvoj osobina i sposobnosti. Historijski, u osnovnom odgojno-obrazovnom sistemu nastava Tjelesne i zdravstvene kulture, Muzičke i Likovne kulture je dugo vremena marginalizirana. Duži vremenski period navedeni nastavni predmeti u primarnom odgoju i obrazovanju su imali status vještina. Čak i brojčane ocjene u osmogodišnjem osnovnom odgojno - obrazovnom sistemu u razrednoj nastavi za nastavni predmet Tjelesni i zdravstveni odgoj su bile opisne: ističe se, vrlo dobar, dobar, zadovoljava i loše.

Veoma često nastavnici razredne nastave[1] su zanemarivali nastavni predmet Tjelesni i zdravstveni odgoj i na ovim časovima organizirali realiziranje nastavnih jedinica drugih nastavnih predmeta koji su smatrani važnijim (Maternji jezik, Matematika, Moja okolina, Priroda, Društvo i sl.). Nastavnici razredne nisu realizirali nastavu Tjelesnog i zdravstvenog odgoja iz više razloga:

-neadekvatni materijani uvjeti (nedostatak prostora - sale/dvorane za Tjelesni i zdravstveni odgoj, nedostatak opreme i rekvizita);

-nedovoljno usavršavanje (Ministarstvo za obrazovanje; nauku, kulturu i sport ne razvija nastavnički poziv u profesionalizam, nastavnici razredne nastave se ne obrazuju cjeloživotno - Nedovoljno poznavanje realizacije nastavnog procesa nastavnog predmeta Tjelesni i zdravstveni odgoj uvjetuje improvizaciju, nepoznavanje izvođenja nastavnog procesa Tjelesnog i zdravstvenog odgoja uslovljava da nastavnici razredne nastave na ovim časovima izvode nastavni proces drugih nastavnih predmeta);

-predodžba o pozivu nastavnikâ razredne nastave (shvatanje

1 Pojam nastavnik/-ca razredne nastave se odnosi na osobe koje izvode nastavni proces u razrednoj nastavi: učitelje/učiteljice, profesore/profesorice razredne nastave.

nastavničkog poziva kao radnog mjesta koje ne iziskuje veći tjelesni napor - mjesto za odmor od kućanskih poslova, poimanje nastavničkog poziva kao radnog mjesta koje podrazumijeva modni stil odijevanja - mjesto koje obuhvata stilsko odjevanje u kome bi presvlačenje i oblačenje trenirke za realiziranje nastavnog procesa Tjelesnog i zdravstvenog odgoja predstavljalo dodatnu i nepotrebnu aktivnost);

nedostatak kontrole (nadzornici ne opserviraju nastavu Tjelesnog i zdravstvenog odgoja. Nadzornik iz Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona je prilikom posjete autorici ovog rada odbio prisustvovati nastavnom času Tjelesnog i zdravstvenog odgoja sa izgovorom da ovaj čas ne pruža dovoljno elemenata za ocjenu nastavnika razredne nastave).

U reformiranom osnovnom odgojno-obrazovnom sistemu - devetogodišnjoj osnovnoj školi u Bosni i Hercegovini nastavni predmet Tjelesni i zdravstveni odgoj zauzima značajno mjesto. U nastavnim planovima i programima za devetogodišnje osnovno obrazovanje od I do V razreda, nastavni predmet Tjelesni i zdravstveni odgoj je zastupljen sa 3 časa sedmično - 105 časova godišnje.

Većina osnovnih škola u Bosni i Hercegovini ima prostorije za Tjelesni i zdravstveni odgoj. Na žalost, nastava u tim prostorima je rezervirana za realiziranje nastavnog procesa Tjelesnog i zdravstvenog odgoja u predmetnoj nastavi. Odgovorni u osnovnim školama nemaju razumijevanja za izvođenje nastavnog procesa Tjelesnog i zdravstvenog odgoja u razrednoj nastavi. Nastavni raspored korištenja prostora obuhvata realizaciju nastavnog procesa Tjelesnog i zdravstvenog odgoja predmetne nastave i korištenje sale/dvorane je podređeno izvođenju nastavnog procesa Tjelesnog i zdravstvenog odgoja u predmetnoj nastavi.

Stoga su nastavnici razredne nastave prinuđeni da nastavni proces Tjelesnog i zdravstvenog odgoja realiziraju u učionicima ili u školskom dvorištu. Nastavni proces Tjelesnog i zdravstvenog odgoja moguće je i poželjno je održavati napolju. Za to postoje mnogobrojni zdravstveni razlozi. Međutim, izvanučionička nastava je moguća samo kada to vremenske prilike dozvoljavaju, u mjesecu septembru/oktobru (u I polugodištu) i maju/junu (u II polugodištu) i onda kada nije prisutan veliki broj učenika u školskom dvorištu (koji se nalaze u dvorištu jer čekaju nastavu - da uđu u školu).

Predstavljam nastavnu pripremu nastavnog predmeta Tjelesni i zdravstveni odgoj koja je rezultat realnih uvjeta u razrednoj nastavi. Ona nije maštovita i teorijska zamisao nego model provjeren (realiziran) u nastavnoj praksi. Ona je i dokaz da se nastavni proces Tjelesnog i zdravstvenog odgoja može, treba i mora izvoditi uprkos mnogim pratećim nepovoljnostima.

Razred:	treći razred devetogodišnje osnovne škole
Predmet:	Tjelesni i zdravstveni odgoj
Nastavna jedinica:	**Provlačenje ispod predmeta**
Tema mjeseca:	Životinje
Tipčasa:	obrada novog nastavnog sadržaja
Vrijeme:	I polugodište, I smjena, 3. čas po rasporedu

Zadaci časa:

obrazovni–ponavljanje već naučenog; naučiti provlačiti se ispod različitih predmeta uz izbjegavanjerizika; zalaganje prilikom igre i rješavanja zadataka; razvijanje sposobnosti kretanja u raznim položajima i različitim pravcima, kretanje u različitim formacijama; unaprijeđivanje učeničkih saznanja o zdravoj ishrani i osobnoj higijeni

-funkcionalni – brinuti se o sopstvenoj sigurnosti i bezbijednosti; maksimalno korištenje tjelesnih sposobnosti; usklađivanje zadataka sa mogućnošću vlastitog tijela; primjena pravilnog izvođenja vježbi; razvijanje kontrole pokreta, koordinacije tijela i ekstremiteta; razvijanje učeničke svjesti o ispravnom držanju tijela; usklađenost kretnji sa rekvizitima; očvršćivanje učeničke stabilnosti, brzina i snaga u vježbama; podržavanje preciznosti u vježbanju

-odgojni - razumijevanje značaja tjelesne aktivnosti za pravilan rast i razvoj; shvatanje značaja vježbanja; navikavanje učenika na tihi rad za vrijeme vježbanja: poštovanje osobenosti drugih osoba; razvijanje tolerancije, prijateljstva i saradnje među učenicima; poštovanje pravila igre; kontroliranje svojih emocija; kulturno i socijalno prihvatljivo podnošenje poraza; priznavanje uspjeha drugih i čestitanje na pobjedi, pozitivno rješavanje sukoba

Metoda saznajne djelatnosti:	perceptivna
Nastavna metoda:	demonstracija
Oblici rada:	frontalna, grupna nastava
Nastavna sredstva i pomagala:	CD-player, CD Muzičke kulture za III razred, medicinske lopte, lopte, prepone, obruči, zviždaljka
Lokacija:	škola, učionica

Međupredmetna korelacija:

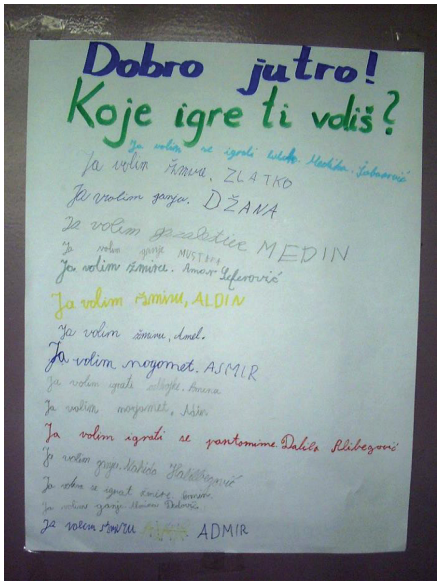
Bosanski jezik i književnost: ponavljanje o glasovima č, ć;

Matematika: ponavljanje o krugu;

Moja okolina: ponavljanje: vrapčić – ptica, šta je zajedničko svim pticama; vrste životinja: divlja životinja; patka – domaća i divlja životinja, koristi od patke: jaja, meso, perje; zmija – kojoj grupi – divlje/domaće životinja pripada, čime se zmija hrani, gdje živi; ovca – domaća životinja, koristi od nje: vuna, meso, mlijeko;

Muzička kultura: ponavljanje brojalica: "Jedna vrana gakala"; "Cica maca plakala"; "Trči zeko kroz šumicu"; "Boc, boc iglicama"; "Lastavice gdje si bila"; slušanje muzičke igre: "Pačiji ples"; pjevanje i sviranje: "Bijela roda"

Uvodni dio časa: 10'.

Ujutro, kada su učenici došli na nastavu dočekala ih je, na mjestu predviđenom za poruku dana, plakata "Dobro jutro!". Oni su trebali da napišu koje igre najviše vole. To je ujedno označilo temu dana. Plakata je bila uvod u pripremu učenika za nastavni proces Tjelesnog i zdravstvenog odgoja na kojem će se igrati i učiti kroz igru.

Priprema učionice za nastavni proces nastavnog predmeta Tjelesni i zdravstveni odgoj - stolice su poredane jedna na drugu i nalaze se sklonjene, da ne smetaju, u uglovima učionice. To je urađeno na malom odmoru, neposredno prije časa Tjelesnog i zdravstvenog odgoja.

Na sredini učionice su sastavljena četiri stola. Ostali stolovi su poredani u potkovicu i malo odmaknuti od zidova. Prostor između zida učionice i stolova će omogućiti kretanje učenika. Učeničke tašne su ispod stolova (u stolovima) koji su odmaknuti i postavljeni nedaleko odzidova.

Prilikom zagrijavanja učenici se raspoređuju po učionici, gdje ima najviše prostora, i to tako da se pored njih u obimu raširenih ruku u blizini ne nalazi niti jedan drugi učenik. Nastavnik prvi izvodi vježbe, pokazuje ih, a učenici ih ponavljaju i tačno oponašaju. Predstavljaju se vježbe za zagrijavanje.

Vježbe vrata: Stav spretni, priručiti. Pokreti glavom desno - lijevo.

Vježbe vrata: Stav spretni, priručiti. Pokreti glavom gore - dolje.

Vježbe vrata: Stav raskoračni, priručiti. Kružiti glavom s pogledom gore.

Vježbe ruku i ramenog pojasa: Stav raskoračni, priručiti. Naizmjenčno podizati i spuštati desno i lijevo rame.

Vježbe ruku i ramenog pojasa: Stav raskoračni, priručiti. Kružiti ramenima na desnu pa na lijevu stranu.

Vježbe ruku i ramenog pojasa: Upor klečeći. Odraziti se istovremeno objema rukama od tlo i skočiti.

Vježbe trupa: Stav raskoračni, priručiti. Zasuci u lijevu i desnu stranu.

Vježbe trupa: Stav raskoračni, priručiti. Prebacivanje težine tijela s noge na nogu uz istovremeni otklon tijela.

Vježbe trupa: Stav sjedeći, noge zgrčene, ruke u uzručju. Praviti okrete na desnu pa na lijevu stranu.

Vježbe karličnog pojasa i nogu: Stav spojeni, priručiti. Sunožni poskoci, imitiranje vrapčića. Ponavljanje:

Kojoj vrsti životinja (domaće ili divlje) vrabac pripada? Koje su karakteristike ptica? Odgovor učenika: "Svaka ptica ima perje, krila, kljun i ležejaja."

Vježbe karličnog pojasa i nogu: Stav spretni, priručiti. Hodati u mjestu, na prstima.

Vježbe karličnog pojasa i nogu: Stav spretni, predručiti. Visoko podignuti jednu nogu i istovremeno pljesnuti dlanovima ispod podignute noge. Isto uraditi sa drugom nogom.

Vježbe oblikovanja u parovima: Stav spretni, učenici se drže za ruke u predručenju. Jedan učenik ostane u uspravnom položaju, drugi čučne i tako naizmjenično.

Vježbe oblikovanja u parovima: Učenici sjede licem okrenuti jedan prema drugome. Drže se za ruke. Ustaju zajedno držeći se za ruke do uspravnog položaja.

Vježbe oblikovanja u parovima: Jedan učenik stoji, raširenih nogu, drugi učenik mu se provlači ispod nogu i tako naizmjenično.

Vježbe oblikovanja cijelog tijela: Koreografija uz pjesmu "Pačiji ples". Učenici plešu, po već naučenim pokretima uz datu muzičku igru.

Glavni dio časa: 28'.

Najava cilja časa: Provlačenje ispod različitih predmeta.

Učenici su raspoređeni u dvije ravnopravne (prema spolu, broju, snazi) grupe i nalaze se iza stolova koji su malo odmaknuti od zidova.

I grupa učenika

II grupa učenika

Na sredini učionice sastavljena su četiri stola koja će služiti kao prepreke ispod kojih će se učenici provlačiti i vježbati prema zadatim zadacima.

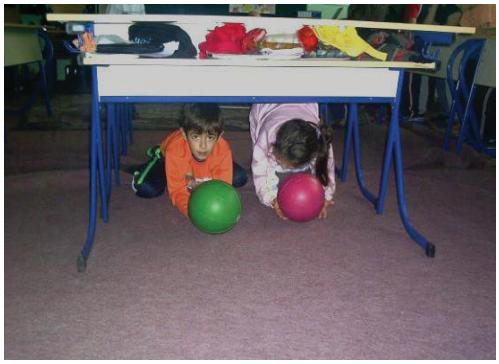
Zadatak 1: Učenici, raspoređeni u dvije kolone uporedo, jedni iza drugih, pužu kao zmije i provlače ispod stolova. Ponavljanje: Kojoj grupi životinja (domaće ili divlje) pripada zmija? Čime se zmija hrani, gdje živi? Ova pitanja, ujedno, omogućavaju učenicima da predahnu i da se odmore od prethodne aktivnosti.

Zadatak 2: Puzati, četveronoške, kao ovce, jedni iza drugih, u redu, ispod stolova. Ponoviti: Kakva je ovca životinja? Odgovor učenika: "To je domaća životinja.". Sljedeće pitanje: Kakve koristi imamo od nje? Odgovor učenika: "Ona nam daje meso, mlijeko i vunu.".

Zadatak 3: Ležati na leđima i puzati ispod stolova - paralelno po dva učenika iz različitih grupa.

Zadatak 4: Čevrenoške puzati unazad, ispod stolova, po dva učenika iz različitih grupa, uporedno.

Zadatak 5: Puzati naprijed i gurati rukama medicinsku loptu, ispod stolova, po dva učenika paralelno.

Zadatak 6: Četveronoške, u paru, sa spojenim rukama provučiti se ispod stola.

Zadatak 7: Jedni učenici odbrojavaju i recituju brojalice, a pet učenika u koloni se provlači četveronoške ispod stola prema zadatom ritmu. Brojalice koje su učenici brojali su: "Jedna vrana gakala", "Cica maca plakala", "Trči zeko kroz šumicu", "Boc, boc iglicama", "Hajd' izađi medvjede" i "Lastavice gdje si bila". Ponavljanje: Šta je zajedničko svim ovim brojalicama? Odgovor učenika: "Zajedničko je da je tekst brojalica o životinjma". Naredno pitanje: Za koje godišnje doba su vezane dvije posljednje brojalice? Odgovor učenika: "*Hajd' izađi medvjede* govori o zimi, a *Lastavice gdje si bila* o proljeću."

Zadatak 8: Učenici u voziću jedan za drugim četveronoške naizmjenično se provlače ispod stolova u sredini i stolova do zida. Mašinovođa vodi učenike i određuje smijer kretanja.

Zadatak 9: Štafetno takmičenje - takmičenje grupa učenika. Provlačenje ispod prepona i stola - lopta je štafeta. Proglašavanje pobjednika. Čestitanje pobjedničkoj ekipi.

Zadatak 10: Takmičenje grupa. Učenici se kreću u koloni, po dva učenika paralelno. Ispred stola su dva obruča. Učenici se provlače ispod obruča i stolova. U rukama im je lopta koju predaju kao štafetu drugim učenicima. Ponavljanje: Na što ih podsjeća obruč? Odgovor učenika: "Podsjeća nas na krug.'' Naredno pitanje: Koji je posljednji glas u riječi "obruč"? Odgovor učenika: "To je glas č - kao čokolada.''. (Napomena: nastavnik razredne nastave je na času Maternjeg jezika unaprijed dogovorio označavanje glasova: "č" kao čokolada, "ć" kao ćilim, "đ" kao đurđevak i "dž" kao džezva. Time se izbjegava označavanje navedenih glasova kao "tvrdih" ili "mekih".)

Zadatak 11: Stolove na sredini učionice odmičemo jedne od drugih – u jednakom razmaku. Na prvom i trećem stolu se nalaze lopte. Kada se provuče ispod stola - učenik se podigne, uzme loptu sa stola, baci je u zrak, vrati na stol, sagne se, provlači ispod drugog stola, podigne se, pljesne dlanovima, sagne se, provuče se ispod stola, podigne, na tom stolu zavrti loptu u krug, smiri je, provuče se ispod stola, uspravi se, pljesne dlanovima i vrati na svoje mjesto.

Ponavljanje: Što smo danas radili na času Tjelesnog i zdravstvenog odgoja? Odgovor učenika: "Danas smo se provlačili ispod stola - predmeta.''.

Opuštanje uz pjesme. Učenici izvode koreografiju uz pjesmu "Bijela roda" koju su naučili na prethodnim časovima Muzičke kulture. Postavljam im pitanja: Šta znate o rodi? Kojoj vrsti ove ptice pripadaju? Odgovori učenika: "To su ptice selice.".

Završni dio časa: 7’.

Zadavanje domaće zadaće: Kod kuće se provući ispod različitih predmeta. Zadatak učenika na sljedećem času Tjelesnog i zdravstvenog odgoja će biti da nabroje ispod kojih objekata su se sve provlačili.

Premještanje stolica iz kutova učionice uz stolove. Raspored stolova za dalji rad.

Relaksiranje uz muziku. Sve pjesme koje učenici slušaju su iz nastavnog programa za III razred devetogodišnje osnovne škole. One su, ujedno, i tematske - o životinjama (tema mjeseca): "Izgubljeno pile", "Grličica proso brala", "Ptičja tuga", "Zekini jadi", "Bumbarov let". Ovaj čas Tjelesnog i zdravstvenog odgoja je tematski planiran u sklopu teme mjeseca: "Životinje".

Ova nastavna jedinica Tjelesnog i zdravstvenog odgoja je uz propisane nastavne zadatke i ciljeve obuhvatila i ostvarivanje nastavnih zadataka i ciljeva iz nastavnog predmeta Moja okolina – oblast "Životinje". Uz očekivane rezultate i konačne ishode ove nastavne jedinice realizirali su se i nastavni sadržaji nastavnog predmeta Moja okolina.

Na kraju časa učenici se odmaraju uz zdravu hranu/užinu koju su ponijeli: voće i voćni sokovi.
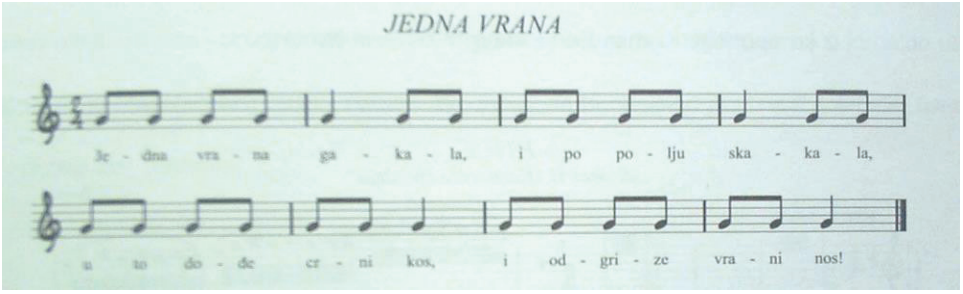

Dodatak: tekstovi i notni zapisi brojalica, muzičkih igara, pjevanja i sviranja koje su učenici izveli na ovom času.
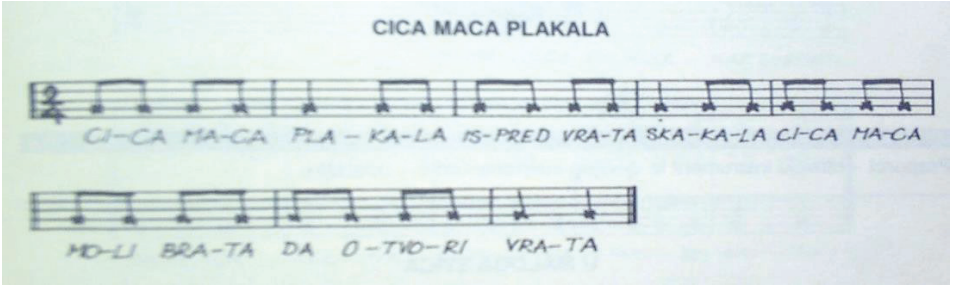
Brojalice

Jedna vrana gakala
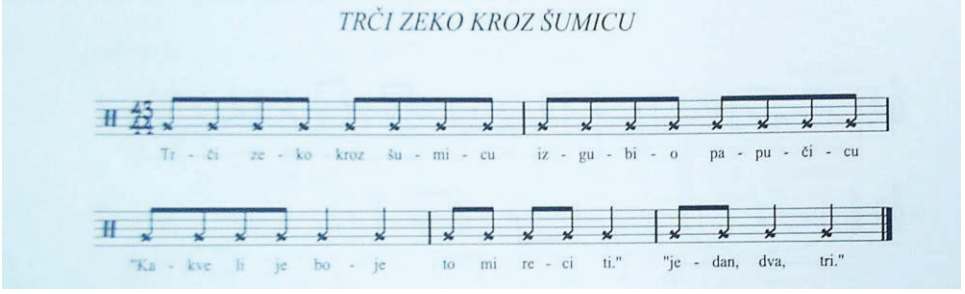

Jedna vrana gakala, i po polju skakala. U tom dođe crni kos i odgrize vrani nos.

Cica maca plakala
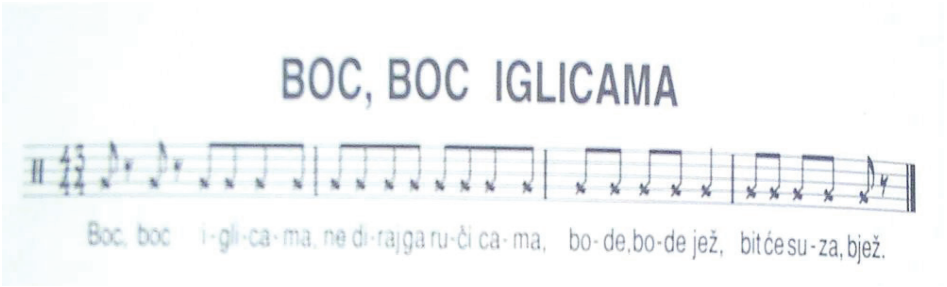

Cica maca plakala, ispred vrata skakala. Cica maca moli brata da otvori vrata.

Trči zeko kroz šumicu
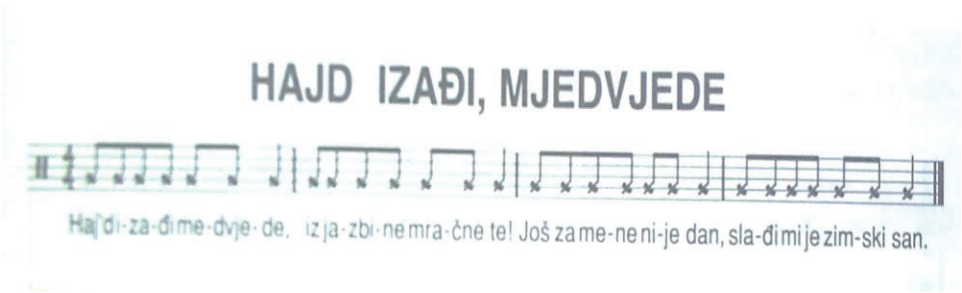

Trči zeko kroz šumicu, izgubio papučicu. "Kakve li je boje? To mi reci ti!" Jedan, dva, ti.

Boc, boc iglicama

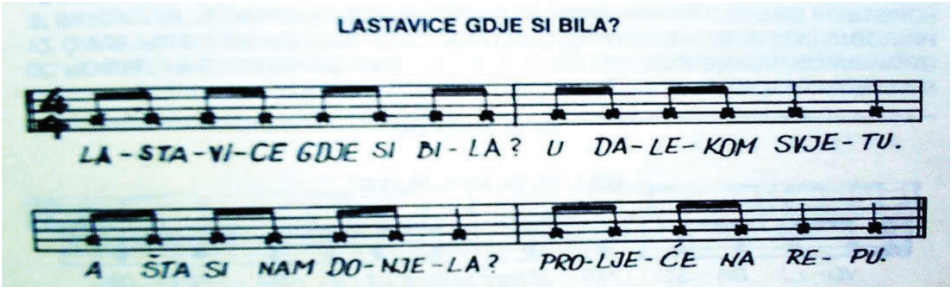

Boc, boc iglicama, ne diraj ga ručicama. Bode, bode jež, bit će suza bjež'!

Hajd' izađi medvjede

Hajd' izađi medvjede, iz jazbine mračne te! Još za mene nije dan – slađi mi je zimski san.

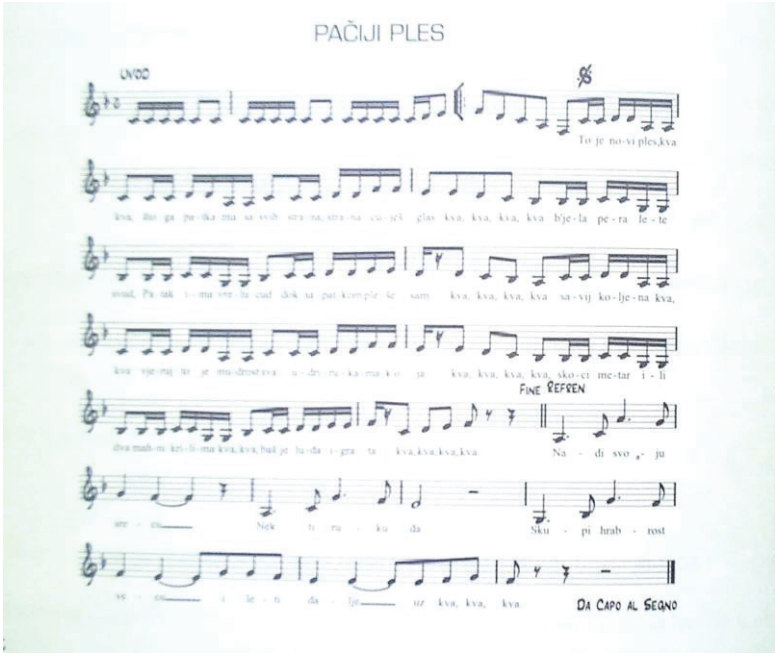
Lastavice gdje si bila

Lastavice gdje si bila? U dalekom svijetu. A šta si nam donijela? Proljeće na repu.

Muzička igra

Pačiji ples

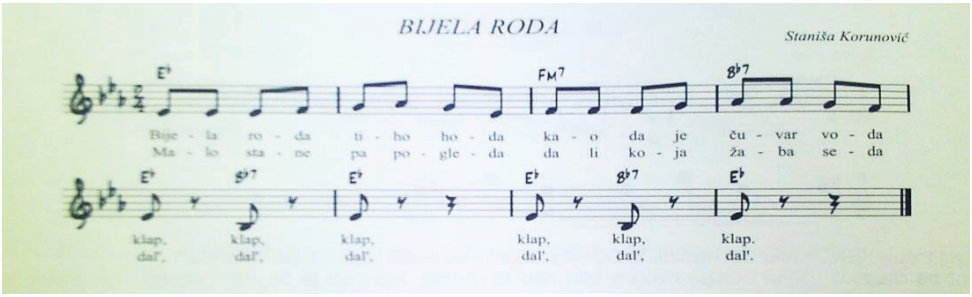

To je novi ples kva-kva, što ga patka zna,
sa svih strana čuješ glas: kva, kva, kva,kva.
B'jela pera lete svud, patak ima vrelu ćud
dok sa patkom pleše sam, kva, kva, kva,kva.
Savij koljena kva, kva, vjeruj to je mudrost sva,
udri rukama k'o ja: kva, kva, kva, kva.
Skoči metar ili dva, mahni krilima kva, kva,
baš je luda igra ta, kva, kva, kva, kva.
Nađi svoju sreću, nek' ti ruku da,
skupi hrabrost veću i leti dalje uz kva, kva, kva.
Pleši, pleši taj kva, kva, samo s onim koji zna
plesat cijelu noć i dan, kva, kva, kva, kva.
Neka uhvate se svi, ispod ruku al' k'o ti.
To će biti jedan veliki kva, kva.
Ispred mene stani sad, primjer svima ti ćeš dat'
kao pravi patak sad dok plešeš ti, kva, kva, kva, kva.
Jer dok tako plešem ja, družba zabavlja se sva
ja se sada pitam: "Ko je patka ta?".
Ovaj novi ples kva, kva, čak i guska plesat zna
svud se čuje njihov pjev - kva, kva, kva, kva.

Mahni krila i tad skoči prvo natrag sad
smisli nešto novo ti - kva, kva, kva, kva.
Pleši, pleši taj kva, kva, dalje traje igra ta
jer dok glasno svira još to nije kraj - kva, kva, kva, kva.
Cijeli svijet je sada kva, kva, ova moda je kva, kva
udri dlanom u dlan svoj - kva, kva, kva, kva.
Nađi svoju sreću, nek' ti ruku da,
skupi hrabrost veću i leti dalje uz kva, kva, kva.

Pjevanje i sviranje

Bijela roda

Bijela roda tiho hoda kao da je čuvar voda.
Malo stane pa pogleda da li koja žaba sjeda.
Klap, klap, klap, klap, klap, klap.
Da l', da l', da l', da l', da l', da l'.
Jadna žaba pojma nema šta joj sada roda sprema.
Šta, šta, šta, šta, šta, šta.
Dugim kljunom žabu hvata – nožicama žaba mlata.
Kvak, kvak, kvak, kvak, kvak, kvak.
Svojoj djeci žabu nosi pa se pl'jenom sad ponosi.
Cap, cap, cap, cap, cap, cap.

Amela Kukuruzović

RADIONICA ZA RODITELJE „SVAKO DIJETE JE POSEBNO“

Ciljna skupina: Roditelji učenika IV razreda

Nastavna tema: Odgoj djeteta

Nastavna jedinica: Svako dijete je posebno

Oblici rada: Frontalni, individualni, grupni

Nastavne metode: Metoda razgovora, usmenog izlaganja, motivacijske igre

Nastavna sredstva i pomagala: Priča "Moje braon oči", bombone

Vrijeme trajanja radionice: 60 minuta

Očekivani ishod:

- Učesnici/ce će sagledati izazove odrastanja sa kojima se suočavaju njihova djeca na različitim uzrastima i tokom obrazovanja;
- naučit će da razvijaju konstruktivne porodične i zajedničke pristupe i strategije za njihovo prevazilaženje;
- oblike podrške razvoju i učenju će razmotriti iz perspektive porodice, škole, zajednice kojoj pripadaju, većinske zajednice, zajednice vršnjaka, rodnih uloga.

TOK RADIONICE:

UVOD O TEMI RADIONICE

U uvodnom dijelu radionice voditelj/ica će putem prezentacije educirati roditelje o indivudualnim razlikama između djece, kulturološkom kontekstu i odrastanju, rodnim razlikama i odrastanju .

TEORETSKA RAZRADA TEME:

Individualne razlike

Ne postoje dva ista djeteta i dvije iste odrasle osobe. Djeca istog uzrasta su slična, ali je, ipak, svako posebno. Braća i sestre su slična po nekoj osobini i ponašanju, ali druge osobine i ponašanja mogu biti potpuno različita.

Djeca (kao i odrasli) se razlikuju po svojim ličnim osobinama, porijeklu i porodičnom statusu: fizički izgled (visina,težina, boja kose, boja očiju...), fizička spretnost, snaga, pokretljivost, dobro ili nježno zdravlje, znanja i vještine koje imaju, kako najbolje uče, interesiranja, šta pitaju, šta žele naučiti, šta vole da se igraju, koje igračke vole/prave, da li više vole biti u društvu ili sami, kako komuniciraju sa djecom i vršnjacima, da li se često sukobljavaju, kako rješavaju sukobe, kako reagiraju na pohvalu, na zabranu, na kaznu, da li su bučni ili mirni.

Temperament: Djeca se od rođenja razlikuju po temperamentu i on se može prepoznati već na uzrastu od dva do tri mjeseca. Temperament određuje učestalost, brzinu, intenzitet, trajanje i kvalitet reakcija. To je djetetov lični način reagiranja na uvjete sredine. Temperament je određen naslijeđem i teško se mijenja. Ličnost djeteta se razvija kroz uzajamni odnos temperamenta i uticaja sredine. Temperament utiče na jačinu onoga što osjećamo i na naše ponašanje - kako nešto radimo i kako reagiramo u raznim situacijama. Temperament određuje kombinacija sljedećih karakteristika/dimenzija: 1) nivo i stepen motoričke aktivnosti, 2) ritmičnost ili pravilnost u funkcijama, kao što su: hranjenje, eliminacija i ciklus spavanja i budnosti, 3) reakcija na nepoznat predmet ili osobu u smislu prihvatanja ili povlačenja, 4) adaptibilnost na promjene u okruženju, 5) osjetljivost na stimuluse, 6) intenzitet ili energetski nivo reakcija, 7) uobičajeno raspoloženje, 8) stepen ometanja pažnje, 9) obim pažnje i istrajnost u aktivnostima.

Kombinacija navedenih dimenzija daje **tri tipa temperamenta**:

- Osobe/djeca koja imaju pozitivno raspoloženje, pravilnost u tjelesnom funkcioniranju, nizak ili umjereni intenzitet reakcija, prilagodljiva su i imaju pozitivan pristup novom. Stvaraju vrlo malo problema u toku njege i učenja, a roditelji vjeruju da su oni zaslužni. Oko 40% djece je u ovoj grupi.
- Osobe/djeca bez pravilnosti u tjelesnom funkcioniranju, imaju jake reakcije, povlače se pred novinama, sporo se adaptiraju na promjene i uglavnom su negativno raspoložena. Kada su frustrirani, obično imaju nasilne nastupe gnjeva. Ova djeca su iskušenje za svoje roditelje, traže puno strpljenja i angažiranja te zahtijevaju visok stepen dosljednosti i tolerancije tokom podizanja. Oko 10% djece je u ovoj grupi.
- Osobe/djeca sa niskim nivoom aktivnosti, teže ka povlačenju prilikom izlaganja novim situacijama, sporo se adaptiraju, raspoloženje je često negativno, a nivo reakcije nizak. Djeci koja pripadaju ovoj grupi potrebno je vrijeme da se prilagode, a za roditelje je važno da umiju procijeniti kada da ih zaštite a kada da ih podstaknu i izlažu promjenama.

Važno je da roditelji razumiju temperament svakog svog djeteta i svoj lični, svog partnera i drugih članova porodice. Na razumijevanje djeteta i odnos odraslog sa djetetom utiče to da li su im temperamenti slični ili različiti.

Većina roditelja, svjesno ili nesvjesno, ima sliku o tome kakvo bi željeli da im dijete bude. Lakše će prihvatiti dijete koje se uklapa u tu predstavu nego ono koje se ne uklapa. Jednom roditelju može više odgovarati jedno, a drugom drugo dijete. Neka djeca traže više pažnje, a neku je lakše odgajati. Ali svako dijete ima iste potrebe i ista prava te zaslužuje da mu se priđe na način koji mu najviše odgovara. Svako dijete je individua za sebe, a odrasli trebaju pratiti njegov razvoj i kako se mijenja sa odrastanjem. Ne treba porediti djecu međusobno u smislu isticanja da je jedno bolje od drugog u vezi sa nekom osobinom ili ponašanjem. Ako se svako dijete prihvata kao posebno i jedinstveno te ako mu se ukazuje poštovanje i razumijevanje, dijete razvija pozitivnu sliku o sebi i drugima i uči da razumije i prihvata različitost među vršnjacima i ljudima.

Kulturološki kontekst i odrastanje

Kad čujemo riječ kultura, najčešće prvo pomislimo na pozorište, knjigu, koncert, odnosno na razne oblike elitne kulture. Međutim, kultura ima i mnogo šire značenje. Svaka ljudska zajednica razvija svoju kulturu koja se prepoznaje po tome: kako njeni pripadnici razlikuju DOBRO od LOŠEG, kako organiziraju ODNOSE U PORODICI, a kako odnose između ŽENA I MUŠKARACA, kako opažaju VRIJEME, koje TRADICIJE

smatraju značajnim, kojim JEZIKOM govore, koja pravila poštuju u vezi sa uzimanjem HRANE i PIĆA, kako razmjenjuju INFORMACIJE, kako raspoređuju DRUŠTVENU MOĆ i ko njome raspolaže, kako reagiraju na DRUGE KULTURE, kakva je uloga RELIGIJE u društvenom životu.

O kulturi bismo mogli razmišljati kao o nekoj vrsti softvera (software): poput kompjuterskog programa, i neke osnovne pretpostavke o svijetu u kome živimo, neke vrijednosti i norme kojih se pridržavamo određuju naše svakodnevno ponašanje. Drugo moguće poređenje je sa ledenim brijegom. Neki od sastojaka kulture su vrlo vidljivi i lako prepoznatljivi, a neke je teško uočiti. Boljem razumijevanju kulture može doprinijeti i razlikovanje nekoliko nivoa ispoljavanja kulturnih osobenosti.

Prema Hidalgu, tri nivoa ispoljavanja kulture su:

- Konkretni nivo, koji se odnosi na sve lako uočljive sačinioce kulture poput odjeće, muzike, hrane, igara i sl. Ovi aspekti kulture su najčešće polazište za multikulturalna slavlja i druženja.
- Nivo ponašanja, koji se prepoznaje po tome koje društvene uloge postoje u jednoj kulturi, po jeziku i neverbalnoj komunikaciji. Taj nivo ponašanja odražava naše vrijednosti. U ovu kategoriju spadaju jezik, rodne uloge, porodične strukture, politička pripadnost, i sve ono što nas "smješta" u organizacionu strukturu društva.
- Simbolički nivo uključuje te vrijednosti i vjerovanja, koji se ispoljavaju u ponašanju pripadnika date kulture: u tome kako igraju pojedine društvene uloge, u tome šta i kako govore. Ovaj nivo može biti apstraktan, ali je najčešće ključ za razumijevanje načina kako individue definiraju sebe. Tu su uključeni sistem vrijednosti, religija, pogled na svijet i sl.

Interkulturalno obrazovanje je poželjan kontekst za odrastanje i obrazovanje svakog pojedinca. Ono osnažuje pojedince da razumiju, uvažavaju i cijene kulturne razlike i sličnosti, kao i da uvaže doprinose različitih etničkih, rasnih i socioekonomskih grupa. Važno je napustiti popularno shvatanje kulture koje se zasniva na uvjerenjima da je kultura statični entitet, da su pojedinci "marionete" kulture kojoj pripadaju, da je sve što misle i rade određeno obrascima kulture (jednosmjerni odnosi) i da je pojam kulture sveden samo na dominantnu kulturu.

Rodne razlike i odrastanje

Rodne predrasude i rodna diskriminacija predstavljaju svaku izjavu ili ponašanje zasnovano na stereotipima o odvojenim ulogama namijenjenim dječacima i djevojčicama. Ako se takve izjave izgovore ili napišu u javnom prostoru, onda, pored psihološkog, ova vrsta nasilja može imati i socijalnu komponentu. Naprimjer, kada neko kaže djevojčicama da ne bi trebale igrati fudbal, da se ne bi povrijedile ili isprljale – to je rodna predrasuda.

Rodno ukalupljivanje je ponašanje čiji je cilj da se svako dijete ponaša kao „tipičan" ili „pravi" dječak, odnosno „prava" djevojčica. To mogu činiti odrasli ili vršnjaci i vršnjakinje, i to kroz dva mehanizma. Prvi je nagrađivanje rodno stereotipnog ponašanja, a drugi je kažnjavanje dječaka i djevojčica koji svojim izgledom ili postupcima odstupaju od krutih rodnih uloga.

Tipičan primjer utjerivanja u rodnu ulogu može biti kada neko kaže dječaku „ne budi djevojčica", i na taj način iskoristi patrijarhalnu ideju da je „loše" ili „ponižavajuće" biti ili ponašati se kao djevojčica. Razlika između rodne predrasude i rodnog ukalupljivanjaje u tome što predrasude koriste patrijarhalne obrasce kao sredstvo, dok je kod ukalupljivanja cilj striktno razdvajanje muške i ženske uloge.

Nakon teoretskog izlaganja voditelj/ica prelazi na motivacijsku igru „Moja bombona".

Na raspolaganju su bombone različite po obliku, boji ukusu, pakovanju. Svaki učesnik treba izabrati bombonu koja je po nečemu najsličnija njemu/njoj, a zatim treba naći onog/onu koji/ koja je izabrao/ la istu bombonu i jedno sa drugim, trećim... razmijeniti mišljenje o tome zašto su napravili takav izbor.

Glavna aktivnost

Učesnicima/cama se pročita priča **Moje braon oči** (materijal je u prilogu radionice).

Voditelj /ica razgovara sa roditeljima o njihovim sličnim iskustvima (preseljenje u drugi grad, drugu državu...).Razgovara se o tome kako su se snalazili u ovakvim situacijama, posebno kada je postojala jezička barijera i za njih i za dijete.

Nakon ove aktivnosti učesnici/ce dobiju zadatak da se u manjim grupama dogovore o sljedećem:

- Kako bi pripremili dijete za ovu situaciju, posebno kada očekujete da će se sresti sa
- različitim stereotipima i predrasudama
- Da li bi se priprema razlikovala ako je u pitanju sin ili kćerka? U čemu bi se razlikovala?
- Šta bi oni kao roditelji uradili drugačije u ovoj situaciji?
- Kako vidite ulogu škole u ovim situacijama?

Razmjena na velikoj grupi – svi prezentiraju do čega su došli.

O ulozi škole u ovakvim situacijama voditelj /ica trebaju diskusiju voditi u pravcu kako roditelji i škola mogu zajedno djelovati da zaustave predrasude i stereotipno ponašanje prema djeci . Akcenat je na razvijajnju povjerenja i saradnje.

Završna aktivnost

Voditelj/ica radionicu završava sa igrom: Grupna masaža »Slonić u zatvoru«

Učesnici formiraju krug tako da svako masira drugog i biva masiran. Voditelj /ica daje instrukciju i pokazuje na osobi ispred sebe, po sljedećem tekstu:

- bila jednom jedna velika šuma - kružni pokreti objema rukama
- sa puno četinara - povlačiti rukama - desnom nadolje, a lijevom nagore
- jednog dana došle su drvosječe i posijekle ih - lupkati šakama postrance
- ostali su samo panjevi u šumi - opisivati kažiprstima krugove
- došao je slonić i skakutao po njima - lupkati šakama po leđima
- onda su jednog dana došli šumari i uhvatili ga - uhvatiti iznenada i naglo za struk sa obje ruke
- odveli su slonića u zatvor - dlanovima se simuliraju rešetke po leđima
- slonić je kucao pismo iz zatvora - kuckati naizmjenično prstima
- onda je dodao još papira u mašinu - objema rukama povlačiti po leđima odozgo nadolje
- zalijepio je i marke na pisma - palčevima pritiskati po leđima
- i... poslao je pisma na poštu - sa oba dlana, odozdo nagore, simulirati čišćenje leđa

Prilog :

Radni materijal uz radionicu 5 – SVAKO DIJETE JE POSEBNO

Priča prema filmu „Moje braon oči"

„my brown eyes" – jay koh, king street media

Sjećam se svog djetinjstva. Znam da nisam bio svjestan boje svojih očiju dok nisam napunio deset godina.

Tamo gdje sam se rodio, svi oko mene su imali braon oči. U mjestu u koje smo se preselili svi su imali svijetle, plave oči.

Mama i tata su radili do kasno uvečer. Tu večer je tata imao ozbiljnu povredu prsta, ali nije otišao kod ljekara, jer nisu imali novca da plate. Prošla je ponoć. Mama je tiho ušla u moju sobu, ja sam se pravio da spavam. Mama je pored kreveta ostavila kutiju u kojoj su bile nove, žute patike. Patike su mi bile velike, ali ja sam bio sretan, obuo sam ih i legao u krevet. Divne su moje žute patike... Sutra je prvi dan u novoj školi.

Ujutro sam ustao prvi, spremio sam tost hljeb, ispržio jaja, pripremio kafu... Hljeb, prženo jaje preliveno kečapom spakovao sam u papirnu kesu, sebi za školu, a ostalo sam stavio na poslužavnik i odnio mami i tati u sobu. Spustio sam poslužavnik pored kreveta. Razmišljao sam o tome kako mama i tata puno rade i kako su veoma umorni i da im je potrebno da se naspavaju. Odlučio sam isključiti alarm. Napisao sam im poruku da sam otišao u školu. Izlazna vrata su zaškripila, zaustavio sam se i podmazao ih sprejem. U školu sam krenuo sam.

Dok sam prilazio školi, posmatrao sam kako drugu djecu dovode njihovi roditelji, držeći ih za ruku.

Zvonilo je zvono za početak časa. Sjedio sam sam u posljednjoj klupi. Ušla je učiteljica, predstavila se i nešto je pitala djecu, vjerovatno kako se zovu ili slično. Prva se javila plavokosa djevojčica, mislim da se zvala Liza.

Ispričala je nešto, a učiteljica joj se osmjehnula. Učiteljica se potom okrenula prema meni i postavila mi pitanje.

Zbunjeno sam gledao u klupu. Ostala djeca su se počela smijati. Ustao sam... pomislio sam da me sigurno pita kako se zovem i izgovario sam svoje ime. Učiteljica mi je nešto i dalje govorila ljubaznim glasom, ali ja nisam ništa razumio. Vjerovatno je shvatila da ja ne znam njihov jezik. Vidio sam da je poslije časa učiteljica išla kod direktorice. Kasnije sam saznao da je htjela razgovarati o meni, ali ona nije imala vremena.

Došlo je vrijeme za odmor i užinu. Sjeo sam za sto sa djevojčicama.

Svi su počeli vaditi svoje lijepe kutije sa hranom. Ja sam imao svoju papirnu kesu u kojoj je bio sendvič sa kečapom. Djevojčica za stolom se okrenula i pitala me nešto, uz podrugljiv uzvik *bljak*. Bilo me je sramota i brzo sam vratio sendvič u kesu i zatvorio je. Bio sam baš gladan. Otišao sam u wc da bi na miru pojeo svoj doručak. Neko je pokušao otvoriti vrata tako da sam brzo spakovao svoju kesu i istrčao napolje. U dvorištu sam našao miran kutak i sjeo. Gledao sam u svoju kesu sa doručkom. Iznenada se do mene dokotrljala lopta. Za loptom su prišla i tri dječaka. Nešto su govorili... možda su me i pozvali da se igram sa njima. Nisam razumio. Šutio sam i gledao u zemlju. Dječaci su nešto govorili... poslije sam shvatio da su pričali da sam možda gluh, ili da imam neki drugi problem, ili sam Kinez, ili slično. Jedan od dječaka je govorio nešto u vezi sa mojim sendvičem, jer sam opet razumio bljak i vidio sam isti gadljiv izraz. A onda su počeli govoriti nešto sve glasnije i grublje. Oteli su mi kesu iz ruku i užina je pala na zemlju. Počelo je guranje i tuča.

Sve su nas odveli kod direktorice u kancelariju. Direktorica je okretala neke brojeve i razgovarala putem telefona, možda sa roditeljima, ne znam. Nešto je i mene pitala, ali ja nisam razumio. Opet je pozvala neki broj, ali se niko nije javio. A onda je nešto izgovorila i izašla. Roditelji su počeli dolaziti i odvoditi dječake. Ja sam ostao sam u kancelariji. Bio sam uplašen i gladan, papirna kesa mi je bila u krilu, ali ja nisam smio da se pomjerim.

Piškilo mi se.

Zvonilo je za kraj časova. Svi su otišli. A ja... ja sam sjedio sam, nepomično... upiškio sam se, suze su mi klizile niz obraze... Direktorica mi je obrisala suze i pomogla da se spakujem. Kasnije sam saznao da je direktorica srela moju učiteljicu i sjetila se da sam ja, možda, taj dječak koji ne zna jezik, jer se vratila da provjeri jesam li još u kancelariji.

Otišao sam kući. Bilo je baš kasno, ali se mama i tata još nisu vratili sa posla. Ušao sam u njihovu sobu. Bila je neraspremljena, sigurno su otišli u velikoj žurbi. Malo sam raspremio sobu, pokupio ostatke doručka i kafe.

Sjeo sam na stepenice kod ulaznih vrata. Ulazna vrata su ponovo počela škripati i ja sam ih opet podmazao. Uzeo sam svoju papirnu kesu, baš sam bio gladan. Najzad sam mogao na miru pojesti svoj doručak. Sendvič je bio ukusan, vrata sam popravio, nisu više škripila...

Bio sam sretan.

LITERATURA:

1. CIP-Centar za interaktivnu pedagogiju, Save the Children International, Sarajevo (2017);Priručnik za rad sa porodicama iz ranjivih grupa ;Amos Graf.

IZ PROGRAMA STRUČNOG USAVRŠAVANJA NASTAVNIKA

Šefket Arslanagić

O RAZLICI KVADRATA, NJENOM ZNAČAJU I PRIMJENI

Sa razlikom kvadrata:

$$x^2 - y^2 = (x - y)(x + y) \tag{1}$$

se upoznamo rano u osnovnoj školi. Koristimo je često kod rješavanja zadataka i kasnije u srednjoj školi. No, ponekada se pojave neki teži zadaci (pogotovo kod rješavanja algebarskih jednačina stepena većeg od 2) koje uspješno i elegantno riješavamo koristeći (1). Svakako (1) koristimo i kod rješavanja sistema (nelinearnih) jednačina, dokazivanja nejednakosti, nalaženja graničnih vrijednosti (limesa) nekih funkcija, itd.

U ovom članku ćemo upravo dati nekoliko primjera takvih zadataka koji se riješavaju pomoću (1).

Primjer 1. Riješiti jednačinu

$$x^3 + 3x^2 - 4 = 0 .$$

Rješenje: Datu jednačinu (2) ćemo napisati u obliku:

$$x^3 - x^2 + 4x^2 - 4 = 0$$

$$\Leftrightarrow x^2(x-1)+4\left(x^2-1\right)=0$$

$$\Leftrightarrow x^2(x-1)+4(x-1)(x+1)=0$$

$$\Leftrightarrow (x-1)\left[x^2+4(x+1)\right]=0$$

$$\Leftrightarrow (x-1)\left(x^2+4x+4\right)=0$$

$$\Leftrightarrow (x-1)(x+2)^2=0\,,$$

a odavde

$$x-1=0 \vee (x+2)^2=0\,,\ \text{tj.}$$

$$x_1=1 \vee x_{2,3}=-2\,.$$

Primjer 2. Naći rješenja jednačina:

a) $x^4-1=0$;b) $x^4+1=0$ **.**

Rješenje: a) Imamo na osnovu (1):

$$x^4-1=\left(x^2\right)^2-1^2=\left(x^2-1\right)\left(x^2+1\right)=(x-1)(x+1)\left(x^2+1\right)=0\,,$$

a odavde

$$(x-1)(x+1)=0 \vee x^2+1=0$$

$$x-1=0 \vee x+1=0 \vee x^2=-1$$

$$x_1=1 \vee x_2=-1 \vee x_{3,4}=\pm\sqrt{-1}=\pm i\,.$$

b) Imamo na osnovu (1):

$$x^4+1=x^4+2x^2+1-2x^2=\left(x^2+1\right)^2-\left(x\sqrt{2}\right)^2=$$

$$=\left(x^2+1-x\sqrt{2}\right)\left(x^2+1+x\sqrt{2}\right)=\left(x^2-x\sqrt{2}+1\right)\left(x^2+x\sqrt{2}+1\right)=0\,,$$

a odavde

$$x^2-x\sqrt{2}+1=0 \ \vee \ x^2+x\sqrt{2}+1=0\,,\ \text{tj.}$$

$$x_{1,2}=\frac{\sqrt{2}\pm\sqrt{2-4}}{2} \ \vee \ x_{3,4}=\frac{-\sqrt{2}\pm\sqrt{2-4}}{2}$$

ili

$$x_{1,2}=\frac{\sqrt{2}\pm\sqrt{-2}}{2} \ \vee \ x_{3,4}=\frac{-\sqrt{2}\pm\sqrt{-2}}{2}\,,$$

odnosno

$$x_{1,2}=\frac{\sqrt{2}\pm i\sqrt{2}}{2} \ \vee \ x_{3,4}=\frac{-\sqrt{2}\pm i\sqrt{2}}{2}\,,\ \text{tj.}$$

$$x_{1,2}=\frac{\sqrt{2}}{2}\left(1\pm i\right) \ \vee \ x_{3,4}=\frac{\sqrt{2}}{2}\left(-1\pm i\right).$$

Primjer 3. Riješiti jednačinu

$$x^8+1=0\,.$$

Rješenje: Imamo koristeći (1):

$$x^8+1=x^8+2x^4+1-2x^4=\left(x^4+1\right)-\left(x^2\sqrt{2}\right)^2=$$

$$=\left(x^4+1-x^2\sqrt{2}\right)\left(x^4+1+x^2\sqrt{2}\right)=$$

$$=\left(x^4+2x^2+1-2x^2-x^2\sqrt{2}\right)\left(x^4+2x^2+1-2x^2+x^2\sqrt{2}\right)=$$

$$=\left[\left(x^2+1\right)^2-\left(2+\sqrt{2}\right)x^2\right]\left[\left(x^2+1\right)^2-\left(2-\sqrt{2}\right)x^2\right]=$$

$$=\left(x^2+1-\sqrt{2+\sqrt{2}}\,x\right)\left(x^2+1+\sqrt{2+\sqrt{2}}\,x\right)\left(x^2+1-\sqrt{2-\sqrt{2}}\,x\right)\cdot\left(x^2+1+\sqrt{2-\sqrt{2}}\,x\right)=$$

$$=\left(x^2+\sqrt{2+\sqrt{2}}x+1\right)\left(x^2-\sqrt{2+\sqrt{2}}x+1\right)\left(x^2+\sqrt{2-\sqrt{2}}x+1\right)\left(x^2-\sqrt{2-\sqrt{2}}x+1\right)=0\,,$$

a odavde

$$x^2+\sqrt{2+\sqrt{2}}x+1=0 \vee x^2-\sqrt{2+\sqrt{2}}x+1=0 \vee x^2+\sqrt{2-\sqrt{2}}x+1=0 \vee x^2-\sqrt{2-\sqrt{2}}x+1=0$$

.

Sada lako nađemo svih osam rješenja ovih kvadratnih jednačina.

Primjer 4. Naći sva rješenja jednačine

$$x^4-4x-1=0\,.$$

Rješenje: Imamo na osnovu (1):

$$x^4-4x-1=x^4+2x^2+1-2x^2-4x-2=0$$

$$\Leftrightarrow\left(x^2+1\right)^2-2\left(x+1\right)^2=0$$

$$\Leftrightarrow\left(x^2+1\right)^2-\left[\sqrt{2}\left(x+1\right)\right]^2=0$$

$$\Leftrightarrow\left[x^2+1-\sqrt{2}\left(x+1\right)\right]\left[x^2+1+\sqrt{2}\left(x+1\right)\right]=0$$

$$\Leftrightarrow x^2-\sqrt{2}x+1-\sqrt{2}=0 \vee x^2+\sqrt{2}x+1+\sqrt{2}=0\,,$$

a odavde

$$x_{1,2}=\frac{\sqrt{2}\pm\sqrt{2-4+4\sqrt{2}}}{2} \vee x_{3,4}=\frac{-\sqrt{2}\pm\sqrt{2-4-4\sqrt{2}}}{2},$$

odnosno

$$x_{1,2}=\frac{\sqrt{2}\pm\sqrt{4\sqrt{2}-2}}{2} \vee x_{3,4}=\frac{-\sqrt{2}\pm i\sqrt{4\sqrt{2}+2}}{2}.$$

Primjer 5. Naći sva rješenja sistema jednačina

$$2y=4-x^2\,,$$

$$2x=4-y^2.$$

Rješenje: Oduzimajući drugu jednačinu od prve, dobijamo:

$$2(y-x)=y^2-x^2$$

$$\Leftrightarrow 2(y-x)=(y-x)(y+x)$$

$$\Leftrightarrow (y-x)(2-y-x)=0,$$

a odavde

$$y-x=0 \vee 2-y-x=0, \text{ tj.}$$

$$y=x \vee y=2-x.$$

Sada ćemo riješavati sljedeća dva sistema jednačina:

$$\begin{cases} y=x, \\ 2y=4-x^2, \end{cases} \wedge \begin{cases} y=2-x, \\ 2y=4-x^2. \end{cases}$$

1^0 Dobijamo iz prvog sistema:

$$2x=4-x^2$$

$$\Leftrightarrow x^2+2x-4=0$$

$$\Leftrightarrow x_{1,2}=-1\pm\sqrt{5},$$
$$y_{1,2}=-1\pm\sqrt{5},$$

a iz drugog sistema jednačina:

$$2(2-x)=4-x^2$$

$$\Leftrightarrow x^2-2x=0$$

$$\Leftrightarrow x(x-2)=0, \text{ tj.}$$

$$x_3=0 \vee x-2=0,$$

$$x_3=0 \vee x_4=2,$$

te

$$y_3=2 \vee y_4=0.$$

Dakle, imamo ova rješenja datog sistema jednačina:

$$(x,y)\in\left\{\left(-1+\sqrt{5},-1+\sqrt{5}\right),\left(-1-\sqrt{5},-1-\sqrt{5}\right),(0,2),(2,0)\right\}.$$

Primjer 6. Dokazati da za sve $x\in$ ¡ važi nejednakost:

$$2x^4+1\geq 2x^3+x^2.$$

Rješenje: Imamo na osnovu (1):

$$2x^4+1\geq 2x^3+x^2$$

$$\Leftrightarrow 1-x^2-2x^3+2x^4\geq 0$$

$$\Leftrightarrow (1-x)(1+x)-2x^3(1-x)\geq 0$$

$$\Leftrightarrow (1-x)\left(1+x-2x^3\right)\geq 0$$

$$\Leftrightarrow (1-x)\left(x-x^3-x^3+1\right)\geq 0$$

$$\Leftrightarrow (1-x)\left[x\left(1-x^2\right)+\left(1-x^3\right)\right]\geq 0$$

$$\Leftrightarrow (1-x)\left[x(1-x)(1+x)+(1-x)\left(1+x+x^2\right)\right]\geq 0$$

$$\Leftrightarrow (1-x)^2\geq\left[x(1+x)+1+x+x^2\right]\geq 0$$

$$\Leftrightarrow (1-x)^2\left(x^2+2x+1+x^2\right)\geq 0$$

$$\Leftrightarrow (1-x)^2\left[(x+1)^2+x^2\right]\geq 0,$$

a ova nejednakost je tačna jer je $(1-x)^2\geq 0$ i $(x+1)^2+x^2>0$ za sve $x\in$ ¡ . Dakle, i data nejednakost je tačna. Vrijedi jednakost ako i samo ako je $1-x=0$, tj. $x=1$.

Primjer 7. Naći

a) $\lim\limits_{n\to+\infty}\left(\sqrt{n^2+1}-n\right)$; b) $\lim\limits_{n\to+0}\dfrac{2\sqrt{x^2+x+1}-x-2}{x^2}$; c) $\lim\limits_{n\to+\infty}\left(\sqrt{x+\sqrt{x+\sqrt{x}}}-\sqrt{x}\right)$.

Rješenje: a) Ovo je slučaj $\infty-\infty$. Imamo:

$$\lim_{n\to+\infty}\left(\sqrt{n^2+1}-n\right)=\lim_{n\to+\infty}\left(\sqrt{n^2+n}-n\right)\cdot\frac{\sqrt{n^2+n}+n}{\sqrt{n^2+n}+n}\overset{(1)}{=}\lim_{n\to+\infty}\frac{\left(\sqrt{n^2+n}\right)^2-n^2}{\sqrt{n^2+n}+n}=$$

$$=\lim_{n\to+\infty}\frac{n^2+n-n^2}{\sqrt{n^3+n}+n}=\lim_{n\to+\infty}\frac{n}{\sqrt{n^2+n}+n}=\lim_{n\to+\infty}\frac{n}{\sqrt{n^2\left(1+\frac{1}{n}\right)}+n}=$$

$$=\lim_{n\to+\infty}\frac{n}{n\left(\sqrt{1+\frac{1}{n}}+1\right)}=\lim_{n\to+\infty}\frac{1}{\sqrt{1+\frac{1}{n}}+1}=\frac{1}{\sqrt{1}+1}=\frac{1}{2}$$

jer $\lim\limits_{n\to+\infty}\dfrac{1}{n}=0$.

b) Ovo je slučaj $\dfrac{0}{0}$. Imamo:

$$\lim_{n\to+0}\frac{2\sqrt{x^2+x+1}-x-2}{x^2}=\lim_{n\to+0}\frac{2\sqrt{x^2+x+1}-(x+2)}{x^2}=$$

$$=\lim_{n\to+0}\frac{2\sqrt{x^2+x+1}-(x+2)}{x^2}\cdot\frac{2\sqrt{x^2+x+1}+(x+2)}{2\sqrt{x^2+x+1}+(x+2)}\overset{(1)}{=}$$

$$=\lim_{n\to+0}\frac{4\left(x^2+x+\right)-(x+2)^2}{x^2\left[2\sqrt{x^2+x+1}+(x+2)\right]}=\lim_{n\to+0}\frac{4x^2+4x+4-x^2-4x-4}{x^2\left(2\sqrt{x^2+x+}+x+2\right)}=$$

$$= \lim_{n\to+0} \frac{3x^2}{x^2\left(2\sqrt{x^2+x+1}+x+2\right)} = \lim_{n\to+0} \frac{3}{2\sqrt{x^2+x+1}+x+2} = \frac{3}{2\cdot 1+2} = \frac{3}{4}$$

.

c) Imamo na osnovu (1):

$$\lim_{n\to+\infty}\left(\sqrt{x+\sqrt{x+\sqrt{x}}}-\sqrt{x}\right) = \lim_{n\to+\infty}\left(\sqrt{x+\sqrt{x+\sqrt{x}}}-\sqrt{x}\right)\cdot\frac{\sqrt{x+\sqrt{x+\sqrt{x}}}+\sqrt{x}}{\sqrt{x+\sqrt{x+\sqrt{x}}}+\sqrt{x}} =$$

$$= \lim_{n\to+\infty} \frac{x+\sqrt{x+\sqrt{x}}-x}{\sqrt{x+\sqrt{x+\sqrt{x}}}+\sqrt{x}} = \lim_{n\to+\infty} \frac{\sqrt{x+\sqrt{x}}\ /:\sqrt{x}}{\sqrt{x+\sqrt{x+\sqrt{x}}}+\sqrt{x}\ /:\sqrt{x}} =$$

$$= \lim_{n\to+\infty} \frac{\sqrt{1+\frac{\sqrt{x}}{x}}}{\sqrt{1+\frac{\sqrt{x+\sqrt{x}}}{x}}+1} = \lim_{n\to+\infty} \frac{\sqrt{1+\frac{1}{\sqrt{x}}}}{\sqrt{1+\sqrt{\frac{1}{x}+\frac{1}{x\sqrt{x}}}}+1} = \frac{\sqrt{1}}{\sqrt{1}+1} = \frac{1}{2}.$$

LITERATURA

[1] **Š. Arslanagić**, *Metodička zbirka zadataka sa osnovama teorije iz elementarne matematike*, Grafičar promet d.o.o., Sarajevo, 2006.

[2] **Z. Cvetkovski**, *Inequalities - Theorems*, *Techniques and Selected Problems*, Springer-Verlag, Berlin Heidelberg 2012.

[3] **B. Mesihivić, Š. Arslanagić**, *Zbirka rješenih zadataka i problema iz matematike sa osnovama teorije i ispitni zadaci*, Svjetlost, Sarajevo, 1988.

[4] **V.V. Prasolov**, *Zadači po algebre, arifmetike i analizu*, Izdateljstvo MCNMO, Moskva, 2007.

Spisak autora objavljenih radova u broju 257 (87) / 19 časopisa "Naša škola" :

- **dr.Sefket Arslanagić, e-mail: asefket@pmf.unsa.ba**
- **dr.Azra Kadić, e-mail: azra.kadic1@gmail.com**
- **pedagog-psiholog Amela Kukuruzović, e-mail: amela.kukuruzovic@live.com**
- **dr.sci.Džanan Šejla , e-mail: sejladzanan@hotmail.com**
- **prof.dr.Meho Alić – Partić, e-mail: mehopartic@gmail.com**

  prof.Indira Lukavica ,e-mail:

  prof.Sabina Devedžić, e-mail:
- **prof.Nihad Ajkunić , e-mail: nihadajk@gmail.com**
- **mr.Dženeta Kadić-Midžić , e-mail: kadicdzeneta5@gmail.com**
- **mr.Nermina Mujkić , e-mail: nerka.mujkic@gmail.com**

SADRŽAJ
ČASOPISA "NAŠA ŠKOLA" BR. 257 (87) / 2019

ISTRAŽIVAČKI RADOVI

Nermina Mujkić
UTICAJ MEDIJA NA PROFESIONALNU ORIJENTACIJU I OBRAZOVANJE MLADIH 3

RASPRAVE I ČLANCI

Ahmed Buljubašić
NEGATIVNE REPERKUSIJE ZANEMARIVANJA OSJEĆANJA UČENIKA U NASTAVNOM PROCESU 23
Dženeta Kadić Midžić
NADARENA/DAROVITA DJECA:NEGATIVNI ASPEKTI I KARAKTERISTIKE 33

POGLEDI I MIŠLJENJA

Nihad Ajkunić
FRAZE I DIJALOZI U TRGOVINI 39

OSVRTI I PRIKAZI

Indira Lukavica, Sabina Devedžić, Meho Alić Partić,
FUNKCIJA DOMAĆIH ZADATAKA(REZULTATI ANKETE RODITELJA I NASTAVNIKA) 51

IZ NASTAVNE PRAKSE

Džanan Šejla
VRŠNJAČKA EDUKACIJA KAO ODGOVOR NA PROMJENE U DRUŠTVU I NOVE TRENDOVE U UČENJU I PONAŠANJU KOD UČENIKA 61
Kadić Azra
REALIZACIJA TJELESNOG I ZDRAVSTVENOG ODGOJA U UČIONIČNIM UVJETIMA 75
Amela Kukuruzović
RADIONICA ZA RODITELJE. "SVAKO DIJETE JE POSEBNO" 91

IZ PROGRAMA STRUČNOG USAVRŠAVANJA NASTAVNIKA

Šefket Arslanagić
O RAZLICI KVADRATA, NJENOM ZNAČAJU I PRIMJENI 101